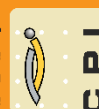

Metodologija spremljanja in preprečevanja zgodnjega opuščanja izobraževanja in usposabljanja

Zavod
Republike
Slovenije
za šolstvo

Center
Republike Slovenije
za poklicno
izobraževanje

Metodologija spremljanja in preprečevanja zgodnjega opuščanja izobraževanja in usposabljanja

Avtorji:

CPI: Simona Knavs, Barbara Bauman

ZRSŠ: Amela Sambolić Beganović, Tanja Bezić, Tomaž Kranjc, Tamara Malešević

Jezikovni pregled: Renata Vrčkovnik

Izdala in založila: Zavod Republike Slovenije za šolstvo in Center Republike Slovenije za poklicno izobraževanje

Predstavnika: dr. Vinko Logaj (ZRSŠ) in Elido Bandelj (CPI)

Spletna izdaja
Ljubljana 2019

Objava na spletni povezavi: www.zrss.si/pdf/metodologija-spremljanja-in-preprečevanja.pdf

Kataložni zapis o publikaciji (CIP) pripravili v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani

COBISS.SI-ID=298328576

ISBN 978-961-03-0429-6 (pdf)

Vsebina

1	Uvod	6
2	Kaj je zgodnje opuščanje izobraževanja in usposabljanja?	7
2.1	Pregled obstoječih definicij	7
3	Zakonodajna in strokovna izhodišča	10
3.1	Obstoječi podatki o ZOIU.....	10
3.2	Zakonodaja in razvojne usmeritve Republike Slovenije	18
3.3	Strokovna izhodišča.....	20
4	Metodologija spremljanja podatkov na sistemski in institucionalni ravni.....	23
4.1	Kaj je baza CEUVIZ, kaj zbira in omogoča?	24
4.2	Potek analize podatkov baze CEUVIZ	28
4.2.1	Potek poskusne analize	29
4.3	Ugotovitve in predlogi za dopolnitev baze CEUVIZ	37
5	Podlage za nacionalno strategijo preprečevanja zgodnjega opuščanja izobraževanja in usposabljanja.....	40
5.1	Oblikovanje nacionalne delovne skupine.....	41
5.2	Preprečevanje ZOIU na ravni sistema	42
5.3	Preprečevanje na ravni institucije	44
5.3.1	Primarna preventiva, namenjena vsem dijakom in šolski skupnosti	45
5.3.2	Sekundarna preventiva.....	49
5.3.3	Terciarna preventiva.....	49
5.3.4	Dejavnosti pomoči.....	50
5.4	Sistem zgodnjega opozarjanja na ravni institucije (projekt CroCooS).....	55
6	Literatura in viri:	60
7	Priloga 1 Spremembe Z-Gim in ZPSI	68
8	Priloga 2 Podatki zbrani med CroCooS projektom	72
9	Priloga 3 Povzetek	103

KAZALO SLIK IN TABEL

Slika 1: Delež prebivalcev brez poklicne izobrazbe, starih od 28 do 34 let, v letu 2011. Povprečna vrednost znaša 10,6 %.	7
Slika 2: ZOIU oziroma delež mladih (18–24 let) v Sloveniji, katerih najvišja stopnja izobrazbe je osnovnošolska izobrazba (ISCED 2), (vir: Eurostat).	9
Slika 3: Deleži ZOIU oziroma ELET evropskih držav (razen Turčije, 35 %) in kazalniki držav za leto 2020. (vir: Eurostat)	10
Slika 4: Delež mladih v Sloveniji med 15 in 24 letom starosti, ki niso vključeni v izobraževanje, niti niso delovno aktivni (vir: SURS).	13
Slika 5: Delež prebivalcev, starih 27 ali več let, glede na stopnjo dokončane izobrazbe (vir: SURS).	14
Slika 6: Delež oseb z nizko stopnjo izobrazbe za štiri starostne skupine. (Kazalnik socialne povezanosti, vir: SURS)	14
Slika 7: Primerjava med deležem ZOIU ter deležem mladih (20 do 24 let), katerih najvišja stopnja dokončane izobrazbe je osnovnošolska. Razliko med deležema predstavlja približek (manjkajo 18- in 19-letniki) teh, ki se – upamo – še izobražujejo v srednješolskih programih.	15
Slika 8: Povprečni delež dolgotrajno brezposelnih oseb (DBO) in povprečna stopnja delovne aktivnosti glede na izobrazbo v letih 2008–2014 (vir: ZRSZ in SURS)	16
Tabela 1: Opis pridobljenih podatkov o izobraževanju udeležencev iz evidence CEUVIZ	27
Tabela 2: Pregled nabora podatkov z oznako in opisom spremenljivke	28
Slika 9: Prikaz statusa udeležencev izobraževanja na vzorcu s histogramom	29
Tabela 3: Prikaz statusa udeležencev izobraževanja na vzorcu s tabelo	29
Tabela 4: Število udeležencev izobraževanja glede na šolsko leto, razred/letnik in program; »ostali« predstavlja poklicne in strokovne izobraževalne programe	30
Tabela 5: Pregled števila udeležencev glede na šolsko leto	30
Tabela 6: Šifra kategorije/programa	31
Tabela 7: Povzetek podatkov po letnikih, programih in šolskem letu	31
Tabela 8: Seznam programov PTI	32
Tabela 9: Simulacija izobraževalne poti posameznika	33
Tabela 10: Uvid v izobraževalno pot posameznika	34
Tabela 11: Posamezni udeleženec izobraževanja	34
Tabela 12: Pregled podatkov za posameznega udeleženca izobraževanja	35
Tabela 13: Šest izhodiščnih smeri ugotavljanja ozadij odklanjanja šole, področja aktivnosti, sodelujoči in programi za pedagoško ukrepanje	52

SEZNAM KRATIC

ADHD – Attention deficit hyperactivity disorder (motnje pozornosti in hiperaktivnosti)

CEUVIZ – Centralna evidenca udeležencev vzgoje in izobraževanja

CPI – Center RS za poklicno izobraževanje

CroCooS – Cross-sectoral cooperation focused solutions for preventing early school leaving (Medsektorske aktivnosti za preprečevanje zgodnjega opuščanja šolanja), EU-projekt

CRP – Centralni register prebivalstva

ELET – Early leaving from education and training (zgodnje opuščanje izobraževanja in usposabljanja)

EMŠO – Evidenčna matična številka občana

ESL – Early school leaving (zgodnje opuščanje šolanja)

EU – Evropska unija

Eurostat – Evropski statistični urad

IO – Izobraževanje odraslih

ISCED – International Standard Classification of Education (Mednarodna standardna klasifikacija izobrazbe)

MIZŠ – Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport

NEET – Neither in employment nor in education and training (niti v izobraževanju niti delovno aktivni)

NPI – Nižje poklicno izobraževanje

NPK – Nacionalna poklicna kvalifikacija

OECD – Organisation for Economic Co-operation and Development (Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj)

OPP – Otroci s posebnimi potrebami

PEI – Pedagoški inštitut

PSI – Poklicno in strokovno izobraževanje

PTI – Poklicno-tehniško izobraževanje

PUD – Praktično usposabljanje z delom

RIC – Državni izpitni center

SPI – Srednje poklicno izobraževanje

SSI – Srednje strokovno izobraževanje

SURS – Statistični urad Republike Slovenije

TITA – Team cooperation to fight early school leaving (ESL): training, innovative tools and actions (Medsektorski pristop k obravnavi zgodnjega opuščanja šolanja: inovativna usposabljanja, pripomočki in dejavnost), EU-projekt

UMAR – Urad RS za makroekonomske analize in razvoj

VIZ – Vzgoja in izobraževanje

ZOIU – Zgodnje opuščanje izobraževanja in usposabljanja

ZRSŠ – Zavod RS za šolstvo

ZRSZ – Zavod RS za zaposlovanje

1 Uvod

Dokument, ki je pred vami, smo pripravili v medinstitucionalni delovni skupini sodelavcev Centra RS za poklicno izobraževanje (CPI) in Zavoda RS za šolstvo (ZRSŠ). Povod za oblikovanje delovne skupine v letu 2015 je bilo sodelovanje CPI v evropskem projektu CroCooS (prim. 5.4 poglavje), katerega namen je bil razvoj in preizkus pristopa preprečevanja zgodnjega opuščanja šolanja na ravni šol.

Razlogov za skupno delo kolegov dveh nacionalnih institucij na tem področju je bilo več, čeprav ima Slovenija enega najnižjih deležev zgodnjega opuščanja izobraževanja in usposabljanja (ZOIU) v Evropi.

Vrsta razlogov in množica vidikov, ki vplivajo na nastanek pojava ZOIU, ter vplivi, ki jih pojav ima na posameznika in družbo, pokažejo tudi na obsežnost področja, ki ga je bilo težko zajeti v zgolj eno konsistentno strokovno besedilo v času in s sredstvi, ki smo jih imeli na voljo. Še posebej to velja za zadnji del, ki predlaga rešitve, osnovane na opredelitev pojava samega.

Skupno delo pa je prineslo že nekaj povednih informacij za strokovno javnost, zato smo se odločili, da jih zberemo v tem delovnem gradivu. Funkcijo slednjega vidimo predvsem v podlagi za premislek o nadaljnjih korakih našega skupnega dela ter sodelovanja tudi drugih institucij in področij dela, saj menimo, da je treba delo na področju ZOIU nujno nadaljevati.

Prva naloga, ki smo si jo zadali v letu 2015, je bila ugotoviti, kakšno je trenutno stanje na področju zbiranja podatkov o pojavu na ravni sistema ter ali in kakšne analize stanja in trendov so mogoče. V letu 2016 smo z Ministrstva za izobraževanje, znanost in šport (MIZŠ) prejeli anonimizirane podatke iz baze CEVUIZ ter v letu 2017 raziskali, kaj nam podatki omogočajo in kaj bi še bilo smiselno urediti na tem področju.

V letu 2017, ko so se poleg projekta CroCooS zaključevali tudi drugi projekti Evropske komisije iz namenskega razpisa, objavljenega jeseni 2013, pri nas tudi projekt TITA¹ (partnersko sodelovanje Pedagoškega inštituta), smo delovno skupino še razširili in začeli snovati predloge ukrepov tudi širše, torej tudi z vidika, kako lahko opolnomočimo naše šole s pogoji dela, kompetencami in viri za uspešnejše delo na obravnavanem področju. V tej fazi se je odprla cela paleta vidikov pojava ZOIU, ki jih je v prihodnje smiselno raziskati in ustrezno nagovoriti, zato vam jih v tem dokumentu želimo vsaj deloma predstaviti. Pri tem poudarjamo, da so ti vidiki v danem trenutku zaobjeti do različnih ravni.

¹ Glej tudi: TITA projekt, <http://titaproject.eu/> in <http://193.2.222.157/Sifranti/InternationalProject.aspx?id=29>

Nekateri so že dokaj smiselno razdelani in podajamo že povsem konkretne predloge, nekateri pa še ostajajo bolj ali manj na ravni idej in želja.

V Prilogi 3 smo pripravili tudi kratek povzetek ključnih poudarkov.

2 Kaj je zgodnje opuščanje izobraževanja in usposabljanja?

2.1 Pregled obstoječih definicij

Zgodnje opuščanje šolanja (ang. early school leaving, ESL) je termin, ki ga je v dokumentih evropske izobraževalne politike zamenjal izraz **zgodnje opuščanje izobraževanja in usposabljanja** (ZOIU, ang. early leaving from education and training, ELET). Slednji namreč bolje definira obravnavano ciljno skupino, saj vključuje tudi področje poklicnega izobraževanja in usposabljanja. V slovenski terminologiji se to sicer ne odraža, uporabljamo namreč termin poklicno in strokovno izobraževanje. Ta pa že vključuje vse oblike poklicnega usposabljanja.

V raznih dokumentih in spletnih predstavitev ESL ali ELET v slovenski jezik prevajajo kot *šolski osip* (prim. spletna stran Evropske komisije). Statistični urad RS (SURS) uporablja termin *zgodnja opustitev izobraževanja* in ga razlaga enako kot Evropski statistični urad (Eurostat) razlaga ELET, in sicer kot **delež vseh prebivalcev, starih 18–24 let, z najvišjo doseženo ravno izobrazbe ISCED 2² (končana ali nedokončana osnovna šola ali brez šolske izobrazbe), ki v štirih tednih pred anketiranjem niso bili vključeni v nobeno obliko (formalno ali neformalno) učenja³.**

V našem prispevku bomo uporabljali termin zgodnje opuščanje izobraževanja in usposabljanja, s kratico **ZOIU**.

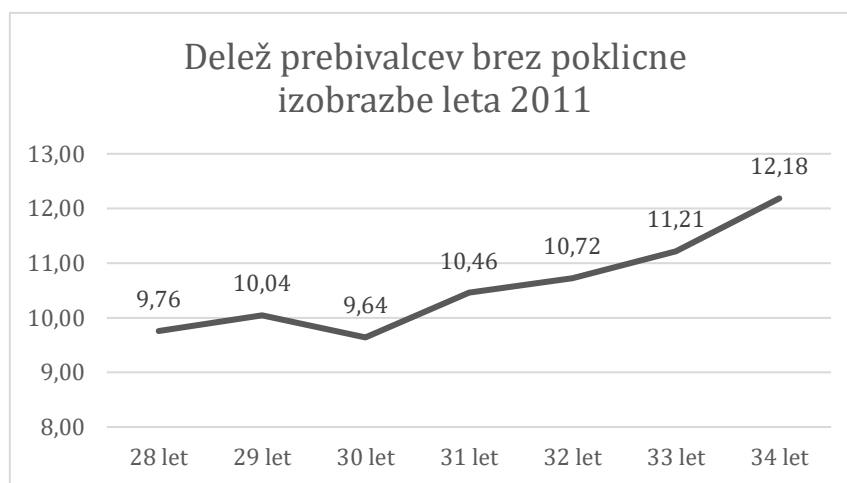
Posamezne države prispevajo podatke ali iz baz spremljanja celotne populacije (t. i. registri šolajočih) ali pa iz rezultatov Ankete o delovni sili. V našem primeru podatke za Eurostat prispeva SURS. Na spletni strani Eurostata pri opisu definicije ELET oziroma ZOIU najdemo informacijo, da so do leta 2014 v delež prebivalcev šteli tudi te z nižjo poklicno izobrazbo (ISCED 3C short, prim. Eurostat slovar). Pojasnilo strokovne sodelavke na SURS-u pa je, da so podatki za Slovenijo za vsa leta vsebovali le prej omenjeno

² Uporabljen je ISCED 2011. (Prim. ISCED mapping 2013)

³ Vprašanje, ki se nanaša na neformalno izobraževanje: Ali ste v zadnjih štirih tednih v službi ali v prostem času obiskovali še kake tečaje (tudi šiviljski, kuharski, športni ... tečajji), krožke, seminarje, inštrukcije, avtošolo, verouk ...? (Anketa o delovni sili za leto 2015)

raven izobrazbe, ISCED 2. Delež ZOIU SURS preračuna na podlagi podatkov, pridobljenih z Anketo o delovni sili, in sicer podatkov o starosti, stopnji dosežene izobrazbe in vključenosti v formalno ali neformalno izobraževanje.

Izobraževanje oziroma učenje, ki ne omogoča dosego stopnje izobrazbe, pa z vidika cilja povečati stopnjo izobrazbe prebivalstva ni relevantno. **Delež ZOIU je torej vsaj deloma zavajajoč podatek.** To potrjuje tudi sledeče. Če s pomočjo podatkov SURS-a pogledamo stopnjo dokončane izobrazbe (Slika 1) za osebe, ki so bile vključene v 6,5 % delež ZOIU iz leta 2001, deset let kasneje, torej pri starosti od 28 do 34 let, delež teh brez poklicne izobrazbe občutno poraste na 10,6 %.

Slika 1: Delež prebivalcev brez poklicne izobrazbe, starih od 28 do 34 let, v letu 2011. Povprečna vrednost znaša 10,6 %.

Na področju poklicnega in strokovnega izobraževanja (PSI) se je v evropskem prostoru v zadnjem desetletju uveljavil skupni okvir zagotavljanja kakovosti (EQAVET), ki s kazalnikom kakovosti⁴ državam članicam priporoča spremljanje stopnje dokončanosti programov PSI. Leta 2007 je Strokovni svet RS za poklicno izobraževanje ta kazalnik v slovenskem jeziku opredelil kot **delež udeležencev izobraževanja, ki so uspešno zaključili izobraževanje v predvidenem času** (Žagar, 2016: 9). V Poročilu o kakovosti za šolsko leto 2014/15, ki ga pripravlja CPI, je bil omenjeni kazalnik spremljan prvič⁵. Šole so posredovale podatke o številu dijakov, »ki so v šolskem letu 2014/15 uspešno zaključili izobraževanje v rednem roku, se pravi brez ponavljanja letnika in brez prepisanih dijakov« (Žagar, 2016: 16). Kazalnik torej predstavlja delež dijakov, ki so programe uspešno zaključili v predvidenem času, pri čemer je

⁴ Glej tudi: http://www.eqavet.eu/ga/tns/monitoring-your-system/evaluation/indicator_4.aspx

⁵ Ob začetku spremljanja kazalnikov kakovosti za PSI je pristojni strokovni svet odločil, da se kazalniki v poročila vključujejo postopoma.

preračunan na število vseh dijakov v zadnjem letniku izobraževanja. Hkrati torej tudi izvemo, kolikšen delež dijakov ni dokončal izobraževalnih programov v predvidenem času.

ZOIU na uspešnost oziroma neuspešnost dokončanja izobraževalnih programov pogleda tako, da ugotavlja delež izobraževalno manj uspešnih v določenem daljšem obdobju (do 24. leta starosti), medtem ko kazalnik kakovosti 4 prikazuje delež teh, ki programe uspešno dokončajo v času, ki ga posamezni izobraževalni program predvideva, ne omejuje pa podatka s starostjo udeležencev.

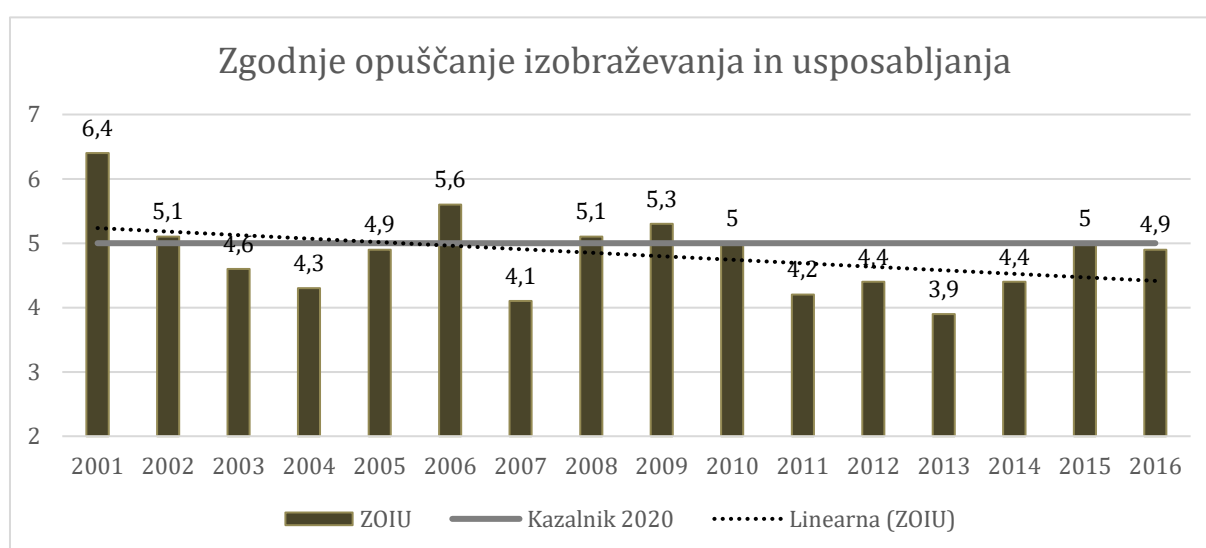
Podobno je ZOIU nova definicija in širitev tega, kar smo tradicionalno opredeljevali kot osip. Pri ZOIU razmišljamo o celotni populaciji mladih do 24. leta starosti, širši pogled, ki nam ga obstoječi podatki omogočajo, je torej tudi stopnja izobrazbe prebivalcev. Pri osipu pa razmišljamo o populaciji, ki je bila vključena v opazovane izobraževalne programe, a programov ni uspešno dokončala. Lahko bi rekli, da ZOIU spremlja doseganja končnega cilja (izobraženost prebivalstva), osip pa učinkovitost ali celo kakovost izobraževanja, se pravi enega ključnih procesov, ki omogoča končni cilj.

3 Zakonodajna in strokovna izhodišča

Odgovore na vprašanje, zakaj se posvečati ukrepom za natančnejše spremljanje in preprečevanje ZOIU, ko pa je slovenski delež ZOIU eden najnižjih v Evropi (Slika 2 in 3), v tem poglavju analiziramo skozi predstavitev obstoječih podatkov, zakonodajnih in strokovnih podlag.

3.1 Obstoječi podatki o ZOIU

Slika 2, pripravljena na podlagi podatkov Eurostat, prikazuje delež ZOIU za Slovenijo od leta 2001 do 2016. Za cilj do leta 2020 si je Slovenija zadala, da kazalnik **ne preseže 5 %** (Smarter ...: 114).

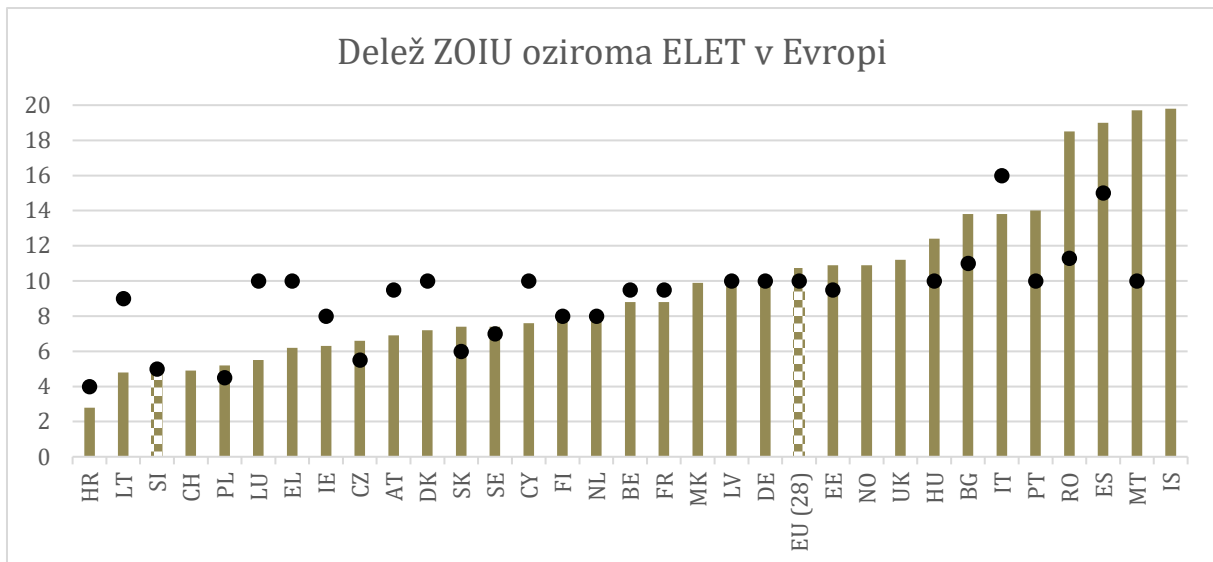

Slika 2: ZOIU oziroma delež mladih (18–24 let) v Sloveniji, katerih najvišja stopnja izobrazbe je osnovnošolska izobrazba (ISCED 2), (vir: Eurostat).

Trend ZOIU v tem obdobju kaže, da se stopnja ZOIU niža. Tudi primerjalno je Slovenija na dobri poti, saj je na tretjem mestu med evropskimi državami (Slika 3).

Za leta od 1994 do 2000 podatkov o ZOIU ali osipu na nacionalni ravni nismo našli⁶. Do leta 1998 je podatke o **osipu v srednješolskem izobraževanju** zbirala Služba za poklicno svetovanje in štipendiranje pri Zavodu RS za zaposlovanje (ZRSZ). Osip je bil definiran kot **delež dijakov, ki izobraževalnih programov, v katere so se v posameznem šolskem letu vpisali, niso zaključili v času petih let**. Za šolska leta vpisa v prvi letnik 1991/92, 1992/93 in 1993/94 je osip znašal **17 %, 14 % in 13 %**. Spremenjena zakonodaja je spremljanje na tem področju zaustavila za najmanj dve desetletji (Ignjatović, 2007: 117).

⁶ Opravljene so bile nekatere študije, ki jih povzema raziskovalno poročilo iz leta 2003 (Ule, 2003), nismo pa našli spremljanja na ravni populacije.

Slika 3: Deleži ZOIU oziroma ELET evropskih držav (razen Turčije, 35 %) in kazalniki držav za leto 2020 (vir: Eurostat)

Metodologiji izračuna podatkov o takratnem osipu in današnjem deležu ZOIU sta, kot smo že nakazali, različni, zato neposredna primerjava ni zanesljiva. Pri izračunu osipa namreč niso bili vključeni mladi, ki se v srednješolsko izobraževanje niso niti vključili. Razlika med obema pristopoma je tudi v tem, da se ZOIU pridobiva na vzorcu, osip pa je spremljal celotno populacijo mladih, vpisanih v srednješolske izobraževalne programe. Vendar pa nam podatki, dostopni na spletnih straneh SURS-a (arhiv statističnih letopisov), za generacijo vpisa 1991/92 omogočajo sklep, da je bila v srednje šolstvo najverjetneje vpisana skoraj celotna generacija mladih. Podatke o izobrazbi prebivalcev smo našli le za od leta 2011 dalje. Dvajset let kasneje je ostalo brez srednješolske izobrazbe 12 % posameznikov te generacije. Obenem pa oba deleža najverjetneje temeljita na enako veliki množici, in sicer 30.990 (vpisanih mladih v srednješolsko izobraževanje) ter 30.991 (35 let starih prebivalcev). Mogoče bi lahko sklepali (migracije, leta 1976 je bilo rojenih 30.339), da je 5 % populacije dokončalo vsaj srednješolsko izobrazbo nekoliko kasneje v življenju⁷.

Tretji podatek, ki se tiče doseganja stopnje izobrazbe, je tudi že omenjeni kazalnik kakovosti 4, ki je v uporabi na področju poklicnega in strokovnega izobraževanja (Okvir EQAVET, 2017: 17). Poročilo o kakovosti PSI za šolsko leto 2014/15 poda prvo informacijo o tem kazalniku, in sicer, da **kar 30 % vpisanih v programe PSI le-tega ni dokončalo v predvidenem času**. Podatke za poročilo o kakovosti je

⁷ Poudariti je treba, da pri tem nismo upoštevali tudi izobraževanja odraslih v srednješolskem izobraževanju. V šolskem letu 2015/16 na primer je namreč kar 2 % mladih v starosti od 15 do 19 let obiskovalo tako imenovano izredno izobraževanje. Vir: SURS (http://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/varval.asp?ma=05C1015S&ti=&path=../Database/Dem_soc/05_prebivalstvo/10_stevilo_preb/05_05C10_prebivalstvo_kohez/&lang=2) in http://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/varval.asp?ma=0953340S&ti=&path=../Database/Dem_soc/09_izobrazevanje/07_sredniesol_izobraz/02_09533_kon_sol_leta_mlad/&lang=2)

posredovalo 35,2 % izvajalcev PSI. Skoraj identičen podatek smo na CPI pridobili v okviru razpisa za sodelovanje v projektu CroCooS, kjer je sicer z drugačno metodologijo izračuna⁸ sodelovalo 17 PSI šol (glej tudi Priloga 2).

Za vsaj delno zapolnitev vrzeli v kontinuiteti podatkov o ZOIU, osipu in/ali deležu uspešnosti bi bilo treba narediti obsežnejšo analizo. S tem bi pridobili nekaj več informacij o tem, za koliko in predvsem zakaj se je delež ZOIU, osip in/ali delež uspešnosti spreminjal.

Z vidika namena preprečevanja ZOIU, kakovosti življenja posameznika in družbe je pri obravnavi ZOIU smiselno pogledati tudi nekatere druge kazalnike in podatke, ki jih imamo na voljo, kot na primer:

- posamezniki, ki niso niti zaposleni niti v izobraževanju (NEET);
- izobrazba prebivalcev (česar smo se deloma že dotaknili);
- stopnja delovne aktivnosti prebivalcev z nizko stopnjo izobrazbe⁹;
- dolgotrajna brezposelnost prebivalcev z nizko stopnjo izobrazbe;
- čas trajanja izobraževanja glede na dolžino izobraževalnega programa (ne le v poklicnem in strokovnem izobraževanju).

Delež mladih, starih od 15 do 24 let, ki **niso delovno aktivni in se ne izobražujejo**, v mednarodnem prostoru najpogosteje najdemo pod kratico **NEET**, ki izhaja iz angleškega imena kazalnika »young people neither in employment nor in education and training«. SURS opredeljuje ta podatek kot **delež oseb, ki niso vključene v formalno ali neformalno izobraževanje niti niso delovno aktivne**¹⁰, med vsemi mladimi v starostni skupini 15–24 let (Ozvald: 3).

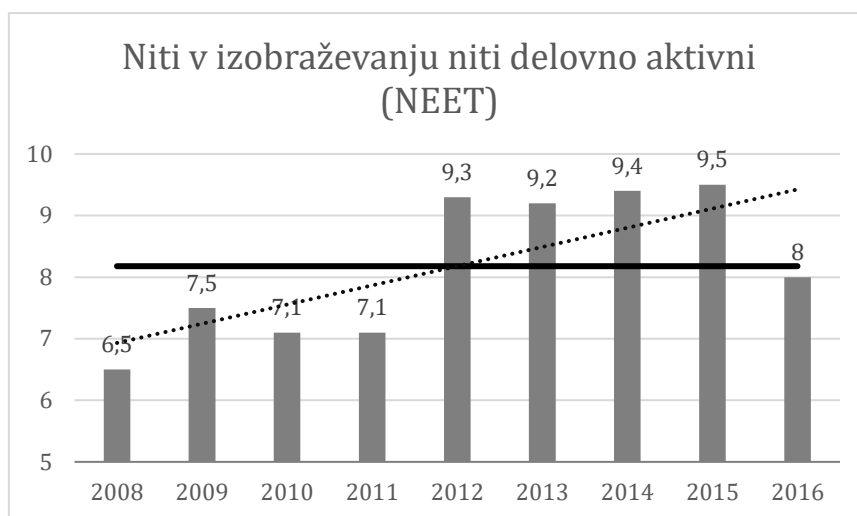
⁸ V prijavnem obrazcu razpisa za sodelovanje v projektu so šole vnesle podatek o deležu NPI, SPI in SSI dijakov, ki so izobraževanje končali v predvidenem času. Navodila so bila sledeča: »Število A = Skupno število dijakov, ki so bili septembra posameznega šolskega leta na vaši šoli vpisani v prvi letnik enega od vseh izobraževalnih programov iz treh vrst programov (NPI, SPI in SSI). Število B = Skupno število dijakov, od dijakov, vključenih v število A, ki so uspešno zaključili izobraževanje v predvidenem času. Število A je lahko enako ali večje od števila B. Odstotek dijakov (%) je število B deljeno število A krat 100. Odstotek zapišite z dvema decimalkama natančno. Vpišete tri odstotke, in sicer za tri šolska leta 2008/2009, 2009/2010 in 2010/2011. Šolska leta se nanašajo na leto vpisa dijakov v izobraževalni program. Število A za posamezno šolsko leto se torej nanaša na skupno število dijakov (generacijo), ki so bili v prvi letnik vpisani v septembru. Upoštevajte skupno število dijakov, ki so bili vpisani v vse izobraževalne programe NPI, SPI in SSI za posamezno šolsko leto skupaj. Glede na dolžino oziroma trajanje posameznega programa v podatek vključite (število B) tiste dijake, ki so v predvidenem času program uspešno zaključili in pridobili ustrezen poklicni naziv ter stopnjo izobrazbe. Pri tem upoštevajte dijake, ki so zaključili poklicno maturo ali zaključni izpit najkasneje v drugem, jesenskem roku, ne pa tudi dijake, ki so zaključili v tretjem, zimskem roku ali kasneje.«

⁹ S terminom nizka stopnja izobrazbe običajno označujemo osnovnošolsko izobrazbo (SOK 1 in 2), pri čemer za prebivalce brez dokončane osnovne šole označujemo kot te »brez stopnje izobrazbe«. Nadalje, srednja stopnja izobrazbe predstavlja dokončane programe NPI, SPI, SSI, PTI in gimnazija (SOK 3, 4 in 5), visoka stopnja izobrazbe pa izobrazbo na ravni SOK 6 do 10. (Prim. Dolgotrajno ...: 9, 10, 15, 29 in Ozvald: 3)

¹⁰ »Delovno aktivno prebivalstvo so osebe, ki so v zadnjem tednu (od ponedeljka do nedelje) pred izvajanjem raziskovanja opravile kakršno koli delo za plačilo (denarno ali nedenarno), dobiček ali za družinsko blaginjo. Med delovno aktivno prebivalstvo sodijo tudi vse tiste zaposlene ali samozaposlene osebe, ki jih v zadnjem tednu pred izvajanjem raziskovanja ni bilo na delo. Kot delovno aktivne obravnavamo tudi zaposlene osebe, ki so začasni ali trajni presežki, in sicer do prenehanja delovnega razmerja, osebe na porodniškem dopustu ter pomagajoče družinske člane.« (Ozvald: 2) »Stopnja delovne aktivnosti je odstotni delež zaposlenih v delovno sposobnem prebivalstvu.« (prav tam: 4)

Zadnji znani podatek se nanaša na **leto 2016, ko je bil NEET 8 %**, kar je malce manj kot štiri zaporedna leta pred tem. Podatki od leta 2008 do 2016 imajo povprečno vrednost 8,2 %, linearni trend deleža NEET pa je naraščajoč. Podatke prikazuje Slika 4.

Malce drugačni sta definiciji OECD (Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj)¹¹ in Eurostata¹², in sicer glede na to, kaj je razumljeno kot izobraževanje. Predvsem pa je razlika v starostnih skupinah, in sicer Eurostat predstavlja podatke za starostne skupine 20–24, 25–29, 30–34 let, OECD pa za starostni skupini 15–19 in 20–24 let.

Slika 4: Delež mladih v Sloveniji med 15 in 24 letom starosti, ki niso vključeni v izobraževanje, niti niso delovno aktivni (vir: SURS).

Tudi v poročilih Urada RS za makroekonomske analize in razvoj (UMAR) izpostavljajo deleže NEET za starostno skupino 25–29 let, saj so posamezniki mlajših starostnih skupin najpogosteje še v obdobju šolanja. »V obdobju 2008–2013 se je (NEET, op. a.) močno povečal v starostnih skupinah, ko na trg dela vstopajo mladi, ki so končali srednješolsko ali terciarno izobraževanje. Najvišji je bil leta 2015 v starostni skupini 25–29 let (Slovenija: 16,7 %; EU: 19,7 %), ko veliko vpisanih konča študij. Mladi se namreč soočajo s težavami pri prehodu iz šolanja v zaposlitev, kar je povezano s preskromnim odzivanjem srednješolskega in terciarnega izobraževanja na potrebe trga dela ter s pomanjkanjem

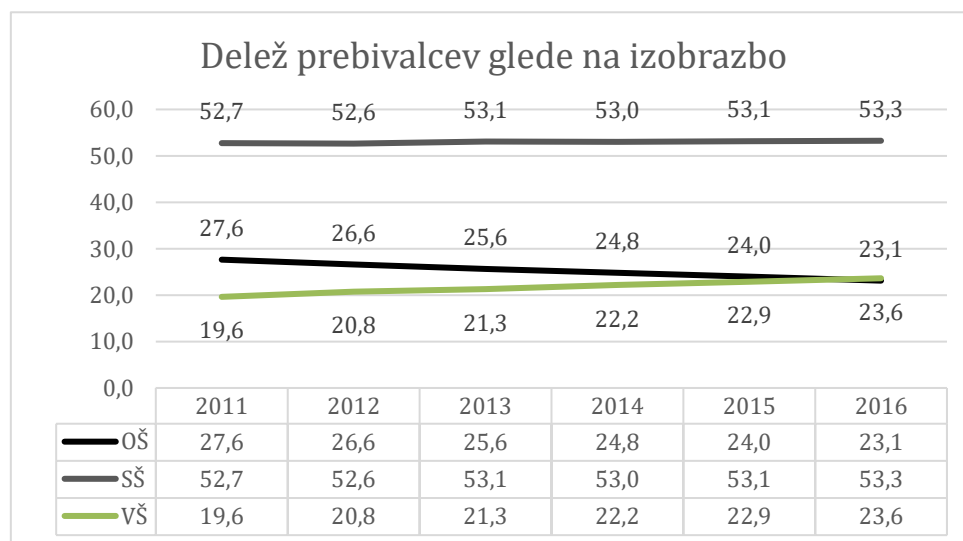
¹¹ »This indicator presents the share of young people who are not in employment, education or training (NEET), as a percentage of the total number of young people in the corresponding age group, by gender. Young people in education include those attending part-time or full-time education, but exclude those in non-formal education and in educational activities of very short duration. Employment is defined according to the OECD/ILO Guidelines and covers all those who have been in paid work for at least one hour in the reference week of the survey or were temporarily absent from such work. Therefore NEET youth can be either unemployed or inactive and not involved in education or training. Young people who are neither in employment nor in education or training are at risk of becoming socially excluded – individuals with income below the poverty-line and lacking the skills to improve their economic situation.« (OECD, 2017)

¹² »The indicator young people neither in employment nor in education and training, abbreviated as NEET, corresponds to the percentage of the population of a given age group and sex who is not employed and not involved in further education or training. The numerator of the indicator refers to persons meeting these two conditions: (1) they are not employed (i.e. unemployed or inactive according to the International Labour Organisation definition); (2) they have not received any education or training in the four weeks preceding the survey. The denominator is the total population of the same age group and sex, excluding the respondents who have not answered the question 'participation to regular education and training'.« (Eurostat, Glossary)

delovnih mest. Znižanje NEET v letu 2015 je povezano z okrevanjem trga dela in izboljšanjem možnosti za zaposlitev, z ukrepi za spodbujanje zaposlovanja mladih ter z demografskimi razlogi (manjše generacije mladih na trgu dela). Delež se je precej zmanjšal v starostni skupini 25–29 let, ki ji je namenjenih veliko ukrepov sheme jamstvo za mlade, ki se izvaja od leta 2014.« (Kmet Zupančič, 2017: 96)

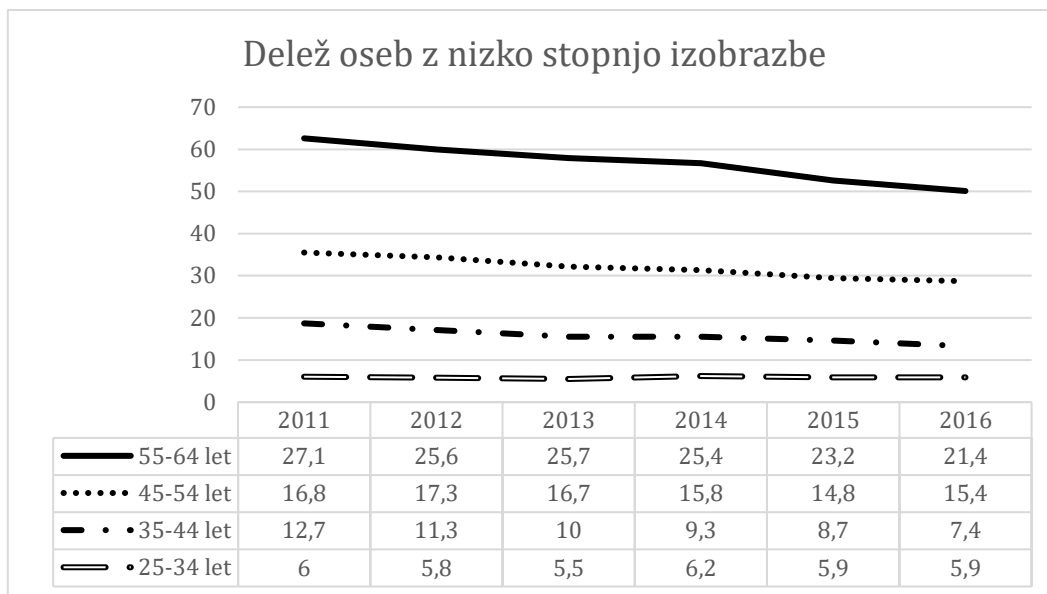
Z vidika celovitega cilja izobraževanja in usposabljanja v smislu omogočiti mladim samostojno življenjsko pot, kar vključuje seveda tudi stabilno zaposlitev oziroma karierno pot, je treba omeniti, da so v NEET vključeni tudi gimnazijski maturanti, ki izobraževanja ne nadaljujejo oziroma ne pridobijo poklica na terciarni ravni. Slednjega pa ZOIU in baza podatkov Centralne evidence udeležencev vzgoje in izobraževanja (CEUVIZ, prim. poglavje 4) ne pokrivata.

Delež prebivalcev glede na doseženo izobrazbo je podatek, ki je pomemben predvsem z vidika dolgoročnih učinkov preprečevanja ZOIU (Slika 5). Trend zviševanja izobrazbe prebivalcev, starejših od 26 let, se kaže tudi za zadnjih pet let. Tako je bilo leta 2016 le še 23,1 % prebivalcev z zgolj osnovnošolsko izobrazbo.

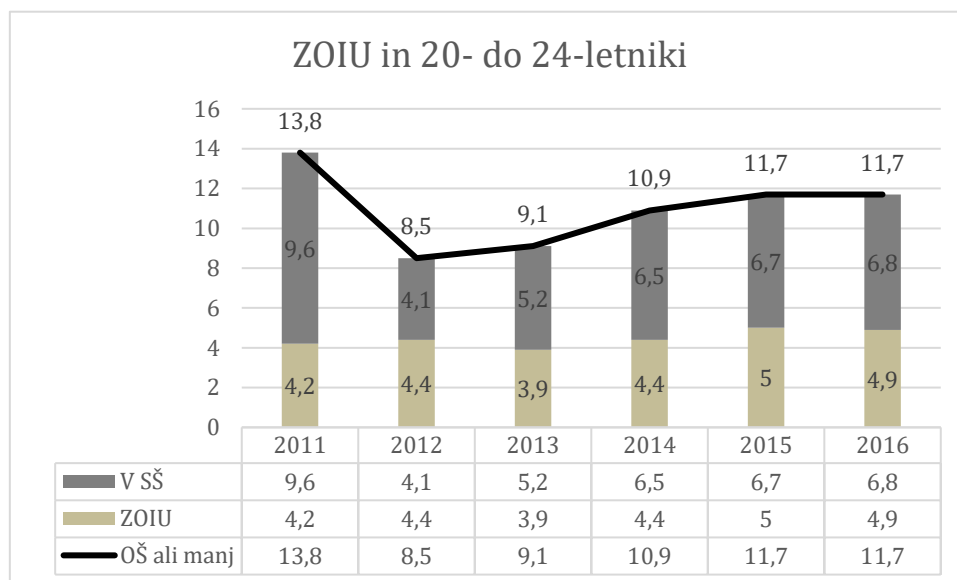
Slika 5: Delež prebivalcev, starih 27 ali več let, glede na stopnjo dokončane izobrazbe (vir: SURS).

Podatek je spodbuden, hkrati pa se postavlja vprašanje, do kje se delež teh z največ osnovnošolsko izobrazbo v prihodnjih letih še lahko spusti, brez dodatnih podpornih ukrepov. Slika 6 namreč pokaže, da se padec deleža oseb z najnižjo stopnjo izobrazbe za starostno skupino 25 do 34 let v zadnjih šestih letih umirja nekje med 6 in 5 odstotki.

Slika 6: Delež oseb z nizko stopnjo izobrazbe za štiri starostne skupine. (Kazalnik socialne povezanosti, vir: SURS)

Z vključevanjem raziskovanja podatkov o doseženi stopnji izobrazbe prebivalcev v kombinaciji s prebivalci, vpisanimi v srednješolsko izobraževanje¹³, bi nam lahko dalo nekaj več vpogleda v stanje. Tak pregled presega zmožnosti pričujočega besedila. Ponudimo lahko le primer, ki ga prikazuje Slika 7. Primerjava ni mogoča na ravni starostne skupine, ki jo spremlja ZOIU, saj so 18- in 19-letniki še v veliki meri v rednem izobraževanju. Zato smo naredili primerjavo med ZOIU in 20 do 24 let starim prebivalstvom.

¹³ Na tem mestu ta podatek prikazujemo zgolj kot razliko med drugima dvema podatkoma. V zadnjih letih se je namreč metodologija spremljanja šolajočih se spremenila in podatki za obdobje od 2011 do 2016 niso enostavno dostopni.

Slika 7: Primerjava med deležem ZOIU ter deležem mladih (20 do 24 let), katerih najvišja stopnja dokončane izobrazbe je osnovnošolska. Razliko med deležema predstavlja približek (manjkajo 18- in 19-letniki) teh, ki se – upamo – še izobražujejo v srednješolskih programih.

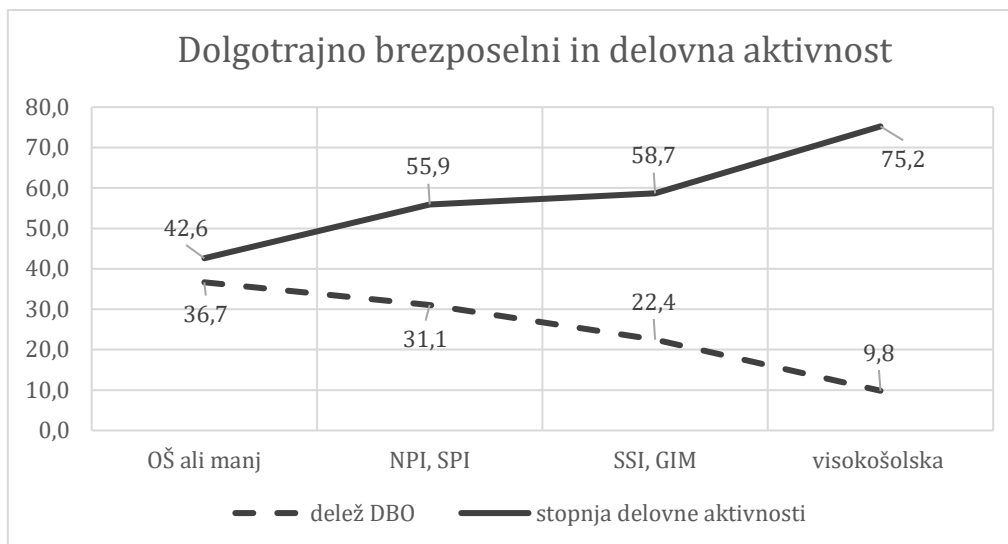
Zanemarili smo delež 18- in 19-letnikov, ki jih vključuje delež ZOIU. ZOIU nam torej prikazuje te, ki nimajo dokončane srednješolske izobrazbe in se v zadnjih štirih tednih pred anketiranjem niso udeleževali nobene oblike izobraževanja, niti neformalnega. Delež ZOIU smo odšteli od deleža 20 do 24 let starih prebivalcev, ki imajo najvišjo doseženo izobrazbo na ravni osnovne šole. Razliko torej predstavlja delež teh, ki so bili vključeni v izobraževanje oziroma za katere upamo, da so na poti pridobitve srednješolske izobrazbe.

Ostali so nam še trije podatki. Delež teh, ki so srednješolsko izobraževanje dokončali v predvidenem času, z dostopnimi podatki ni mogoče analizirati, saj so – po naših informacijah – dostopni zgolj že predstavljeni podatki za poklicno in strokovno izobraževanje, ne pa tudi za splošno izobraževanje na srednješolski ravni.

Zadnja dva podatka – stopnja delovne aktivnosti in dolgotrajna brezposelnost – v primerjavi z doseženo izobrazbo prikazujemo skupaj na Sliki 8. Podatke smo pridobili na portalu SURS-a ter v poročilu o dolgotrajni brezposelnosti Zavoda RS za zaposlovanje (Dolgotrajno ..., 2015: 14–15). Prikazujemo jih kot povprečno vrednost za leta od 2008 do 2014.

Podatki jasno prikažejo, da so osebe z največ osnovnošolsko izobrazbo ne le najbolj ogrožene, ko gre za dolgotrajno brezposelnost, temveč je tudi stopnja njihove delovne aktivnosti¹⁴ pod 50 %. Slednje pomeni, da je bila več kot polovica oseb, ki nima srednješolske izobrazbe in je delovno sposobna, v danih letih nezaposlena.

¹⁴ »Stopnja delovne aktivnosti je odstotni delež zaposlenih v delovno sposobnem prebivalstvu.« (Ozvald: 4)

Slika 8: Povprečni delež dolgotrajno brezposelnih oseb (DBO) in povprečna stopnja delovne aktivnosti glede na izobrazbo v letih 2008–2014 (vir: ZRSZ in SURS)

Končni cilj preprečevanja ZOIU je seveda v tem, da se mladim omogoča boljše pogoje za dvig kakovosti življenja, kar vključuje zaposlitev oziroma zmožnost preživljanja sebe in svoje družine. Pri tem se pogosto govori tudi o širšem pozitivnem učinku na ravni družbe, kar naj bi predvsem pomenilo zadovoljstvo prebivalcev s temeljnimi pogoji za življenje tako aktivnega prebivalstva, in še posebej tudi zadovoljstvo s tem, kako kot družba poskrbimo za tiste, ki za svojo kakovost življenja ne morejo poskrbeti sami. Stopnja izobrazbe in starost, pri kateri posameznik določeno izobrazbo doseže, seveda ni edini kazalnik kakovosti življenja, včasih celo ne sodi med ključne kazalnike. Tako kot tudi trud za preprečevanje ZOIU ali osipa na ravni izobraževanja ni dovolj. Večina razlogov za ZOIU in osip namreč sodi ali med razloge na ravni sposobnosti ali motivacije posameznikov. Posebej pri slednji pa je vpliv drugih družbenih podsistemov izjemno velik. Zato obstaja nedvomna nujnost medsektorskega in medinstitucionalnega sodelovanja tako na nacionalni ravni kot tudi, če ne navsezadnje celo še bolj pomembno, na lokalnih ravneh.

Pri raziskovanju stanja ter razmišljanju o tem, kaj lahko sami storimo za zmanjševanje, torej preprečevanje ZOIU, ostajamo na področju izobraževanja. Kot predstavljamo v 4. poglavju, je MIZŠ leta 2011 začelo voditi Centralno evidenco udeležencev vzgoje in izobraževanja (CEUVIZ), ki v prihodnje obeta urejeno, stalno in zanesljivo spremljanje podatkov o ZOIU. Poleg spremljanja dejanskega stanja

na ravni celotne populacije pa je – posebej z vidika načrtovanja aktivnosti za preprečevanje – potrebno tudi spremljanje posameznih podskupin mladih, ki potrebujejo specifične oblike podpore.

3.2 Zakonodaja in razvojne usmeritve Republike Slovenije

Temeljno izhodišče preprečevanja ZOIU najdemo v družbeni zavezi, izraženi v 57. členu Ustave RS: »Država ustvarja možnosti, da si državljani lahko pridobijo ustrezno izobrazbo.« Konkretizira jo 2. člen Zakona o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja (ZOFVI), ki za cilje VIZ opredeli tudi zagotavljanje **optimalnega razvoja posameznika**; razvijanje jezikovnih zmožnosti in sposobnosti; zagotavljanje kakovostne izobrazbe; spodbujanje zavesti o integriteti posameznika; omogočanje vzgoje in izobraževanja, ki **ustreza stopnji razvoja in življenjski dobi** posameznika; zagotavljanje **enakih možnosti** za vzgojo in izobraževanje na območjih s posebnimi razvojnimi problemi, otrok iz socialno manj spodbudnih okolij in otrok, mladostnikov in odraslih s posebnimi potrebami; spodbujanje vseživljenjskega izobraževanja; **omogočanje splošne izobrazbe in pridobitve poklica vsemu prebivalstvu**; omogočanje **čim višje ravni izobrazbe** čim večjemu deležu prebivalstva **ob ohranjanju že dosežene ravni zahtevnosti**; omogočanje razvoja in doseganje **čim višje ravni ustvarjalnosti** čim večjemu deležu prebivalstva.

Navedeno je zakonodajna podlaga za uresničevanja človekovih pravic do:

- »socialne varnosti in pravice uživanja ekonomskih, socialnih in kulturnih pravic, nepogrešljivih za njegovo dostojanstvo in svoboden razvoj (posameznikove op. a.) osebnosti« (Deklaracija, 1948, 22. člen) in
- do izobraževanja, kar vključuje splošno dostopnost tehničnega in poklicnega izobraževanja ter enake dostopnosti do višjega izobraževanja na osnovi doseženih uspehov, pri čemer mora biti izobraževanje usmerjeno k polnemu razvoju človekove osebnosti (prav tam, 26. člen).

Mednarodni pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah v 6. členu pojasnjuje **pravico do dela** takole: »Med ukrepe, s katerimi bi morala sleherna država stranka tega Pakta poskrbeti, da bi bila ta pravica vseskozi uresničena, **spadajo tehnično in poklicno usmerjanje in izobraževanje ter programi, politika in metode za doseganje stalnega ekonomskega, socialnega in kulturnega razvoja ter polne in produktivne zaposlenosti** v razmerah, ki jamčijo človeku uživanje temeljnih političnih in ekonomskih svoboščin.« V 13. členu pa dodaja: »Poleg tega so si (države, op. a.) edine v tem, da **mora izobraževanje vsakomur omogočiti koristno vlogo v svobodni družbi**, ... da je treba osnovno izobraževanje za tiste, ki sploh niso bili deležni osnovnega šolanja ali pa ga niso zaključili, spodbujati ali ga čimbolj okrepiti ...« (Mednarodni pakt, 6. člen)

Usmeritve, ki se tičejo preprečevanja ZOIU, najdemo tudi v Konvenciji o otrokovih pravicah, ki se nanašajo na otroke do 18. leta starosti. 28. člen narekuje državam pogodbenicam **spodbujanje razvoja različnih oblik srednjega šolanja, vštveši splošno in poklicno šolanje, in skrb, da je dosegljivo in dostopno vsakemu otroku**; da z **vsemi razpoložljivimi sredstvi** zagotavljajo, da je visoko šolanje na podlagi osebne sposobnosti vsem enako dostopno; skrbijo, da so **obvestila in nasveti o šolanju in poklicu dosegljivi in dostopni vsem otrokom**; da sprejemajo ukrepe za **spodbujanje rednega obiskovanja pouka in zmanjševanja osipa v šolah**; da z ustreznimi ukrepi zagotovijo, da se bo v šolah disciplina uveljavljala na način, ki je v skladu z otrokovim človeškim dostojanstvom in s to Konvencijo; da bodo pospeševale in spodbujale mednarodno sodelovanje v zadevah v zvezi z izobraževanjem, še posebej z namenom, da bi **pripomogle k izkoreninjanju neznanja in nepismenosti po vsem svetu in olajšale dostop do znanstvenih in tehničnih spoznanj in sodobnih učnih metod**. V 29. členu države pogodbenice zavezuje, da je **izobraževanje otrok usmerjeno k popolnemu razvoju otrokove osebnosti, nadarjenosti ter umskih in telesnih sposobnosti in k pripravi otroka na odgovorno življenje v svobodni družbi**.

Na ravni pogojev izpolnjevanja izpostavljenih ciljev VIZ, ki se še posebej tičejo preprečevanja ZOIU, je zagotavljanje javno veljavne izobrazbe, financirane iz javnih sredstev (Ustava, 57. člen; ZOFVI, 78. člen in dalje), ob hkratnem spoštovanju prednostne pravice staršev do vzgoje otrok (Ustava, 41. člen; Ustavna odločba U-I-269/12-24); delovanje javne službe (ZOFVI, 10. člen), javne mreže vrtcev (dostopnost in izbirnost programa), osnovnih šol (dostopnost) ter nižjih in srednjih poklicnih šol, srednjih tehniških in srednjih strokovnih šol in gimnazij, ki **mora omogočiti izobraževanje vsem, ki so izpolnili osnovnošolsko obveznost, in sicer najmanj za pridobitev prvega poklica oziroma opravljanje mature** (prav tam, 11. člen); zagotavljanje pravnih okvirjev, kadrovskih in materialnih pogojev za delovanje zavodov, ki izvajajo javno veljavne programe, ter strokovnega razvoja VIZ (vključno z mednarodnim povezovanjem), kar je naloga javno financiranih strokovnih in upravnih organov in institucij (prav tam na več mestih). Poleg tega ZOFVI določa, da strokovni delavci izvajajo vzgojno-izobraževalno delo v skladu z zakonom in javno veljavnimi programi tako, da zagotavljajo objektivnost, kritičnost in pluralnost ter so pri tem strokovno avtonomni (prav tam, 92. člen) ter da na vseh VIZ zavodih deluje svetovalna služba (prav tam, 67. člen), katere delovanje določajo Programske smernice, ki jih je sprejel Strokovni svet RS za splošno izobraževanje 13. maja 1999. Programske smernice so bile posebej opredeljene za vrtce, osnovne in srednje šole.

Cilja srednjega splošnega izobraževanja, ki se posebej tičeta področja preprečevanja ZOIU, nalagata šolam, da na mednarodno primerljivi ravni posredujejo znanje, potrebno za nadaljevanje izobraževanja v visokem šolstvu, in da omogočajo izbiro poklica (ZGim, 2. člen).

Usmeritve za zmanjšanje ZOIU najdemo tudi v Strategiji razvoja Slovenije, ki med drugim opredeljuje sledeči dve ključni usmeritvi za doseganje cilja »Znanje in spretnosti za kakovostno življenje in delo«: »d) Zagotavljati učinkovitost in kakovost izobraževanja na vseh ravneh ter razvijati praktična znanja in spretnosti za izboljšanje zaposljivosti posameznika. e) Spodbujati nižje izobražene in druge prikrajšane skupine k vključitvi v izobraževanje in učenje za lažji prehod na trg dela, zmanjšanje tveganja socialne izključenosti in zagotavljanje kakovostnega življenja.« (Strategija razvoja Slovenije 2030, str. 18)

Naša analiza zakonodajnih izhodišč se tiče zgolj ciljev ne pa tudi pogojev za doseganje le-teh, prav tako ne vključuje pravilnikov, ki opredeljujejo delo šol. V nadaljevanju bi bilo tako analizo smiselno narediti, saj so pogoji dela šol ključni pri odločitvah strokovnih delavcev o delu z dijaki.

3.3 Strokovna izhodišča

Svet Evrope je v svojih resolucijah iz sredine 80 let dalje, še posebej pa zelo jasno leta 1989, izpostavil izjemen pomen nacionalnih strategij za zmanjševanje učne neuspešnosti, tako za posameznika kot tudi družbo kot celoto, in tudi nakazal nekatere potrebne smeri razvoja šolskih sistemov.

Tudi Delors kasneje, leta 1996, v Učenje: skriti zaklad, poročilu Mednarodne komisije o izobraževanju za 21. stoletje, opozori, da nacionalni šolski sistemi pogosto, z določanjem kulturnega in intelektualnega modela vzgoje in izobraževanja, brez zadostnega upoštevanja edinstvenosti dijakov, zelo omejujejo osebni razvoj posameznih dijakov; nekateri mladi šolanja ne morejo uspešno dokončati že samo zato, ker se nacionalni šolski sistem in tudi posamezne šole ne prilagajajo njihovim posebnim značilnostim in potrebam – sposobnostim in težnjam, njihovim talentom, predznanju, njihovi socialno-ekonomski in kulturni raznolikosti. Izpostavi tudi spoznanje komisije, da šolski sistemi, ki bi morali prispevati k vključujoči družbi, s svojimi selekcijskimi pristopi pravzaprav družbeno razslojenost pospešujejo. Z zgodnjo selekcijo, ki bi jo moral kasneje pravzaprav narediti svet dela, ovirajo možnosti za socialno kohezijo družbe kot celote. Napredovanje dijakov namreč temelji na tekmovalnosti in selekciji na podlagi učne uspešnosti; mladi, ki se jim, na politično-sistemski ravni, metaforično poimenovana »kraljevska pot do izobrazbe in poklica« (Delors, 2016: 132) ne prilega niti v kulturnem niti vsebinskem niti metodološkem pogledu, so tako v neenakem in nepravilnem položaju že na samem začetku življenjske poti. Brez kakovostne izobrazbe imajo zelo omejene možnosti že za prvo

zaposlitev, za trajnejše zaposlitve, za ustrezen ekonomski status in omejene možnosti napredovanja v karieri. Šolski neuspeh, kamor Delors umešča ponavljanje razredov, osip, prehod v smeri brez realnih možnosti za učno uspešnost, prekinitve šolanja brez kvalifikacije oziroma brez vsake priznane usposobljenosti, tako posredno slabi socialno kohezijo v družbi nasploh, spodbudi pa lahko tudi številne druge, za posameznika nekonstruktivne oblike vedenja in odločitve. Ena od takšnih odločitev je zgodnje opuščanje šolanja.

Analize na nivoju Evropske unije (EU) kažejo, da so v zadnjih letih v večini držav dosegli zmanjšanje deleža mladih, ki prenehajo šolanje, ne da bi dosegli vsaj poklicno izobrazbo, pa vendar še zmeraj velja, da v povprečju vsaka šesta mlada oseba, stara od 18 do 24 let v EU-27, zapusti šolanje, preden doseže vsaj srednješolsko izobrazbo, in se tudi praviloma kasneje ne vključi v izobraževanje ali usposabljanje. Največ prekinitvev šolanja pred zaključkom programa ostaja v sektorju poklicnega izobraževanja, med migranti do druge generacije, kulturnimi manjšinami (npr. Romi) pa tudi med mladimi s posebnimi potrebami (PPS projekt, 2012). Podatki za Slovenijo kažejo, da je med brezposelnimi na trgu delovne sile približno 3,5 % mladih, starih med 15 in 24 let, ki imajo zgolj zaključeno OŠ ali manj (ZRSZ, 2015).

Čeprav so statistični podatki za Slovenijo sicer ugodni, saj smo že dosegli cilje EU 2020, to ne pomeni, da je tako nizek delež v vseh izobraževalnih programih ali na posameznih šolah. Žal se tovrstni podatki na nivoju države in tudi posamezne šole sistematično ne spremljajo in vrednotijo, kar bi bilo nujno za sistematično ukrepanje na ravni sistema in šole.

Tudi v skladu s cilji VIZ v Sloveniji (ZOFVI, 2. člen) bomo optimalni razvoj vsakega dijaka dosegli šele, ko bodo dijaki res le izjemoma (in ne zaradi šolskega sistema samega ali načina delovanja posamezne šole) prenehali šolanje, ne da bi imeli razvite zmožnosti vsaj za prvo zaposlitev in oblikovane trdne temelje zmožnosti vseživljenjskega učenja.

Tudi spoznanja s področja funkcionalne pismenosti odraslih namreč kažejo, da je le-ta pomembno povezana z leti rednega šolanja oziroma s starostjo mladostnika, ko preneha redno šolanje (ACS, OECD, 1998). Nova nevroznanstvena spoznanja (Fischer, Goldfus idr.) utemeljujejo pomen intenzivnega izobraževanja prek 20. leta starosti. Posamezne najbolj razvite države podaljšujejo leta obveznega šolanja ali vsaj izobraževanja do 18. leta starosti (npr. ZDA).

Čeprav je ekonomski vidik eden najpomembnejših razlogov socialnega izključevanja (za leto 2016 je bila stopnja tveganja revščine v Sloveniji 13,9-odstotna; pod pragom tveganja revščine je živelo

približno 280.000 oseb, od tega približno 46.000 otrok), je na individualnem nivoju eden glavnih dejavnikov socialnega izključevanja raven izobrazbe, ki jo posameznik doseže!

»Šole seveda ne morejo prevzeti nase vse odgovornosti za socialno izključevanje, vendar pa si morajo za cilj postaviti nalogo, da maksimalno mogoče število mladih ustrezno pripravijo tako, da bodo le-ti lahko igrali aktivno vlogo v ekonomskem in kulturnem življenju.« (Crahay, 1994)

4 Metodologija spremljanja podatkov na sistemski in institucionalni ravni

V Sloveniji je bilo na ZRSZ do leta 1997 organizirano longitudinalno spremljanje šolajočih se posameznikov od sedmega razreda osnovne šole do zaključka srednje šole. Prvotno so bili rezultati namenjeni spremljanju priliva srednješolcev iz šol, ugotavljanju potreb po delovnih mestih za pripravnike ter prostih delovnih mest oziroma študijskih namer za študente. Bili pa so tudi pokazatelj, kaj se dogaja s posamezniki – ali ponavljajo razred, spreminjajo program in smer šolanja ipd. *Analiza osipa je takrat temeljila na predpostavki, da je osipnik ta, ki programa ni dokončal v času 5 let po vpisu.* Ko se je Zakon o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti spremenil, je ZRSZ s spremljavo prenehal, nadaljevalo pa naj bi jo MIZŠ.

Šole so ministrstvu posredovale podatke ob koncu šolskega leta, in sicer podatke o šolskem uspehu učencev in dijakov ter o osipu po izobraževalnih programih. Ne glede na to, da so se podatki zbirali na individualni osnovi, so se uporabljali le v agregirani obliki. Tako je bil obseg problema mladih, ki zapustijo šolski sistem brez vsaj temeljne poklicne izobrazbe, prikazan kot generacijski osip. Tak način spremljanja je bil sicer zanesljiv indikator stanja, vendar ni zagotavljal mednarodne primerljivosti podatkov.

V šolskih letih 2000/01 in 2001/02 spremljanje šolajočih se posameznikov ni bilo pripravljeno in izvedeno, ker na ministrstvu niso odobrili sredstev za to dejavnost. To pomeni, da smo takrat, kljub dejstvu, da šolska neuspešnost postaja ena izmed prioritetenih tem v EU, ostali celo brez osnovnih podatkov za analizo stanja.

Najpogosteje uporabljeni kazalec šolskega osipa v EU je bil odstotek mladih, ki pri določeni starosti niso vključeni v redno izobraževanje (na primer: pri 14 letih, pri 17 letih, pri tipični starosti, v kateri se konča srednješolsko izobraževanje). Tako definiran kazalec šolskega osipa je bil hkrati tudi eden izmed indikatorjev zaposljivosti, ki ga je spremljala EU (Joint Employment report, 2001).

MIZŠ redno/vsakoletno objavlja podatke z analizo za srednje šole in dijaške domove [na spletni strani direktorata za srednje izobraževanje](#). V dokumentu se nahajajo podatki o izobraževanju v srednjih šolah (na primer: število dijakov in vajencev, vpisanih v programe srednješolskega izobraževanja, po vrstah izobraževalnih programov, delež ponavljavcev po programih ...), o vpisu v dijaške domove, šolski prehrani, dijakih s posebnimi potrebami itd.

Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja (ZOFVI-I, Ur. l., št. 20/2011) v členu 135a opredeli vzpostavitev, vodenje, vzdrževanje in nadzorovanje CEUVIZ s strani MIZŠ za potrebe opravljanja nalog, določenih s tem zakonom in predpisi, ki urejajo področje vzgoje in izobraževanja iz 1. člena tega zakona, za potrebe odločanja o pravicah iz javnih sredstev ter za znanstvenoraziskovalne in statistične namene.

4.1 Kaj je baza CEUVIZ, kaj zbira in omogoča?

Srednje šole v bazo CEUVIZ vnašajo vse udeležence izobraževanja (v nadaljevanju dijake), ki so vpisani v javno veljavne programe, ne glede na vir financiranja. Za vpis dijaka potrebujejo le evidenčno matično številko občana (EMŠO), vsi ostali matični podatki se prepisujejo in kasneje osvežujejo iz Centralnega registra prebivalstva (CRP). Večino vpisanih dijakov šole vnašajo z masovnim vnosom, spremembe (vpisi, izpisi, popravki podatkov), ki se pojavijo po masovnem vnosu oziroma med šolskim letom, pa z individualnimi vnosi dijaka bodisi preko aplikacije CEUVIZ – preko menija »vnos/urejanje« bodisi preko ponovnega masovnega vnosa (s popravljenimi podatki posameznikov).

Aplikacija v splošnem omogoča štiri dejavnosti, ki se pri dijaku z vidika evidence lahko zgodijo. To so:

- **Vpis**, ki zajema vpis dijaka v šolo, program in letnik. **Način izobraževanja** dijaka je lahko: redno, ponavlja ali podaljšan status. Za dijaka, ki se redno izobražuje in ponavlja letnik, se izbere način ponavlja. Pri obliki izobraževanja je možna tudi izbira vzporedno, a samo v primeru, če ima šola dovoljen vzporedni vpis v letnik in program. Dijak se ima pravico hkrati vzporedno izobraževati po več izobraževalnih programih oziroma v več šolah. Šola, ki dijaka vzporedno vpiše, mora imeti za to soglasje ministra, pristojnega za šolstvo; če tega soglasja nima, aplikacija vnosa ne bo dovolila, javila bo: »Ta udeleženec je že vpisan drugam.« Vpis se lahko zgodi kadar koli oziroma v skladu s predpisi, ki to urejajo.
- **Izpis**, ki zajema izpis dijaka iz šole, programa ali letnika. Dijaka lahko izpišejo kadar koli: ko dijak zaključi letnik, program ali izobraževanje na šoli, ko se dijak izpiše iz letnika, programa ali šole ali ko dijaka izključi šola.
- **Zaključek izobraževanja**, ki pomeni uspešno zaključeno izobraževanje z obliko, ki je predpisana za program (zaključni izpit, poklicna ali splošna matura). V to polje se vnese datum iz javne listine o uspešnem zaključku.
- **Prepis dijaka**, ki je sestavljen iz postopka izpisa in kasnejšega ponovnega vpisa. Pri tem je treba upoštevati navodilo, da je treba vedno najprej narediti izpis in šele nato vpis ter da se datuma izpisa in nato ponovnega vpisa razlikujeta vsaj za 1 dan.

Vsaka srednja šola lahko v bazi CEUVIZ za svojega dijaka vidi vse njegove podatke, tako o programih, v katere je vpisan na njihovi šoli, kot o programih, v katere je dijak morebiti še dodatno vpisan izven te srednje šole.

Z namenom celovitega uvida v postopek vnosa podatkov v CEUVIZ smo opravili pogovor na dveh srednjih šolah in eni organizaciji za izobraževanje odraslih jeseni 2015. Ugotovljeno je bilo, da:

- šole vpisujejo dijake v CEUVIZ na osnovi EMŠO, vpis opravljajo tajništva oziroma poslovne sekretarke, ne več svetovalne delavke,
- MIZŠ posredujejo podatke o vpisu v začetni letnik srednje šole [z obrazcem Prijava za vpis v začetni letnik srednje šole](#),
- aplikacija CEUVIZ beleži skupne številke: število dijakov, žensk, ponavljavcev, po letnikih, programih,
- imajo dijake, ki ponavljajo in zamenjajo program in spet ponavljajo in spet zamenjajo program, tudi do 4x,
- izpisanim dajo izpisnico, vpišejo pa se lahko na osnovi EMŠO le na eno šolo,
- za nekaj dijakov ne uspejo pridobiti podatkov, ker nenadoma prenehajo obiskovati pouk in ne prevzamejo izpisnice,
- obstaja možnost podaljšanega statusa,
- imajo dijake s prilagoditvami zaradi posebnih potreb,
- ne spremljajo zbirnih podatkov o uspešnosti pedagoških pogodb, učnih pogodb,
- težko kaj povedo o razliki v uspešnosti med dijaki, nosilci individualne in kolektivne učne pogodbe,
- nimajo izključenih dijakov,
- ne spremljajo uspešnosti ponavljavcev skupno,
- ne spremljajo uspešnosti popravnih izpitov skupno,
- ni sledljivosti posamezniku (dijaku), ki se je prepisal, razen če ostane na isti šoli,
- ni sledljivosti posamezniku (odraslemu), ki se je prepisal, razen če ostane na isti šoli,
- ne zbirajo podatkov o vzrokih osipa,
- bi lahko posredovali podatke o menjavi programov po 1. ali po 2. letniku,
- bi lahko posredovali podatke o ponavljanju zaključnega izpita ali poklicne mature ali mature (ob pomoči Državnega izpitnega centra (RIC)),
- najbrž nihče ne zbira podatkov o profesionalnem razvoju učiteljev, vplivu le-tega na učne rezultate dijakov,
- svoji enoti za izobraževanje odraslih posredujejo naslove dijakov, ki jim je potekel status in niso zaključili letnika oziroma programa (niso opravili zaključnega izpita ali mature), da jih povabi, naj končajo pri njih,
- Zavodu RS za zaposlovanje ne pošiljajo več nobenih podatkov o udeležencih izobraževanja.

Iz pogovora s svetovalno delavko pri organizaciji za izobraževanje odraslih smo izvedeli, da je po njenem mnenju aplikacija CEUVIZ enostavna in uporabniku prijazna ter da so [uporabniška navodila](#)

jasna. Svetovalna delavka nam je pokazala, kako aplikacijo uporablja (vpisala je enega dijaka). Prepričali smo se, da aplikacija ne omogoča vpogleda v celotno zgodovino izobraževanja posameznika. Predstavila/pokazala nam je tudi bazo njihovih udeležencev izobraževanja (poročilo o udeležencih). Bazo podatkov je mogoče iz aplikacije prenesti v Microsoftov program Excel, za vse vpisane ali zgolj za posameznega udeleženca. Ugotovili smo, da je na ravni posamezne šole mogoče slediti posameznemu udeležencu. Aplikacija sicer omogoča, da bi posameznika spremljali na njegovi izobraževalni poti od prvega vpisa v srednjo šolo do zaključka tudi v primeru menjave javno veljavnih programov, vendar posamezne šole nimajo takšnega certifikata. Izkazalo se je, da vnašalci podatkov v aplikacijo CEUVIZ vnašajo le tiste podatke, ki so obvezni (npr. EMŠO, datum začetka izobraževanja, datum zaključka izobraževanja)¹⁵. Aplikacija predvideva tudi vnos podatkov o povprečni oceni udeleženca, vendar ti niso obvezni in se vpisujejo izjemoma oziroma ko je to za udeleženca pomembno. Aplikacija v svoji centralni evidenci hrani podatke o udeležencih še eno leto za tem, ko udeleženec zaključi izobraževanje. Svetovalna delavka pravi, da je na njihovi ustanovi praksa, da vsako leto naredijo izvoz podatkov o udeležencih, in to hranijo nekaj let.

Ugotavljamo, da aplikacija oziroma njena baza podatkov omogoča enostaven vnos in dostop do podatkov o udeležencih izobraževanja zgolj na kvantitativni ravni (število vpisanih na sploh, po letnikih, programi, vpisan od, vpisan do ipd.). Pogrešamo možnost vnosa takih podatkov o udeležencih, ki bi nam pomagali pri prepoznavanju in oblikovanju nabora tveganj za ponavljanje letnika, prestop med programi, med šolami, prekinitev izobraževanja oziroma zgodnje opuščanje izobraževanja in usposabljanja.

Glede na ugotovitve, ki so sledile iz uporabniških navodil za delo s CEUVIZ in pogovorov s svetovalnimi delavkami, smo v delovni skupini oblikovali predlog o želenih podatkih oziroma izpisih iz baze CEUVIZ, ki bi služili kot podlaga za celovito metodologijo spremljanja zgodnjega opuščanja izobraževanja in usposabljanja na ravni srednješolskega izobraževanja. Na odgovorne na MIZŠ smo naslovili prošnjo za dostop do anonimiziranih podatkov baze CEUVIZ za leta 2012, 2013, 2014, 2015 in 2016, in sicer za vse udeležence 7., 8. in 9. r. OŠ, vseh letnikov vseh srednješolskih programov za dijake in odrasle.

Podrobnejši opis pridobljenih podatkov o izobraževanju udeležencev je razviden iz spodnje tabele:

Polje / podatek	Opis
-----------------	------

¹⁵ V nadaljevanju smo ugotavljali, da podatkov o datumu zaključka izobraževanja pogosto ni v bazi.

EMŠO	Anonimiziran EMŠO udeleženca vzgoje in izobraževanja
Država rojstva	Država rojstva udeleženca vzgoje in izobraževanja
Poštna št. STPR	Poštna številka stalnega prebivališča udeleženca vzgoje in izobraževanja
Kraj STPR	Kraj stalnega prebivališča udeleženca vzgoje in izobraževanja
Poštna št. ZCPR	Poštna številka začasnega prebivališča udeleženca vzgoje in izobraževanja
Kraj ZCPR	Kraj začasnega prebivališča udeleženca vzgoje in izobraževanja
Državljanstvo	Državljanstvo udeleženca vzgoje in izobraževanja
Spol	Spol udeleženca vzgoje in izobraževanja
Zavod	Anonimizirana šifra vzgojno-izobraževalnega zavoda, dodana je statistična regija zavoda.
Kategorija zavoda	OŠ, OŠPP, SŠ, ZAVOD
Zav_vpisan_od	Datum, ko je udeleženec prvič vpisan v zavod.
Zav_vpisan_do	Datum izpisa iz zavoda
Program_id	Vzgojno-izobraževalni ali študijski program ter evidenčna številka iz uradnega registra programov (vrsta in področje izobraževanja po KLASIUS), program in evidenčna številka
Prg_vpisan_od	Datum vpisa v program
Prg_vpisan_do	Datum izpisa iz programa ali datum zaključka
Datum zaključka	Datum zaključka izobraževanja. Ta datum se vnaša samo ob uspešnem zaključku. V drugih primerih je ta datum prazen.
Status udeleženca	Status udeleženca. UČENEC (7., 8., 9. razred OŠ) DIJAK (vsi letniki) UDELEŽENEC IZOBRAŽEVANJA ODRASLIH (srednješolski programi in osnovna šola za odrasle)
Šolsko/študijsko leto	Šolsko/študijsko leto v formatu 'yyyy/yyyy' npr. 2010/2011, 2012/2013, 2013/2014, 2014/2015, 2015/2016
Letnik/razred/starostno obdobje	Razred iz šifranta MIZŠ: vsi letniki udeležencev, vpisanih s statusom DIJAK, 7., 8., 9. razred za udeležence, vpisane s statusom UČENEC

Vpisan od	Datum vpisa v razred/letnik/starostno obdobje znotraj šolskega/študijskega leta
Vpisan do	Datum zaključka razred/letnik/starostno obdobje ali datum izpisa znotraj šolskega/študijskega leta
Način izobraževanja	Način izobraževanja. Za osnovne šole in prilagojen osnovnošolski program sta vrednosti REDNI in PONAVLJA. Za srednje šole so vrednosti REDNI, PONAVLJA, PODALJŠAN STATUS in IZREDNI. Vrednost IZREDNI je lahko vpisana samo v kombinaciji s statusom UDELEŽENEC IZOBRAŽEVANJA ODRASLIH. Za glasbene šole sta vrednosti REDNI in PONAVLJA. Pri izobraževanju odraslih je vrednost IZREDNI.
Povprečna ocena	Povprečna ocena. Vnaša se samo za 9. razred šole in vse letnike srednje šole.

Tabela 1: Opis pridobljenih podatkov o izobraževanju udeležencev iz evidence CEUVIZ

4.2 Potek analize podatkov baze CEUVIZ

V letu 2016 smo z MIZŠ v dveh fazah iz baze CEUVIZ prejeli želene podatke v anonimizirani obliki ter v letu 2017 pripravili:

- poskusno analizo z namenom priprave metodologije spremljanja ZOIU na ravni srednješolskega izobraževanja ter
- raziskali, kaj nam podatki omogočajo in kaj bi še bilo smiselno na tem področju urediti.

V nadaljevanju podajamo kratek opis dela na področju analize podatkov ter predloge, ki se nanašajo na dopolnitev baze. Ugotovili smo, da bi dosleden zajem obstoječih in dodatnih podatkov o šolajočih se posameznikih lahko omogočil anonimno kontinuirano longitudinalno spremljanje šolajočega se posameznika od sedmega razreda osnovne šole do konca srednje šole.

4.2.1 Potek poskusne analize

Anonimizirane podatke za obdobje od 15. 9. 2012 do 15. 9. 2015 smo prejeli v obsežni Excelovi datoteki (607.167 vnosov). Baza je zajela podatke za vse udeležence devetih razredov osnovne šole ter udeležence vseh srednješolskih programov za dijake in odrasle.

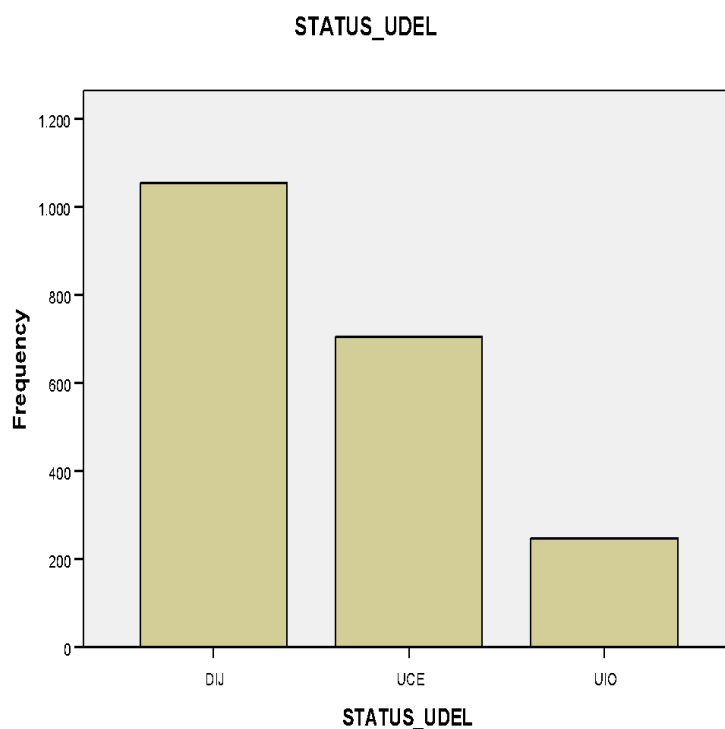
V spodnji tabeli podajamo nabor spremenljivk z oznakami in opisom. Pri nekaterih spremenljivkah smo zapisali tudi komentar ali vprašanje, ki se nam je pri obdelavi podatkov porodilo.

V Excelu, originalna baza	Oznaka spr. v testni verziji izpisa podatkov	Opis
UDEL_ID	V1	ID udeleženca vzgoje in izobraževanja (ni bil narejen iz EMŠO, ampak iz evidenčne številke)
P_DRZ_IME_ROJ	V2	Država rojstva udeleženca vzgoje in izobraževanja
P_PTT_ID_STPR	V3	Poštna številka stalnega prebivališča udeleženca vzgoje in izobraževanja
P_PTT_IME_STPR	V4	Kraj (pošta) stalnega prebivališča udeleženca vzgoje in izobraževanja
P_PTT_ID_ZCPR	V5	Poštna številka začasnega prebivališča udeleženca vzgoje in izobraževanja
P_PTT_IME_ZCPR	V6	Kraj (pošta) začasnega prebivališča udeleženca vzgoje in izobraževanja
P_DRZ_IME_DRZ	V7	Državljanstvo udeleženca vzgoje in izobraževanja
P_SPL_ID	V8	Spol udeleženca vzgoje in izobraževanja
ZAVSIF	V9	Vzgojno-izobraževalni zavod, v katerega je udeleženec vpisan.
ZAVREG	V10	Regija zavoda (glej Tabela 2)
KATEGORIJA	V11	OŠ, OŠPP, SŠ, ZAVOD za otroke s posebnimi potrebami, VŠ, LU, druge organizacije za IO. V bazi imamo tudi višje šole, a pri Klasius P ni višješolskih programov. Kako so oni filtrirali?
ZAV_VPISAN_OD	V12	Datum, ko je udeleženec prvič vpisan v zavod.
ZAV_VPISAN_DO	V13	Datum izpisa iz zavoda
PROGRAM_ID	V14	ENID številka programa (glej portal MIZŠ: https://krka1.mss.edus.si/registriweb/ProgramiPodrobno.aspx)
PRGNAZ	V15	Naziv programa (glej portal MIZŠ isto kot pri V14), če se klikne na program sam, se dobi informacija, katere šole ga izvajajo, Klasisu P, Klasisu SRV, trajanje, začetni letnik ... Sta maturitetni in poklicni tečaj tudi vključena?
KLASIUSPOZNAKA	V16	Klasius P oznaka programa – po področjih izobraževanja (npr. zdravstvo, tehnika, kmetijstvo)
KLASIUSSRVOZNAKA	V17	Klasius SRV oznaka programa – po stopnjah izobraževanja (Tabela 3)
PRG_VPISAN_OD	V18	Datum vpisa v program
PRG_VPISAN_DO	V19	Datum izpisa iz programa ali datum zaključka
DATUM_ZAKLJ	V20	Datum zaključka izobraževanja. Ta datum se vnaša samo ob uspešnem zaključku. V drugih primerih je ta datum prazen.
STATUS_UDEL	V21	Status udeleženca OŠ in OŠPP je vrednost UCE; SŠ sta vrednosti DIJ in UIO. Pri izobraževanju odraslih je vrednost UIO, vpisan je lahko tudi v srednješolske programe.
SOLSKO_LETO	V22	Šolsko/študijsko leto v formatu 'yyyy/yyyy' npr. 2010/2011
LETNIK	V23	Razred OŠ (7, 8, 9) ali letnik SŠ (1, 2, 3, 4, 5 – za PTI) iz šifranta MIZŠ. UIO so »brez letnika«. Od prve do šeste stopnje so oznake za stopnje pri OŠPP.
VPISAN_OD	V24	Datum vpisa v razred/letnik/starostno obdobje znotraj šolskega/študijskega leta
VPISAN_DO	V25	Datum zaključka razred/letnik/starostno obdobje ali datum izpisa znotraj šolskega/študijskega leta
NACIN_IJB	V26	OŠ in OŠPP sta vrednosti RED in PON (ponavlja); SŠ so vrednosti RED, PON, PS (podaljšan status) in IZR. Vrednost IZR je lahko vpisana samo v kombinaciji s statusom UIO. Pri izobraževanju odraslih je vrednost IZR.
OBLIKA_IJB	V27	Vnašajo samo zavodi, ki izvajajo vzporedno izobraževanje na podlagi interdisciplinarne kvote.
POVPR_OCENA	V28	Povprečna ocena. Vnaša se samo za 9. razred OŠ in vse letnike srednje in višje šole.
Letnica rojstva		Ugotavljamo, da nam manjka ta podatek.

Tabela 2: Pregled nabora podatkov z oznako in opisom spremenljivke

Zaradi obsežnosti baze podatkov smo se odločili, da poskusno analizo opravimo na manjšem vzorcu. Izbrali smo podatke o udeležencih s stalnim prebivališčem (V4) v enem od krajev. Vzorec je imel 2005 vpisov/vrstic s podatki/vnosov.

Za začetek smo opravili osnovno deskriptivno analizo na vzorcu v programskem okolju SPSS. Na spodnji sliki in tabeli podajamo primer prikaza za spremenljivko status udeležencev na vzorcu (spremenljivka V21).

Slika 9: Prikaz statusa udeležencev izobraževanja na vzorcu s histogramom

		Frekvenca	Odstotek
Valid	DIJ	1054	52,6
	UCE	705	35,2
	UIO	246	12,3
	Total	2005	100,0

Tabela 3: Prikaz statusa udeležencev izobraževanja na vzorcu s tabelo

V naslednji fazi obdelave podatkov je sledilo »štetje« statusa udeležencev glede na šolsko leto. Poskusili smo prešteti, koliko udeležencev izobraževanja je v posameznih šolskih letih obiskovalo 7., 8., 9. razred osnovne šole, 1., 2., 3. in 4. letnik srednje šole. Prav tako smo si prizadevali prešteti, koliko srednješolskih udeležencev obiskuje gimnazijske programe in koliko poklicne in strokovne programe. Namen štetja je bil poskus ugotovitve morebitnega »osipa« iz razlik. Izkazalo se je, da je metoda nezanesljiva, ker ni mogoče ugotoviti oziroma zaznati ponavljavcev oziroma tistih, ki so programe zamenjali.

Š.l.	Razredi OŠ			1. letnik			2. letnik			3. letnik			4. letnik			VSI
	7.	8.	9.	VSI	PSI	GIM	VSI	PSI	GIM	VSI	PSI	GIM	VSI	PSI	GIM	
2012/ 2013	48	70	58	81			83			71			72			483
					53	28		49	32		40	31				
2013/ 2014	47	48	69	67			71			67			49			418
					38	29		47	24		43	24		24	25	
2014/ 2015	65	49	47	81			65			61			61			429
					48	33		40	25		39	21		38	28	
2015/ 2016	62	66	47	52			77			63			55			422
					26	26		46	31		38	25		34	21	

Tabela 4: Število udeležencev izobraževanja glede na šolsko leto, razred/letnik in program

Š. l.	Frekvenca	Odstotek
2012/2013	542	27
2013/2014	484	24,1
2014/2015	488	24,3
2015/2016	491	24,5
Skupaj	2005	100

Tabela 5: Pregled števila udeležencev glede na šolsko leto

Štetje udeležencev izobraževanja glede na šolsko leto, razred/letnik in program smo nato nadgradili. Presodili smo, da bi bilo smiselno oziroma učinkovito natančneje prešteti udeležence, ki so se vpisali v srednje poklicne in strokovne programe. Natančneje, da bi ugotovili, koliko udeležencev izobraževanja je v posameznem šolskem letu vpisanih v programe NPI, SPI, SSI in PTI.

Za začetek smo v bazi podatkov pri spremenljivki V14 (STAT_UDEL) ustvarili tri kategorije: **UCE**, **DIJ**, **UIO**. Nato smo vsak posamezni letnik DIJ in UIO razdelili glede na vrsto programov NPI, SPI, SSI, PTI in GIM s pomočjo spremenljivke V17 – KLASIUSSRVOZNAKA.

Šifra kategorije	Deskriptor
13001	NPI – Nižje poklicno izobraževanje/nižja poklicna izobrazba
14001	SPI – Srednje poklicno izobraževanje/srednja poklicna izobrazba
15001	PTI in SSI – Srednje tehniško in drugo strokovno izobraževanje/srednja strokovna izobrazba
15002	GIM – Srednje splošno izobraževanje/srednja splošna izobrazba

Tabela 6: Šifra kategorije/programa

Glede na opisane ukrepe smo bazo podatkov ponovno uredili v programskem okolju SPSS. V spodnji tabeli podajamo le povzetek, ki smo ga izluščili iz zgoraj navedenih dokumentov.

		2011/2012	2012/2013	2013/2014	2014/2015	
	NPI	5	3	0	0	
1. letnik	SPI	10	3	15	6	
	SSI	37	32	30	19	
	GIM	29	29	36	27	
		81	67	81	52	281
2. letnik	NPI	/	4	0	0	
	SPI	8	9	7	6	
	SSI	36	29	32	28	
	GIM	35	25	25	34	
			67	64	68	199
3. letnik	NPI	/	/	/	/	
	SPI	13	7	7	6	
	SSI	20	32	25	28	
	GIM	35	25	27	26	
		68	64	59	60	251
4. letnik	NPI	/	/	/	/	
	SPI	/	/	/	/	
	SSI+PTI	28	19	36	27	
	GIM	43	29	24	26	
		71	48	60	53	232
5. letnik	NPI	/	/	/	/	
	SPI	/	/	/	/	
	PTI	3	1	1	0	
	GIM	0	0	0	1	
		3	1	1	1	6

Tabela 7: Povzetek podatkov po letnikih, programih in šolskem letu

Pri uporabljeni metodi štetja smo ponovno naleteli na oviro, ki jo je povzročila nezmožnost pri ugotavljanju podrobnosti vpisa v različne programe PTI. Gre za neobvladljivo pestrost spremenljivke

V14 – PROGRAM_ID. V spodnji tabeli so vrednosti te variable, ki so navedene tudi na spletni strani portala MIZŠ: <https://krka1.mss.edus.si/registriweb/ProgramiPodrobno.aspx>. Da bi ločili programa SPI in PTI, spremenljivka za letnik izobraževanja namreč ni dovolj.

Zap. št.	PROGRAM_ID	Naziv programa
1	62425301	Ekonomski tehnik (gibalno ovirani) (pti)
2	32607401	Ekonomski tehnik (pti)
3	23422701	Tehnik mehatronike (pti)
4	52398501	Ustvarjalec modnih oblačil (pti) (GLU, GJM)
5	94022601	Strojni tehnik (pti) (GLU, GJM)
6	36873201	Zdravstvena nega (pti)
7	43947401	Gastronomija (DV) (pti)
8	44206401	Gradbeni tehnik (pti)
9	89022501	Ekonomski tehnik (pti) (VID)
10	72516501	Ekonomski tehnik (IS) (pti)
11	99959601	Grafični tehnik (pti)
12	33229701	Lesarski tehnik (pti) (GLU, GJM)
13	62353201	Strojni tehnik (pti)
14	41148101	Avtoservisni tehnik (pti)
15	17560201	Strojni tehnik (IS) (pti)
16	47214301	Strojni tehnik (DV) (pti)
17	99956701	Tehnik računalništva (GLU, GJM) (pti)
18	71983101	Lesarski tehnik (pti)
19	93697101	Gastronomija (IS) (pti)
20	73489501	Živilsko prehranski tehnik (pti)
21	48149501	Tehnik računalništva (pti)
22	15165501	Ekonomski tehnik (DV) (pti)
23	74420501	Hortikulturni tehnik (pti)
24	99957301	Tehnik mehatronike (DV) (pti)
25	22564501	Gastronomija (pti)
26	13309101	Elektrotehnik (gibalno ovirani) (pti)
27	32878301	Geotehnik (pti)
28	99956801	Tehnik računalništva (IS) (pti)
29	69347601	Elektrotehnik (pti)
30	25759301	Ustvarjalec modnih oblačil (pti)
31	70237301	Tehnik varovanja (pti)
32	81969301	Logistični tehnik (pti)
33	86525601	Kmetijsko-podjetniški tehnik (pti)
34	97385401	Tehnik steklarstva (pti)
35	99959701	Grafični tehnik (pti) (glu, gjm)

Tabela 8: Seznam programov PTI

Tabela spodaj prikazuje simulacijo izobraževalne poti posameznika¹⁶. Razmislek o možnostih, ki jih ima posameznik na voljo na svoji izobraževalni poti, je pripeljal do odločitve, da tovrstno »štetje« poskusimo opraviti tudi s podatki, ki jih imamo. Pomagali smo si s programskim okoljem Excel.

¹⁶ Naši premisleki so nastajali pred spremembama Zakona o gimnaziji in Zakona o poklicnem in strokovnem izobraževanju v decembru 2017, ki spreminjata pogoje za ponavljanje in prepisovanja oziroma preusmeritve. Kratek povzetek za našo vsebino ključnih členov predstavljamo v Prilogi 1 Sprememba ZGim in ZPSI dec 2017.

Redno – r Izredno – i	Letnik	x	Šol. leto	Šola	Program (0 – ni v evidenci; A – zaklj. v roku; B – zaključen v roku + 1, 2, 3, 4, leto)				
					2 NPI	3 SPI	4 GIM	41 – SSI	5 – PTI
r	prvič	1	12/13	V kraju 1			1		
r	ponavlja	2							
r	1 preusmerjen	3	12/13	V kraju 2				1	
r	ga ni v evidenci (evid.)	0							
i	prvič	4							
i	drugič	5							
i	ga ni v evid.	0							
r	prvič	1	13/14	V kraju 2				1	
r	ponavlja	2							
r	2 preusmerjen	3							
r	ga ni v evid.	0							
i	prvič	4							
i	drugič	5							
i	2 – ga ni v evid.	0							
	Zaključni izpit				0,A,B				
r	prvič	1	14/15	V kraju 2				1	
r	ponavlja	2	15/16	V kraju 2				1	
r	3 preusmerjen	3							
r	ga ni v evid.	0							
	3 pokl. tečaj	6							
i	prvič	4							
i	3 drugič	5							
	3 – ga ni v evid.	0							
3	Zaključni izpit					0,A,B			
r	prvič	1	16/17	V kraju 2				1	
r	ponavlja	2							
r	4 preusmerjen	3							
r	4 ga ni v evid.	0							
r	4 matur. tečaj	7							
i	prvič	4	17/18	V kraju 2				1	
i	4 drugič	5							
i	4 ga ni v evid.	0							
4	Poklicna ali splošna matura		17/18				0,A,B	B2 (6)	
r	prvič	1							
r	5 ponavlja	2							
r	5 preusmerjen	3							
r	5 ga ni v evid.	0							
i	prvič	4							
i	5 drugič	5							
	5 ga ni v evid.	0							
r	prvič	1							
r	6 ponavlja	2							
r	6 preusmerjen	3							
r	6 ga ni v evid.	0							
i	prvič	4							
i	6 drugič	5							
i	6 ga ni v evid.								
PTI	Poklicna matura	+							0,A,B

Tabela 9: Simulacija izobraževalne poti posameznika

Odločili smo se, da s pomočjo ukaza vrtilne tabele podrobneje pogledamo »dogajanje« po treh spremenljivkah V1-UDEL_ID, V22-SOLSKO_LETO, V21-STATUS_UDEL. Spodaj podajamo le manjši izsek iz celotne tabele.

S tem štetjem smo želeli razbrati izobraževalno pot posameznika zgolj na ravni vpisa (kolikokrat obiskuje posamezni letnik), programa (ali menja program) in kakšna je njegova izobraževalna pot (kontinuirana ali s premori/prekinitvami).

Štetje od LETNIK	Oznake stolpcev				
Oznake vrstic	2012/2013	2013/2014	2014/2015	2015/2016	Skupna vsota
0128A7FC9854D45F1B1680ADE3F8EABE				1	1
0144D15F8C4C4B61F60E42B5D9480AB0		1	1	1	3
016B503248CB1B3F71FC05A69CF427B2	1	1	1	1	4
022E16C9DB7985F094EC5A4BEE9E3EEE		1	1	1	3
0389D53B1DD5A8194234C9A97128EED9	1			1	2
047B7D420B844E131D386C207AB4C2EB	2				2
0507816F357BE130C40BE9D3773F8F83	2				2
0612A11CA92018C0EF1B14F62667BCD0	2				2
07024A5D0162F39AC152095E18165C52		1	1	1	3
0719BF31E82B694ABDF47A64CC061BCC		1	1	1	3
07A20FC08CE0FC4A419741A258AB8EA7		1			1
07B927668E642808246BC3E7ACD13A7B		1			1
087EFB3EEB4D61422462DE482985669F		1	1	1	3
08B75497BC81C32D76A7CE95292E5028				1	1
095DF9F56BA728CB6D9AC33674243BBF	2	1	1	2	6

Tabela 10: Uvid v izobraževalno pot posameznika

Ugotovili smo, da je na ta način mogoče identificirati posameznike, kot je na primer udeleženec z ID F2FD90701AD8F0A90CB34C86C93DB662, ki je bil vpisan v letu 2012/2013 2x, 2013/2014 2x, 2014/2015 1x, 2015/2016 1x.

Štetje spremenljivke LETNIK	2012/2013	2013/2014	2014/2015	2015/2016	Skupaj
F2FD90701AD8F0A90CB34C86C93DB662	2	2	1	1	6

Tabela 11: Posamezni udeleženec izobraževanja

Za udeleženca, ki smo ga identificirali zgoraj, je mogoče podrobneje pogledati njegovo izobraževalno pot, zlasti obisk programov izobraževanja, status ipd., kar je razvidno v Tabeli 12 (tabela v treh delih). Vendar ni mogoče ugotoviti, ali je omenjeni udeleženec izobraževanje tudi zaključil, ker tega podatka v tabeli ni (oziroma se ne vpisuje dosledno). Prav tako pogrešamo podatek letnica rojstva, s pomočjo katere bi lahko kaj več povedali o udeležencu glede na predvideni čas šolanja.

UDEL_ID	P_DRZ_IME_ROJ	P_PTT_ID_STPR	P_SPL_ID	ZAVSIF
F2FD90701AD8F0A90CB34C86C93DB662	Slovenija	4260	M	BD47EEBFCDDB45DA23C86B37BF930814F
F2FD90701AD8F0A90CB34C86C93DB662	Slovenija	4260	M	FFA044B18E404DAB47E4149D5186732F
F2FD90701AD8F0A90CB34C86C93DB662	Slovenija	4260	M	FFA044B18E404DAB47E4149D5186732F
F2FD90701AD8F0A90CB34C86C93DB662	Slovenija	4260	M	FFA044B18E404DAB47E4149D5186732F
F2FD90701AD8F0A90CB34C86C93DB662	Slovenija	4260	M	3A1AC5386D7352267FF4EADA89615E2E
F2FD90701AD8F0A90CB34C86C93DB662	Slovenija	4260	M	FFA044B18E404DAB47E4149D5186732F

UDEL_ID	ZAVREG	KATEGORIJA	ZAV_VPISAN_OD	ZAV_VPISAN_DO	PROGRAM_ID	PRGNAZ	KLASIUSPOZNAKA	KLASIUSSRVOZNAKA
F2FD90701AD8F0A90CB34C86C93DB662	21428213	srednja šola	25.2.2016	30.9.2016	57923601	Voznik	8401	14001
F2FD90701AD8F0A90CB34C86C93DB662	21428221	srednja šola	1.1.2013	30.9.2015	23365301	Ekonomska gimnazija	103	15002
F2FD90701AD8F0A90CB34C86C93DB662	21428221	srednja šola	1.1.2013	30.9.2015	23365301	Ekonomska gimnazija	103	15002
F2FD90701AD8F0A90CB34C86C93DB662	21428221	srednja šola	1.1.2013	30.9.2015	23365301	Ekonomska gimnazija	103	15002
F2FD90701AD8F0A90CB34C86C93DB662	21428221	srednja šola	1.9.2011	31.12.2012	23365301	Ekonomska gimnazija	103	15002
F2FD90701AD8F0A90CB34C86C93DB662	21428221	srednja šola	1.1.2013	30.9.2015	23365301	Ekonomska gimnazija	103	15002

UDEL_ID	PRG_VPISAN_OD	PRG_VPISAN_DO	STATUS_UDEL	SOLSKO_LETO	LETNIK	VPISAN_OD	VPISAN_DO	NACIN_IJB
F2FD90701AD8F0A90CB34C86C93DB662	25.2.2016	30.9.2016	UIO	2015/2016	brez letnika	25.2.2016	30.9.2016	IZR
F2FD90701AD8F0A90CB34C86C93DB662	1.1.2013	30.9.2015	UIO	2014/2015	brez letnika	1.10.2014	30.9.2015	IZR
F2FD90701AD8F0A90CB34C86C93DB662	1.1.2013	30.9.2015	DIJ	2013/2014	3. letnik	1.9.2013	24.2.2014	PON
F2FD90701AD8F0A90CB34C86C93DB662	1.1.2013	30.9.2015	UIO	2013/2014	brez letnika	25.2.2014	31.8.2014	IZR
F2FD90701AD8F0A90CB34C86C93DB662	1.9.2011	31.12.2012	DIJ	2012/2013	3. letnik	1.9.2012	31.12.2012	RED
F2FD90701AD8F0A90CB34C86C93DB662	1.1.2013	30.9.2015	DIJ	2012/2013	3. letnik	1.1.2013	31.8.2013	RED

Tabela 12: Pregled podatkov za posameznega udeleženca izobraževanja

Opomba: Podatka o obliki izobraževanja in povprečni oceni za obravnavanega udeleženca nista bila vnesena.

4.3 Ugotovitve in predlogi za dopolnitev baze CEUVIZ

Glede na opravljene analize podatkov smo ugotovili, da bi za namene pilotne preučitve podatkov zadoščala manjša baza podatkov (na primer za določeno regijo ali mesto). V primeru obdelave vseh podatkov pa bi bilo smiselno narediti več manjših izvozov oziroma izvozov po regijah zaradi obvladljivosti podatkov in omejene zmogljivosti računalnikov.

Najpomembnejša ugotovitev pa se nanaša na dva manjkajoča podatka, in sicer letnico rojstva udeleženca ter datum zaključka izobraževanja. S tema podatkoma bi lahko bazo podatkov organizirali v šest skupin.

- V prvo skupino bi umestili udeležence, ki izobraževalni program zaključijo v času trajanja programa z opravljeno maturo/zaključnim izpitom v spomladanskem roku oziroma do 31. avgusta zaključnega letnika. To bi ustrezalo kazalniku kakovosti 4, ki spremlja delež dijakov, ki izobraževalni program dokončajo v predvidenem času.
- V drugo skupino bi umestili udeležence, ki zaključijo izobraževalni program v času trajanja programa in opravijo maturo/zaključni izpit v prvem jesenskem roku po zaključnem letniku.
- V tretjo skupino bi sodili tisti udeleženci, ki zaključijo izobraževalni program v času trajanja programa in opravijo maturo/zaključni izpit v prvem zimskem roku šolskega leta zaključnega letnika.
- V četrto skupino bi sodili udeleženci, ki zaključijo izobraževalni program do 24. leta starosti. Podatek bi bil primerljiv z deležem ZOIU.
- Peta skupina bi združevala udeležence, ki zaključijo izobraževalni program kadarkoli po 24. letu starosti.
- Šesta skupina bi združevala udeležence, ki so stari 24 let ali več, so bili vključeni v srednješolski izobraževalni program, a ga niso zaključili.

Glede na zgoraj opisano delitev baze podatkov udeležencev izobraževanja bi lahko večjo pozornost namenili udeležencem 4., 5. in 6. skupine oziroma preučevanju njihove izobraževalne poti (ponavljanje, prekinitve izobraževanja, status udeleženca, prehodi med programi – tudi PUM-O, produkcijska šola, pridobitev nacionalne poklicne kvalifikacije (NPK)¹⁷ ipd.).

Prav tako bi veljalo vztrajati pri doslednem vpisu datuma uspešnega zaključka izobraževanja. Ta podatek v bazi zasledimo le za nekatere udeležence, čeprav naj bi sodil med podatke, ki bi jih šole morale obvezno izpolnjevati. Omenjeni podatek bi omogočal identifikacijo »statusa« udeleženca izobraževanja v skladu z obstoječimi definicijami, ki zadevajo problematiko zgodnjega opuščanja izobraževanja in usposabljanja. Menimo, da bi s pomočjo sledljivosti posameznika na obstoječih podatkih lahko podprli tezo, da so prehajanje med programi, ponavljanje, pedagoška pogodba ipd. morebitna tveganja, ki botrujejo zgodnjemu opuščanju izobraževanja in usposabljanja.

¹⁷ Z združevanjem evidenc bi bilo mogoče spremljati poteke individualnih poti tudi z vidika izobraževanja odraslih, s katerimi se sicer ne pridobi stopnje izobrazbe, a lahko pomembno vplivajo na zaposljivost posameznika.

Z identifikacijo in potrditvijo tveganj se nadejamo oblikovanja ukrepov še pred opustitvijo izobraževanja in usposabljanja, v pomoč ukrepanju na ravni dijaka, institucije in sistema (npr. fleksibilnejši načini dela, redefinicija ponavljanja).

Iz baze podatkov za šolska leta 2011/12 do 2015/16, ki bi vključevala tudi letnico rojstva in datum zaključka izobraževalnega programa, bi bilo mogoče razbrati tudi število:

- prepisov iz programa A (za vse srednješolske izobraževalne programe in izobraževanje odraslih) v program B po letnikih (razen za izobraževanje odraslih) in po statističnih regijah, pri čemer bi bilo razvidno, ali gre hkrati tudi za ponavljanje letnika ali napredovanje v naslednji letnik in ali je prepisani udeleženec pred tem že ponavljal katerega od letnikov v programu A;
- udeležencev, ki niso več vpisani v katerega izmed izobraževalnih programov po regijah, pri čemer bi bilo razvidno, v katerem programu in letniku (ali celo v 9. r. OŠ) je bil nazadnje vpisan in ali je bil izpisan iz programa ali samo ni nadaljeval izobraževanja;
- udeležencev, ki so srednješolski izobraževalni program uspešno zaključili v predvidenem času (stanje na dan 1. 10.) po programih in statističnih regijah;
- ponavljavcev po programih, letnikih in statističnih regijah;
- ponavljavcev, ki so izobraževanje kasneje uspešno zaključili po programih in statističnih regijah;
- posameznikov, ki so opravili splošno maturo po 21. letu starosti, in posameznikov, ki so opravili poklicno maturo na osnovi mojstrskega izpita, ne da bi dokončali ustrezen izobraževalni program (Zakon o maturi, 24. člen).

Glede na zgoraj navedeno predlagamo, da se:

- **šolam oziroma odgovornim osebam, ki vpisujejo podatke o udeležencih, naroči, da obvezno in dosledno vpisujejo datum uspešnega zaključka izobraževalnega programa,**
- **pri naslednjem izvozu podatki dopolnijo z letnico rojstva udeleženca.**

5 Podlage za nacionalno strategijo preprečevanja zgodnjega opuščanja izobraževanja in usposabljanja

Kot smo omenili že v uvodu, je pojav ZOIU zelo zahtevno področje z vidika analize. V tem poglavju skušamo predstaviti le nekatere premisleke o aktivnostih za preprečevanje ZOIU.

Vsaj do določene mere smo izhajali iz opredelitve, ki so jo zastavili sodelavci (Bezić, Bauman idr.) v projektu PUPO in je predstavljena v priložniku Ostani v šoli:

»Predlagane preventivne dejavnosti oziroma ukrepi (model) so na osnovi skrbnega tehtanja modelov, strategij in metod ter t. i. »dobrih praks« pri obravnavani problematiki različnih držav članic EU ter poznavanju lastnega sistema poklicnega in strokovnega izobraževanja razdeljene na tri nivoje preventive in na pomoč, seveda pa so lahko učinkovite le, če so del programa šole kot celote.

- Primarna preventiva/ukrepi (svetovalno delo s celotno populacijo, še preden vstopi v poklicno/strokovno šolo in v začetku šolanja, da bi preprečili pojavljanje večjih problemov);
- sekundarna preventiva/ukrepi (intervencija poklicne/strokovne šole na začetni ravni težav);
- terciarna preventiva/ukrepi (preprečevanje širjenja obstoječe motnje in težav);
- pomoč (neposredno in posredna razvojno-svetovalna pomoč).

Struktura modela izhaja iz številnih razlag in predpostavk o najpomembnejših dejavnikih oziroma razlogih, ki vplivajo na osip. Kot je bilo že predstavljeno, velja, da se pri osipu prepletajo različni in večplastni dejavniki, ki jih lahko pripišemo:

- učencem/dijakom: kognitivna, emocionalna, socialna raven (učna motivacija, učne navade, učne sposobnosti, prilagajanje zahtevam srednješolskega izobraževanja in samemu šolskemu okolju, izbira izobraževalnega programa, vedênje itd.);
- socialno-kulturnemu okolju (družinsko, ožje socialno okolje itd., spodbude staršev, socialno-ekonomski status družine itd.);
- šolskemu sistemu oziroma njegovemu delovanju (struktura programov, organizacija izvajanja, didaktične metode, metode preverjanja in ocenjevanja znanja itd.).

Glede na to, da dejavniki osipa izvirajo tudi iz šolskega sistema/šole, s tem nismo predpostavili, da mora ta prevzeti nase vso odgovornost za socialno izključevanje, vendar pa se mora po najboljših močeh truditi in izkoristiti začetno motivacijo mladih za izobraževanje, jo ustrezno razvijati, ustvarjati okolje, v katerem se pridobiva zanimivo in uporabno znanje, pri katerem dijaki razvijajo interese in

vstopajo v nove socialne odnose, skratka maksimalno število mladih mora pripraviti tako, da bodo lahko igrali aktivno vlogo v ekonomskem in kulturnem življenju.

V prvi vrsti pa je potrebno z argumenti zmanjševati delež predsodkov v interpretaciji učne neuspešnosti, npr. o vplivu ponavljanja na uspešnost, o možnostih verbalnega spodbujanja k več učenja, o tem, da je za vse ljudi primerna ena in edina »kraljevska pot izobraževanja«, kot pravi poti, sicer primerni za večino ljudi, J. Delors. Pripisovanje vzrokov za neuspeh edinole učencu in tudi neposredna pomoč le njemu in le sprememba njegovega vedênja ne morejo roditi uspeha.« (Božič, 2007: 20–21)

5.1 Oblikovanje nacionalne delovne skupine

Predlagamo, da se ustanovi nacionalna delovna skupina, v kateri bi sodelovali predstavniki institucij in področij, ki jih zgodnje opuščanje izobraževanja in usposabljanja najbolj zadeva. Najprej MIZŠ oziroma Urad za razvoj in kakovost izobraževanja, javni zavodi s področja izobraževanja (Zavod RS za šolstvo, Center RS za poklicno izobraževanje, Andragoški center Slovenije, Šola za ravnatelje, Pedagoški inštitut) in Urad RS za mladino; stanovska združenja, kot so Združenje ravnateljev osnovnih šol, Zveza srednjih šol, Zveza ljudskih univerz, Konzorcij šolskih centrov, Društvo šolskih svetovalnih delavcev ipd. Pritegniti velja tudi predstavnike fakultet, ki izobražujejo bodoče učitelje in šolske svetovalne delavce.

Posebej bi izpostavili potrebo po vključitvi posameznikov in institucij, ki imajo pozitivne izkušnje s problematiko šolanja Romov, migrantov, učencev s posebnimi potrebami, nadarjenih in dvojno izjemnih.

Glede na dejstvo, da zgodnja opustitev izobraževanja in usposabljanja prizadene statusne pravice posameznika, bi morda dodali še: Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti (MDDSZ); Zavod RS za zaposlovanje; nevladne organizacije in združenja, ki so že doslej, tudi s prostovoljnimi in karitativnim delovanjem, skušali vplivati na zmanjšanje problematike; zdravstvene organizacije z izkušnjami na preventivnem delovanju ipd.

Področja dela take delovne skupine, poleg postavljanja konceptualnih in metodoloških okvirov, vidimo v zagotavljanju in spremljanju podatkov, iz katerih lahko izhajajo predlogi rešitev, sodelovanje in izmenjava izkušenj, medsebojna podpora pri načrtovanju priporočil za preprečevanje zgodnjega opuščanja izobraževanja in usposabljanja, tako na ravni sistema kot posledično na ravni posamezne institucije, podpora strokovnim delavcem šol v obliki dodatnih usposabljanj in podobno.

5.2 Preprečevanje ZOIU na ravni sistema

Za vzpostavljanje še boljših rezultatov glede zmanjševanja zgodnjega opuščanja izobraževanja in usposabljanja so potrebni ukrepi na različnih ravneh.

Komisija OECD je že leta 1998 priporočila tri temeljne sistemske ukrepe¹⁸ – kurikularna raven, struktura sistema in upravljanje ter kakovostno izobraževalno in poklicno usmerjanje (danes – »karierna orientacija«).¹⁹

V okviru sistemskih pristopov za zmanjševanje izobraževalnega neuspeha je komisija OECD priporočila tako preventivne kot kurativne ukrepe, kot so izboljšati kakovost predšolske vzgoje ter poskrbeti za zgodnejšo intervencijo (pomoč otrokom – pedagoško-psihološki ukrepi, socialni ukrepi) ter izobraževanje vzgojiteljev in učiteljev, vključevanje staršev; podaljševanje časa obveznega šolanja; kurikularne reforme – tako z vidika vsebine (postaviti standarde znanja, nacionalni kurikulum in uvesti nove predmete, sistematično karierno orientacijo), ciljev izobraževanja (programov, vrednot) ter z vidika strukture sistema (upravljanje, izpitni sistem, akreditacijski sistem in sama struktura sistema, prehodi med programi – horizontalna in vertikalna prehodnost). Poudarili so pomen sistema spremljanja in zagotavljanja kakovosti dela šol – zunanjo in notranjo evalvacijo oziroma samoevalvacijo dela šol – ter razvojnega in akcijskega načrtovanja itd. Prav tako so priporočali nadstandardno financiranje posameznih šol, kjer gre za izrazito socialno-ekonomsko problematiko, regijsko nadstandardno financiranje ali omogočanje dodatnih kadrov, projektno financiranje za zmanjševanje razlik med dijaki zaradi socialno-ekonomskih razlogov ali kulturnih posebnosti, štipendiranje, subvencije, fundacije idr.

Iz predstavljenega lahko zaključimo, da je Slovenija v zadnjih dvajsetih letih večino predlaganih sistemskih priporočil vsaj formalno že uresničila. Še najmanj pa smo se približali priporočenim sistemsko preventivnim ukrepom, s katerimi bi šolam zagotovili dodatna sredstva in več strokovnih delavcev (tudi za zmanjševanje učne neuspešnosti npr. zaradi socialno-ekonomskega statusa dijakov, ne pa zgolj zaradi pomoči dijakom s posebnimi potrebami, pri katerih je učna neuspešnost posledica predvsem dijakovih bioloških osebnih značilnosti).

¹⁸ Overcoming failure at school, OECD, 1998, str. 43–58.

¹⁹ Predlog posodobitve Programskih smernic za delo šolske svetovalne službe 2016
http://www.mizs.gov.si/delovna_podrocja/direktorat_za_srednje_in_visje_solstvo_ter_izobrazevanje_odraslih/srednjesolsko_izobrazevanje/vpis_v_srednje_sole/

O pomenu razumevanja družbenih, socialno-ekonomskih in kulturnih dejavnikov učne neuspešnosti govorijo tudi domače raziskave in monografije (npr. Ule idr., 2003; Magajna idr., 2008; Bezić, 2008; Flere, 2010; Štraus, 2016).

Uporaba terminov in definicij:

- Analiza v prvem poglavju je pokazala, da je v slovenski strokovni literaturi v uporabi več različnih terminov in definicij na obravnavanem področju. Smiselno bi bilo narediti korak k poenotenju terminologije v ključnih dokumentih in bazah podatkov javnih institucij.
- Definicija zgodnjega opuščanja izobraževanja in usposabljanja (ZOIU) je identična definiciji ELET, kot jo uporablja Eurostat, in sicer delež vseh prebivalcev, starih 18–24 let, z doseženo ravno izobrazbe ISCED 2 (končana ali nedokončana osnovna šola ali brez šolske izobrazbe), ki v štirih tednih pred anketiranjem niso bili vključeni v nobeno obliko (formalno ali neformalno) učenja. Spremlja se anketno (Anketa o delovni sili), za slovenski prostor bi predlagali uporabo termina »anketno zgodnje opuščanje izobraževanja in usposabljanja« ali »anketni ZOIU«.
- Na podlagi CEUVIZ bi lahko spremljali t. i. realni ZOIU, kot redno letno spremljanje celotne populacije. Pri tem se glede na anketni ZOIU spremljanje spremeni le v toliko, da se pri izobraževanju upoštevajo zgolj formalne oblike izobraževanja, ki omogočajo pridobivanje stopnje izobrazbe, ne pa tudi neformalne oblike.
- Velja razmisliti o vključitvi spremljanja izobraževanja na ravni visokega šolstva. V kontekstu ugotavljanja izobraževalnih poti na ravni posameznika.
- Dostopni podatki deloma otežujejo analizo stanja in vzrokov ZOIU. Na primer analiza dolgotrajno brezposelnih oseb ne ločuje programov NPI in SPI (prim. str. 12). Zato bi se bilo smiselno dogovoriti za poenoteno metodologijo za analiziranje in prikazovanje podatkov z relevantnimi javnimi zavodi (SURS, RIC, ZRSZ ipd.).
- Osip naj se uporablja kot splošni poljudni termin, ki opisuje pojav, ne da bi želeli kaj konkretnega določiti ali sporočiti. Izhajamo predvsem iz dejstva, da se pogosto pojavlja v strokovni literaturi.
- Kazalnik kakovosti izobraževanja je delež dijakov, ki izobraževalne programe zaključijo v predvidenem času (do 31. avgusta zaključnega letnika). Če pojav opazujemo z vidika VIZ, delež ostalih dijakov predstavlja šolski osip²⁰ na različnih ravneh (na ravni trajanja izobraževanja znotraj programa – kasnejše zaključevanje in ponavljanje; na ravni izobraževalnega programa – prepis v drug izobraževalni program in opustitev programa; prepis med šolami in programi šolskega centra; med rednim in izrednim izobraževanjem, ipd.).
- (A) Predlagamo, da se za dijake, ki tekom šolanja kažejo znake, ki so pogosto povezani z napovedjo šolskega osipa, uporablja termin dijak v stiski. (B) Predlagamo, da se termin osipnik uporablja izključno za posameznika, ki je prenehal obiskovati izobraževalni program, ne ponavlja letnika in se ni prepisal v drugi izobraževalni program in vsaj enega zaključil.²¹ Oba termina naj se uporabljata zgolj v strokovnih razpravah, ne pa v komunikaciji z dijaki ali starši.

²⁰ Na tem mestu uvajamo termin »šolski osip«. Šolski osip razumemo kot vse oblike učne neuspešnosti dijakov z vidika VIZ institucije in ne z vidika izobraževalnega sistema in tudi ne z vidika posameznega dijaka. Šolski osip lahko prispeva k deležu ZOIU, ni pa nujno.

²¹ V literaturi zasledimo tudi termin "mladostnik na vzporedni poti" (prim. Polak, str. 11).

Na sistemski ravni bi lahko spremljali – v smislu kazalnikov, ki skušajo pokriti problematiko celoviteje:

- ZOIU (anketnega in realnega),
- šolski osip,
- kazalnik kakovosti 4 (v PSI, mogoče v vsem srednješolskem izobraževanju),
- NEET,
- brezposelnost,
- dolgotrajno brezposelnost,
- stopnjo izobrazbe prebivalstva.

Za ZOIU predlagamo ugotavljanje stanja na sledečih točkah/ravnih spremljanja:

- posamezni javno veljavni vzgojno-izobraževalni program;
- posamezna vzgojno-izobraževalna organizacija, ki izvaja javno veljavne programe (če imajo organizacije več enot, tudi na ravni enot);
- vrsta izobraževanja (osnovno izobraževanje (OŠ), splošno srednje izobraževanje (GIM), poklicno in strokovno izobraževanje (NPI, SPI, SSI, PTI) – mogoče tudi VSŠ in druge javno veljavne programe);
- oblika izobraževanja (formalno in mogoče tudi nekatere oblike neformalnega izobraževanja);
- področja izobraževanja in usposabljanja (splošno, strojništvo, veterina ...);
- geografske enote (občina, regija ...);
- državna raven.

5.3 Preprečevanje na ravni institucije

Na ravni institucije se še posebej dotaknemo razlogov, ki so na strani posameznika. Nekateri avtorji tako raziskujejo področje s širšega vidika, kot je na primer odklanjanje šole. Avtor Kearney (2008) razlikuje 7 sorodnih pojavov, povezanih z odklanjanjem šole:

- izostajanje (dovoljeno),
- neopravičeno izostajanje (brez vednosti staršev),
- umik iz šole (izostanek, ki so ga spodbudili starši),
- separacijska anksioznost (pretirana skrb ob ločevanju otroka od staršev),
- šolska fobija (specifični strahovi, vezani na šolo),
- zavračanje šole (odsotnost, ki je povezana s čustveno stisko),
- prezgodnja opustitev šolanja.

Na podlagi analize dejavnikov ZOIU so raziskovalci Pedagoškega inštituta (PEI) v projektu TITA (Štrempfel in Vidmar, 2017) izpostavili naslednje dejavnike, ki lahko služijo kot osnova za načrtovanje splošnih in specifičnih preventivnih dejavnosti in dejavnosti pomoči:

- načini poučevanja učiteljev – stili poučevanja (personalizacija učenja, individualizacija, didaktična diferenciacija, individualizirani izobraževalni programi, strategija formativnega spremljanja, ZRSŠ 2015–2017),
- odnosi med učitelji (timsko delo, kritično prijateljevanje) in odnosi med učitelji in dijaki (kultura in socialna klima),

- emocionalne in socialne veščine in državljanske kompetence dijakov (prosocialno vedenje in kooperativno vedenje),
- duševno zdravje,
- vzgojni stil (avtoritativnost, avtoritarnost, permisivnost),
- specifične učne težave, druge motnje in ovire,
- karierna orientacija,
- športne in druge dejavnosti,
- medijska pismenost,
- socialni in kulturni kapital družine in vrstniških skupin,
- sodelovanje v lokalni skupnosti (multidisciplinarni timi, zdravstvo, šolstvo, sociala).

Slednji dejavniki so bili upoštevani tudi pri razmisleku o priporočilih za preventivno delo in pomoč na ravni šole.

5.3.1 Primarna preventiva, namenjena vsem dijakom in šolski skupnosti

Prvi temelj za preprečevanje učne neuspešnosti in zgodnjega opuščanja izobraževanja in usposabljanja, kar je splošno prepoznana ena od najbolj negativnih posledic šolske neuspešnosti, je uveljavljanje ciljev in načel inkluzivne šole in razvijanje kompetenc, potrebnih za življenje v družbi 21. stoletja. Oboje skupaj namreč šole vzpostavlja okolje enakopravnega in pravičnega šolskega sistema.

Pomen inkluzivnosti šole in kakovostnega izobraževanja je poudaril tudi Istance v zborniku O naravi učenja (2013), kjer v poglavju o učnem okolju za razvijanje kompetenc za 21. stoletje poudarja naslednje temeljne principe – inkluzivnost šole, personalizacijo učenja in visoka pričakovanja do vsakega učenca.

Izpostavlja pomen upoštevanja sodobnih spoznanj o procesih učenja in poučevanja, razvijanja avtonomije in odgovornosti dijakov za lastno učenje, pomen upoštevanja njihovih individualnih vrednotnih, spoznavnih, motivacijskih in čustvenih značilnosti, pomen visokih pričakovanj do vseh dijakov, sodelovalnih oblik učenja, zagotavljanja interdisciplinarnosti, medpredmetnosti in nadpredmetnosti, povezanost šole z družinskim in širšim socialnim okoljem, povezovanje formalnih in neformalnih oblik in vsebin učenja ter tudi formativno spremljanje in vrednotenje procesa učenja in napredovanja vsakega učenca.

Vse naštetu je tudi pogoj za inkluzivno učno okolje – tako fizično, socialno, didaktično in kurikularno (Grah idr., 2017).

Vzpostavljanje inkluzivnega učnega okolja se lahko začne le z vzpostavljanjem kakovostnih medsebojnih odnosov med učitelji in dijaki, med dijaki ter med učitelji in starši. To je še posebej pomembno v začetku šolanja v srednji šoli, ko se odnosi z učitelji in vrstniki postavljajo na novo (Šterman Ivančič in Puklek Levpušček, 2016). Gre za kritično obdobje, ki se začne s pomanjkanjem medsebojnega zaupanja kot posledico medsebojnega nepoznavanja. Dobri medsebojni odnosi, ki se odražajo v spodbudni razredni klimi, kjer dijaki doživljajo pripadnost, sprejetost in varnost, so tesno povezani tudi z motivacijo za učenje, ta pa z učno uspešnostjo (Pianta v Šterman Ivančič in Puklek Levpušček, 2016).

Poleg spremembe socialnega okolja pa je za vertikalni in tudi za horizontalni prehod v šolskem sistemu značilna sprememba sistema pedagoškega dela. Vendar pa tudi sprememba pedagoškega pristopa (koncepta, strategij, organizacijskih oblik in metod dela – stil poučevanja ipd.) povzroči visoko stopnjo stresa in potrebo po prilagoditvi (prav tam). Ker tega nekateri dijaki še ne zmorejo, je nujno potrebno predvsem novincem pomagati z načrtnimi in sistematičnimi pristopi, ki spodbujajo in pospešujejo zadovoljitev temeljnih psiholoških potreb – potrebo po varnosti, sprejetosti, identiteti, smislu in občutek osebne kompetence (Deci in Ryan, 2000; Reasoner, 1999). Vloga razrednika in svetovalne službe je v tem obdobju izjemno velika.

Prvi primarno preventivni ukrep je torej vzpostavljanje priložnosti za medsebojno spoznavanje in vzpostavljanje medsebojnega zaupanja med vsemi udeleženi, sooblikovanje pravil in ciljev sobivanja, kar lahko vse umestimo v pojem ustvarjanje dobre klime razreda oziroma oddelka in dobro počutje na šoli (prim. Grah idr., 2017).

Gledano celovito pa lahko dejavnosti šole za zmanjševanje zgodnjega opuščanja izobraževanja in usposabljanja umestimo bodisi med razvojne in preventivne dejavnosti (primarna, sekundarna in terciarna preventiva) ali v dejavnosti pomoči na različnih področjih osebnega in socialnega razvoja skupine ali posameznika. Gre za dejavnosti na naslednjih med seboj tesno povezanih področjih:

- dejavnosti za uspešno socialno integracijo dijakov ter za celostni osebni ter socialni razvoj dijakov ter karierno orientacijo;
- dejavnosti na področju učenja in poučevanja – personalizacija, individualizacija in diferenciacija učenja in poučevanja ter strategije formativnega spremljanja; dopolnilni in dodatni pouk; individualna in skupinska učna pomoč; prilagojeni programi z dodatno strokovno pomočjo; svetovanje in vodenje;
- dejavnosti, namenjene posebej ranljivim skupinam dijakov za uspešno socialno vključevanje (npr. za dijake priseljence, učence kulturnih manjšin, otroke s posebnimi potrebami (OPP),

izjemno nadarjene učence ...) in za zmanjševanje pomembnih primanjkljajev v znanju ter veščinah na različnih učnih področjih;

- preventivno spremljanje učne uspešnosti, vedenja in medsebojnih odnosov v razredu oziroma oddelku (dejavnosti razrednika, oddelčne skupnosti in šolske svetovalne službe);
- preventivno tutorstvo ranljivih skupin šolskih novincev (OPP, dijaki z izjemno nizkim socialno-ekonomskim statusom, izjemno nadarjeni dijaki, kulturne in druge manjšine itd.);
- preventivno spremljanje socialno-ekonomskega položaja dijakov, reševanje socialno-ekonomskih stisk, iskanje virov pomoči v družinskem, šolskem in lokalnem okolju.

Preden pa bomo operacionalizirali in s primeri dobre prakse podkrepili priporočljivi celostni pristop za zmanjševanje zgodnjega opuščanja izobraževanja in usposabljanja na nivoju šole (primer CroCooS), želimo izpostaviti, da je smiselno, da šola vzpostavi sistem stalnega spremljanja in vrednotenja pojavov, kot so motivacija dijakov za vpis v programe šole (prva, druga, edina možna izbira), OPP in identificirani nadarjeni dijaki, ponavljavci, preusmerjeni v manj ali bolj zahtevne VIZ programe, uspešnost dijakov na zaključnih izpitih, izključitve zaradi kršenja zakonskih in šolskih norm vedenja, prekinitve šolanja med šolskim letom, šolska in oddelčna klima, prevladujoče vrednote, povezane z izobraževanjem v programu ipd.

Tudi ovrednotenje veljavnih šolskih pravil in šolskega reda ter pedagoških vidikov VIZ dela z vidika njihovega morebitnega vpliva na nadpovprečno učno neuspešnost določenih skupin dijakov ali posameznikov je nujen prvi korak v celostno načrtovanje zmanjšanja zgodnjega opuščanja šolanja na konkretni šoli.

Poleg tega želimo izpostaviti še nekatere primarno preventivne dejavnike in dejavnosti, ki pozitivno vplivajo na spodbudnost učnega okolja, višjo stopnjo inkluzivnosti šole, motivacijo za učenje in učno uspešnost ter zmanjšujejo moč dejavnikov tveganja za zgodnje opuščanje izobraževanja in usposabljanja:

- Organiziranje kakovostnih neobveznih interesnih dejavnosti, ki v obdobju mladostništva izjemno spodbudno vplivajo na razvijanje pozitivne samopodobe, občutka avtonomije, kompetentnosti in pripadnosti dijakov šoli in vrstnikom (interesne dejavnosti, krožki, klubi, tabori itd.), pri čemer je še posebej pomembno, da jih ob podpori mentorjev dijaki sami načrtujejo, organizirajo, vodijo ter vrednotijo.
- Senzibilizacija in strokovno izobraževanje strokovnih delavcev:
 - ozaveščanje strokovnih delavcev šole o pomenu učne uspešnosti in ustrezne stopnje izobrazbe za osebni razvoj, karierni razvoj ter za družbeno kohezijo;

- ozaveščanje strokovnih delavcev o kompleksnih in mnogoterih dejavnih učne neuspešnosti, med katerimi so izjemno pomembni tudi dejavniki, na katere dijak ne more vplivati in se jih praviloma tudi ne zaveda (šolskosistemski, kulturni ...);
- ozaveščanje strokovnih delavcev o pomenu in vlogi kakovostne karijerne orientacije (posodobitev programskih smernic za delo šolske svetovalne službe, 2016);
- ozaveščanje strokovnih delavcev o značilnostih in potrebah sodobnih mladostnikov (Ule idr., 2003) ter njihovo usposabljanje za personalizacijo učenja, individualizacijo in diferenciacijo, za kakovostno vodenje svetovalnih razgovorov in ustvarjanje dobre klime (npr. metode coaching v Rutar Ilc idr., 2014) ter za uporabo strategij formativnega spremljanja (Holcar Brunauer idr., 2016).
- Vzpostavljanje spoštljivih in enakovrednih odnosov med učitelji in dijaki tako, da bo dijak zares prostovoljno lahko izbral zaupnika oziroma tutorja, če ga bo potreboval.
- Spodbujanje tovariških in prijateljskih odnosov med sošolci in vrstniki, spodbujanje solidarnosti, vzajemne pomoči in sodelovanja dijakov v humanitarnih dejavnostih (prostovoljno delo).
- Razvijanje veščin mediacije.
- Razvijanje partnerskih odnosov s starši in kakovostno sodelovanje z dejavniki v okolju.

Mednarodna raziskava PISA 2015 (Šterman Ivančič in Puklek Levpušček, 2016) med drugim ugotavlja pripadnost šoli pri petnajstletnikih (V šoli z lahkoto sklepam prijateljstva; Počutim se izločenega; Čutim pripadnost do te šole; Zdi se mi, da me imajo drugi dijaki radi; V šoli sem osamljen). Slovenski rezultati so nekoliko nižji od povprečja držav OECD (indeks pripadnosti šoli: SLO=-0,10 in OECD=0,02). Vprašani, ki čutijo več podpore učiteljev in manj verjetno ocenjujejo učitelje kot nepravične, čutijo večjo pripadnost šoli. Pri vseh državah se je zgodil upad indeksa pripadnosti šoli iz raziskave PISA glede na leto 2012 (Štraus idr., 2013). Visok indeks pripadnosti šoli sicer ne pomeni pomembno višjih rezultatov na testu iz matematične pismenosti. Gotovo pa občutek pripadnosti vpliva na mladostnikovo samopodobo in vrednotenje samega sebe ter zadovoljstvo z življenjem, kar posledično povečuje pripravljenost za učenje, in nasprotno, če je občutek pripadnosti nizek, je tudi pripravljenost za učenje manjša, kar vse vpliva na učno uspešnost (prav tam, str. 42).

Šola lahko pomaga nevtralizirati vpliv za učenca značilnih lastnosti in stanj, ki mu onemogočajo optimalne pogoje za učenje in razvoj, kot jih ima večina drugih vrstnikov. Vključujoči šoli so največji izziv učenci iz posebno ranljivih skupin oziroma učenec, ki je v osebni stiski.

Hattie (v Marentič Požarnik, 2013) v svoji obsežni metaanalizi ugotavlja, da ima visok vpliv na šolske dosežke učencev odnos učitelj-učenec (0,72). Avtor navaja še srednje močan (0,44) vpliv dejavnika, kako učenci vidijo učitelja (ali jih učitelj upošteva, spodbuja, se lahko nanj obračajo).

Dobre socialne odnose med dijaki ter med dijaki in strokovnimi delavci uvrščamo med dejavnike, ki omogočajo zadovoljevanje odnosnih potreb dijaka, hkrati pa predstavljajo spodbudo in varovalni dejavnik za njegov celostni razvoj in dobre učne rezultate.

5.3.2 Sekundarna preventiva

Če primarno preventivne dejavnosti ne pripeljejo do zelenega cilja, nekatere od njih lahko poglobimo in okrepimo ter jih prilagodimo za manjše skupine dijakov, učiteljev ali staršev ali tudi za posameznike.

Pri načrtovanju dosledno omogočamo enakovredno participacijo vseh udeleženih. Uvedemo lahko protokole za presojanje pojava na celotni šoli, v določenih oddelkih, razredih, za določene skupine dijakov ali tudi preventivne intervjuje s posamezniki, za katere opažamo veliko tveganje za zgodnje opuščanje izobraževanja in usposabljanja (npr. ponavljavci, migranti, zavrnjeni med vrstniki, prezahteven ali premalo zahteven program, prisilna izbira programa, nenadne spremembe v družini na socialnem ali ekonomskem področju, nasilje med vrstniki, zlorabe, duševne motnje in bolezni itd.).

V ta okvir sodijo individualno in skupinsko svetovalno delo, personalizirani vzgojni in izobraževalni pristopi (specifični cilji, oblike in metode učenja, preverjanja znanja, svetovanje in vodenje, individualizirani načrti učenja, individualizirani vzgojni načrti itd.), ožje ciljno usmerjeno strokovno izobraževanje in usposabljanje strokovnih delavcev (razrednih, oddelčnih učiteljev, strokovnih aktivov itd.), ciljno oblikovani multidisciplinarni timi (vključevanje določenih zunanjih institucij), vključevanje šolskih svetovalnih delavcev v reševanje težav posameznikov ali skupin dijakov, staršev, učiteljev začetnikov itd.

5.3.3 Terciarna preventiva

Ko so izčrpane možnosti za primarno in sekundarno preventivno delovanje šole za zmanjševanje učne neuspešnosti in zgodnjega opuščanja izobraževanja in usposabljanja, so smiselne dejavnosti za preprečevanje širjenja pojava.

Praviloma to zahteva temeljito in vsestransko analizo stanja, v kateri sodelujejo vsi udeleženi, skupno oblikovanje ciljev, kazalnikov uspešnosti, načrtovanje konkretnih dejavnosti v daljšem časovnem obdobju, sprotno spremljanje in vrednotenje učinkov in stalno dopolnjevanje načrta (akcijsko raziskovanje na ravni oddelka ali določene skupine dijakov in učiteljev).

Akcijsko raziskovanje praviloma vključuje tudi ciljno usmerjeno interno strokovno izobraževanje učiteljev, kritično prijateljevanje, coaching in vključevanje zunanjih strokovnjakov. V določenih primerih bi bilo nujno zagotoviti tudi dodatna finančna sredstva in kadrovsko okrepiti svetovalno službo in organizirati sorazredništvo.

5.3.4 Dejavnosti pomoči

Ne glede na vse izpeljane preventivne dejavnosti pa je za posameznike in manjše skupine dijakov občasno potrebno vzpostaviti posebne projekte pomoči, v katerih so dijaki enakovredni in soodgovorni udeleženci. Vsak tak projekt bi moral spremljati individualni vzgojno-izobraževalni načrt (Justinek idr., 2010; Čop, 2008–2012).

V okvir projekta osebne pomoči sodijo individualizirani programi za OPP, individualizirani programi za nadarjene učence (INDEP-i), načrt za odpravljanje pomembnih primanjkljajev v predznanju (predmetov, učnega jezika, veščin uporabe IKT ipd.).

Sem sodijo tudi priprave dijakov na popravne izpite, diferencialne izpite, individualni VIZ program, individualni vzgojni program ipd.

V ta okvir sodijo tutorji učitelji, mentorji, osebno svetovanje, interdisciplinarni tim strokovnih delavcev šole, multidisciplinarni timi s strokovnjaki svetovalnih centrov, centrov za socialno delo, s področja zdravstva itd., prav tako pa tudi večkratne individualne konzultacije z učitelji, intervizija in supervizija.

Personalizirani pristopi na šoli

Personalizirani pristopi na šoli, kot so osebni vzgojni in izobraževalni pristopi ter svetovalno delo (skupinsko in individualno), narekujejo oceno stanja in intervencije.

OCENA STANJA

Razumevanje ozadja odklanjanja šole posameznega dijaka pomaga šoli pri izbiri ustreznih odzivov in intervencij. Razlogi stisk lahko izhajajo iz posameznika samega in so lahko kognitivne, čustvene ali socialne narave oziroma so povezani z družinskim, šolskim in vrstniškim okoljem.

V prvi fazi in za ta namen obstaja več pripomočkov, ki pomagajo razredniku, sorazredniku in svetovalnemu delavcu zbrati pomembne podatke o dijaku, nato pa se skupaj z dijakom usmerjajo k določenim rešitvam. Tudi ta faza skoraj vedno vključuje sodelovanje s starši in z zunanjimi institucijami.

Eni od pripomočkov, ki pomagajo šoli pridobiti podatke za razumevanje ozadij odklanjanja šole, so vprašanja za oceno razrednika o odklanjanju šole, vprašanja za dijaka, vprašanja in ček lista za starše (Nairz-Wirth idr., 2012) ter vprašalnik o odklanjanju šole za učence in starše in izhodišča za intervju z učencem in starši (Kearney in Silverman, 1993).

Primer vprašanj za razrednika (prirejeno po Nairz-Wirth idr., 2012):

1. Koliko dni je do danes dijak izostal od pouka?
2. Ali se je izostajanje pojavilo nenadno?
3. Ali obstaja neposreden razlog, da je dijak začel izostajati od pouka?
4. Ali obstaja kakšna zakonitost glede izostajanja tega dijaka od pouka. Dnevi, ure, obdobja, ocenjevanje?
5. Kako na njegov izostajanje reagirajo sošolci?
6. Kaj smo do zdaj naredili?
7. Kakšni so rezultati dosedanjih aktivnosti?

V drugi fazi se šola (razrednik, sorazrednik, svetovalni delavec in učiteljski zbor) skupaj z dijakom in v sodelovanju s starši, z zunanjimi institucijami, trenerji športnih klubov in drugimi odloči za eno ali več smeri raziskovanja dejavnikov (moči in tveganja) in ukrepanja zaradi odklanjanja šole. Smeri so lahko naslednje:

- Ugotavljanje notranjih moči dijaka.
- Podatki o družini in ožjem življenjskem okolju dijaka.
- Podatki o socialni mreži dijaka in prostochasnih dejavnostih.
- Ocene za namen začetka postopka usmerjanja otrok s posebnimi potrebami.
- Ocene za namen karierne orientacije učenca in dijaka.
- Ocene duševnih stanj in motenj posameznika.

Razpredelnica prikazuje šest izhodiščnih smeri ugotavljanja ozadij odklanjanja šole, področja aktivnosti, sodelujoče in programe za pedagoško ukrepanje.

SMERI ugotavljanja	PODROČJE aktivnosti oziroma rizični in dejavniki podpore	SODELOVANJE dijaka z/s	UKREPANJE: Oblike/programi
Notranje moči dijaka	– diagnostika predznanja dijaka, – bralna pismenost, – učenje učenja, – osebnost, – prožnost/rezilientnost (prilagodljivost, odziv na težave in neuspehe), – motivacija in interesi, – samoregulacija: misli, čustev, motivacije, vedenja.	Znotraj šole	V manjših skupinah, individualno ali na daljavo: http://www.tosemjaz.net/ http://www.nijz.si/sl/slovenska-mreza-zdravih-sol http://isainstitut.si/isa/isa-akademija/osebna-proznost-dejavnik-dobrega-pocutja-uspeha/

			http://www.cpi.si/files/cpi/userfiles/Publikacije/CPI_evropski_prostor_ostani_V_SOLI.pdf http://oktataskepzes.tka.hu/sl/crocoos
Družina in ožje življenjsko okolje dijaka	<p>Dejavniki podpore:</p> <ul style="list-style-type: none"> – avtoritativni vzgojni stil, – čustvena podpora, – struktura in jasne meje glede vedenja, – kulturni kapital in <p>dejavniki tveganja:</p> <ul style="list-style-type: none"> – konflikti in nasilje v družini, – bolezen, zasvojenost, – finančna stiska (brezposelnost, revščina), – kulturne in socialne značilnosti družine: (npr. romsko ali migrantsko poreklo, tip družine). 	Šola, starši, CSD, zdravstvo	<p>Pogovori in podpora staršem: načrtovanje npr. rutine odhajanja v šolo, odzivanja staršev.</p> <p>https://www.schooleducationgateway.eu/en/pub/resources/toolkitsforschools/subarea.cfm?sa=25</p> <p>http://isainstitut.si/isa/cap-program-za-preventivo-zlorabe-otrok/</p> <p>http://eportal.mss.edus.si/msswww/programi2015/programi/media/pdf/smernice/cistopis_Smernice_vkljucevanje_otrok_priseljencev.pdf</p> <p>https://familylab.si/</p>
Socialna mreža dijaka in prostočasne dejavnosti	<p>Dejavniki podpore:</p> <ul style="list-style-type: none"> – socialne veščine, socialna vključenost, odnosna kompetenca, – vključenost v prostočasne dejavnosti, prostovoljstvo in <p>rizični dejavniki:</p> <ul style="list-style-type: none"> – izključenost iz skupine, – nasilje. 	Šola, starši, trenerji, društva	<p>http://isainstitut.si/isa/brez-nasilja-nad-vrstniki/</p> <p>http://handinhand.si/katalog-sem-programov-za-ucence/?lang=sl</p> <p>http://www.ipsos.si/PRIR%20Prepoznavanje%20zrtev%20na-silnega%20vedenja.html</p>
Usmerjanje otroka s posebnimi potrebami	<p>Predvsem skupine otrok s primanjkljaji na posameznih področjih učenja in otrok s čustveno-vedenjskimi motnjami.</p>	Šola, starši, ZRSŠ, zdravstvo, svetovalni centri	<p>https://www.zrss.si/onas/usmerjanje-otrok-s-pp</p> <p>http://pefprints.pef.uni-lj.si/627/1/SocPed_2011-02_Alenka_Kobolt.pdf</p>
Karierna orientacija	<ul style="list-style-type: none"> – Ali je dijak v ustreznem izobraževalnem programu in okolju? – Kako načrtuje pot po srednji šoli? – Kako je opolnomočen za avtonomne odločitve na izobraževalni in karierni poti? 	Svetovalna delavka, starši, CPI, ZRSZ	<p>http://www.mojazbira.si/</p> <p>http://www.mojazbira.si/po-moc-starsem</p> <p>http://career.pei.si/wp-content/uploads/sites/4/2015/05/znanstvena_monografija_CAREER.pdf</p> <p>Posodobljene Programske smernice za delo svetovalne službe:</p> <p>www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/podrocje/ss/Mavric/Dokumentacija/Svetovalne_delavke/Tanja_Bezic_Posodobitev_PS_KO_januar_2018_SSD_MIZS.ppt</p> <p>Objavljeno na spletni strani MIZŠ, vpis v srednje šole.</p>

<p>Ocena duševnega stanja in motnje (MKB-10, 2005: Vedenjske in čustvene motnje, ki se začnejo navadno v otroštvu in adolescenci, F90-F98)</p>	<p>Hiperkinetične motnje: motnja aktivnosti in pozornosti, hiperkinetična motnja vedenja, druge in neopredeljene.</p> <p>Motnje vedenja: znotraj družine, nesocializirana, socializirana, opozicionalno-ključevalno vedenje, druge.</p> <p>Mešane motnje vedenja in čustvovanja: depresivna, druge mešane (anksioznost, obsesivne kompulzije, fobije ali hipohondrija, depersonalizacija ali derealizacija).</p> <p>Čustvene motnje: tesnoba (separacijska, fobična, socialna), rivaliteta sorojencev kot motnja in druge.</p> <p>Motnje socialnega funkcioniranja: selektivni mutizem, reaktivna motnja pri navezovanju odnosov, zavrtost pri navezovanju odnosov, motnje avtističnega spektra, druge.</p> <p>Tiki: prehodni, glasovni, motorični, kombinirani, drugo.</p> <p>Druge vedenjske in čustvene motnje: enureza, enkopreza, motnje hranjenja, pica, motnje stereotipnega gibanja, jecljanje, prehitevajoče govorjenje, drugo.</p>	<p>Starši, zdravstvo, šola</p>	<p>http://www.nijz.si/sites/www.nijz.si/files/datoteke/dusevno_zdravje_publikacija.pdf</p> <p>https://www.zrss.si/pdf/zbornik-prispevki-strok-svetovalno-delo-2017.pdf</p> <p>http://www.nijz.si/sl/prenovljen-prirocnik-ko-ucenca-strese-stres</p> <p>http://www.nijz.si/sl/publikacije/izboljsevanje-dusevnega-zdravja-v-soli</p> <p>http://www.nijz.si/sl/publikacije/kam-po-pomoc-v-stiski</p> <p>http://zivziv.si/razmislijam-o-samomoru/</p> <p>http://zivziv.si/a-se-stekas/</p> <p>https://www.logout.si/sl/predavanja/</p> <p>http://www.svetovalnicamuza.si/Motnje_hranjenja.html</p> <p>http://www.institut-utrip.si/projekti/</p>
---	---	--------------------------------	---

Tabela 13: Šest izhodiščnih smeri ugotavljanja ozadij odklanjanja šole, področja aktivnosti, sodelujoči in programi za pedagoško ukrepanje

Za izbiro ustreznih načinov pomoči posamezniku pri odklanjanju šole je koristno poznati ne samo okoliščine posameznega vedenja, ampak njegovo notranje doživljanje, motive oziroma funkcijo takega vedenja.

Dijak lahko doživlja splošno ali socialno anksioznost (bojazen), strah, utrujenost, depresivne občutke in samomorilne misli ali psihosomatske težave. Po Funkcionalnem modelu odklanjanja šole (Kearney in Silverman, 1993) ta vedenja lahko opazujemo z vidika psihološkega ozadja oziroma razlogov za to vedenje in jih uvrstimo v dve skupini: **izogibanje neprijetnim socialnim ali ocenjevalnim situacijam oziroma iskanje prijetnejših doživetij izven šole.**

V prvi skupini vedenj se mladostnik izogiba prositi za pomoč, govoriti po telefonu, interakcijam z vrstniki ali ga je strah pred: profesorji, (ustnim) ocenjevanjem, govorjenjem ali branjem pred ostalimi, pisanjem testa, uporabljanjem šolskega stranišča.

Če je mladostnikov motiv iskati prijetnejša doživetja izven šole, na nivoju vedenja ne kaže zaskrbljenosti zaradi šole, pove, da mu je dolgčas v šoli, je delno oziroma selektivno prisoten v šoli ipd.

INTERVENCIJE: programi, svetovanja

Razumevanje ozadij oziroma razlogov za odklanjanje šole pomaga razredniku in učiteljem, da upoštevajoč intenziteto tega vedenja (ali gre za manj ali bolj pogosto izostajanje od pouka) stopnjujejo pomoč, hkrati pa:

- Ohranjajo sprejemajoč odnos z učencem (spoštljivost do zasebnosti, individualno ga vprašajo o izostanku in razlogih, počutju, izkažejo razumevanje za stisko, spodbujajo k skupnemu reševanju ipd.).
- Opazijo in poudarijo učenčeve (realne) dosedanje in trenutne dobre izkušnje v šoli in učne uspehe.
- Spodbujajo vključenost dijaka v vrstniško skupino (dodelijo mu ustrezno vlogo pri skupinskem delu, omogočijo izbirnost ipd.).
- Sprejmejo učenca takega, kot trenutno funkcionira.
- Ohranjajo odnos z dijakom tako, da ga mirno soočajo s posledicami takšnega vedenja (brez sodb in groženj) in so dosledni.
- Z dijakom (in starši) postavijo uresničljiv cilj – en korak nad njegovim trenutnim, ga podpirajo, dokler ne doseže uspeha, nato pa stopnjujejo cilje (npr. da pride le k določenim uram pouka, ko to doseže, postavijo višji cilj – večje število ur in/ali da dokazuje sprotno delo z domačo nalogo).

Svetovalni delavec na šoli lahko (Jongsma, Peterson, McInnis, 2003, str. 274–284):

Opravi poglobljen intervju z učenci in starši ter poda oceno težav.

Svetuje staršem pomoč zunanjih strokovnjakov.

Sodeluje pri pripravi in izvajanju načrta ponovnega postopnega vračanja učenca v šolo, skupaj z učencem, starši in morebitnimi zunanjimi strokovnjaki.

Učencu, ki ga trenutno preplavlja strah v šoli, nudi podporo (prepoznavanje in poimenovanje čustev, priznavanje čustev in soočanje z njihovo iracionalnostjo) in ga uči tehnik sproščanja.

Spodbuja asertivno vedenje učenca v šolskem prostoru.

Zunanji strokovnjaki lahko (prav tam):

Izpeljejo diagnostične postopke za namen ugotavljanja drugih težav (učne težave, ADHD, depresija ...).

Skupaj z učencem prepoznavajo in utrjujejo pozitivne izkušnje in strategije soočanja z zahtevami in s stresom.

Z učencem predelujejo globlja psihološka ozadja: poimenovati in izraziti nerešene čustvene situacije iz preteklosti.

Sodelujejo s starši v smeri morebitnega spreminjanja njihovih vzgojnih metod.

Predpisujejo zdravila in nadzirajo njihov učinek.

Sodelujejo s šolo: izmenjava informacij, prilagoditve glede zahtev.

Starši lahko (prav tam):

Vnaprej preverijo trenutne zmožnosti mladostnika in vzpostavijo meje dovoljenega vedenja otroka skupaj s posledicami na miren in sodelovalen način.

Besedno povezujejo mladostnikove telesne odzive in njegova čustvena stanja.

Vzpostavijo sistem nagrajevanj ob zaželenem vedenju ob jasnih in vnaprej dogovorjenih merilih (npr. pogodba).

Izvajajo dogovorjeno jutranjo rutino odhoda v šolo.

Vzpostavijo načrt odzivanja v primeru mladostnikovih večjih čustvenih in vedenjskih izbruhov, sodelujejo z učitelji pri iskanju dobrega vrstniškega vzornika.

Sodelujejo z učitelji pri doseganju šolskih ciljev in kontinuiranega napredka in uspehov (pomen za njegovo učno motivacijo).

Povečajo oziroma izboljšajo čas, ki ga preživijo s svojim otrokom.

5.4 Sistem zgodnjega opozarjanja na ravni institucije (projekt CroCooS)

Sistem zgodnjega opozarjanja je sistemsko orodje, ki je namenjeno zmanjševanju zgodnjega opuščanja izobraževanja in usposabljanja na institucionalni ravni. Temelji na prepoznavanju dijakov v stiski (dijakov, ki potrebujejo pomoč, da bi lahko zaključili šolanje) ter pravočasnem ukrepanju. Sistem zgodnjega opozarjanja je bil razvit v evropskem projektu CroCooS »Medsektorske aktivnosti za preprečevanje zgodnjega opuščanja šolanja«, ki je potekal med letoma 2014 in 2017.²²

Sistem je osnovan na merljivih podatkih o opazovanih pojavih, lajša pravočasno prepoznavanje dijakov v stiski in vključuje vzpostavitev dijaku prilagojenih ukrepov na individualni ravni. Delovanje sistema temelji na kompetencah in virih institucij in učiteljev, kot so zbiranje in obdelava ustreznih podatkov,

²² Več o projektu: <http://www.cpi.si/mednarodno-sodelovanje/erasmus-/crocoos.aspx> in <http://oktataskesztes.tka.hu/sl/crocoos>

razumevanje vedênja dijakov in razlogov zanj, vzpostavitev posamezniku prilagojenih ukrepov ter pripravljenost za vključitev zunanjih virov in partnerjev. Učinkovita podpora dijaku v stiski, ki je identificiran s pomočjo sistema zgodnjega opozarjanja, je mogoča le s tesnim sodelovanjem strokovnjakov z drugih strokovnih področij in s sistematično zasnovanim in na ravni institucije oziroma šole vpeljanim sistemom informiranja in podpore.

Vzpostavitev celovitega in trajnega sistema zgodnjega opozarjanja v šoli je kompleksen in dolgoročen proces, ki vključuje oblikovanje strategije vzpostavitve in načrta izvajanja sistema. Upošteva potrebe udeležencev znotraj in zunaj institucije v vseh fazah procesa ter se ukvarja z izzivi, ki jih prinašajo spremembe, krepitev zaupanja in sprejemanje podpore od zunaj. Vzpostavitev sistema zgodnjega opozarjanja zahteva angažiranost celotne institucije in njene mreže zunanjih sodelavcev, zlasti vodstva šole, šolske svetovalne službe, učiteljev in drugih zaposlenih, dijakovih partnerjev in podpornih služb v šolskem okolju.

Vzpostavitev sistema zgodnjega opozarjanja na ravni šole se začne, ko se institucija zaveže k preprečevanju in zmanjšanju zgodnjega opuščanja šolanja. Nadaljuje se z oblikovanjem strategije, ki poleg dolgoročnih ciljev opredeli tudi odgovorne osebe oziroma skupine in druge sodelujoče, analizo stanja ter kratkoročne cilje, ki jih namerava doseči. Sestavni del procesa je dosleden izvedbeni oziroma akcijski načrt, v katerem so opredeljeni ključne dejavnosti, časovni roki, potrebe, viri – tudi kompetence zaposlenih in morebitne potrebe po njihovi krepitvi.

Priporočena načela ter ključni koraki oziroma elementi sistema so zbrani v Smernicah za vzpostavitev sistema zgodnjega opozarjanja²³.

Ključni elementi so:

1. Oblikovanje strategije in akcijskega načrta za vzpostavitev sistema zgodnjega opozarjanja v instituciji
 - a. Zaveza: vodstvo se odloči, da je preprečevanje in zmanjševanje zgodnjega opuščanja šolanja pomembno za institucijo, ter to zavezo uveljavi kot skupno vrednoto znotraj šole.
 - b. Oblikovanje delovne skupine, odgovorne za upravljanje sprememb.
 - c. Opredelitev trenutnega stanja: kako številčen je pojav in kako velika je ta težava.
 - d. Določitev ciljev in kazalnikov, ki jih želi institucija doseči.
 - e. Opredelitev potreb in virov: kaj je potrebno za uresničitev ciljev v smislu infrastrukture, strokovnega znanja, zaposlenih in zunanjih sodelavcev, kaj je na voljo, kaj manjka.

²³ Dostop na: <http://oktataskesztes.tka.hu/sl/crocoos/smernice>

- f. Načrt krepitve kompetenc zaposlenih (npr. usposabljanje za uporabo inovativnih pedagoških metod).
- 2. Izboljšanje zbiranja in obdelave podatkov s strani šole
 - a. Določitev stopnje tveganja: zbiranje, analiza in ustrezna interpretacija podatkov o dijakih.
 - b. Pregled in analiza značilnosti pojava v preteklosti, določitev dejavnikov tveganja na osnovi teh značilnosti ter razvoj metodologije za prepoznavanje dejavnikov tveganja v zgodnji fazi.
- 3. Vzpostavitev sistema za spremljanje znakov stiske
 - a. Izbira najpomembnejših kriterijev za odkrivanje in spremljanje (merljivi podatki in opazovani pojavi, upoštevanje lokalnih posebnosti).
 - b. Opredelitev ter razvoj možnih orodij za odkrivanje in spremljanje.
- 4. Prepoznavanje dijakov, pri katerih obstaja nevarnost zgodnje opustitve šolanja
 - a. Analiza (kvalitativnih in kvantitativnih) podatkov.
 - b. Interpretacija podatkov.
 - c. Izbira dijakov za intervencijo.
 - d. Določitev protokolov za intervencijo.
- 5. Načrtovanje ustrezne intervencije
 - a. Določitev intervencijskih protokolov:
 - i. Kako bodo upoštevane prepoznane potrebe vključenih posameznikov?
 - ii. Kako bodo zaposleni in zunanji sodelavci sodelovali med intervencijo?
 - iii. Kako bo potekalo spremljanje, vrednotenje in dokumentiranje intervencije?
 - iv. Kako po potekalo spremljanje po intervenciji?
 - b. Načrtovanje intervencijskih dejavnosti na različnih ravneh:
 - i. Dejavnosti na ravni celotne šole – vzpostavitev delovne skupine, priprava strategije in akcijskega načrta za sistem zgodnjega opozarjanja, vzpostavitev sistema zbiranja podatkov in sistema spremljanja, povečanje sodelovanja in angažiranosti vseh zaposlenih na šoli itd.
 - ii. Dejavnosti za skupine – različne dejavnosti za manjše skupine ali priložnostne dejavnosti, poletni programi, karierna orientacija, prostovoljstvo itd.
 - iii. Individualizirana intervencija.

Institucijo pri vzpostavljanju sistema zgodnjega opozarjanja oziroma pri posameznih korakih vodijo naslednja vprašanja:

- 1. Določanje ciljev
 - a. Ali na šoli zaznavamo težavo zgodnjega opuščanja šolanja?
 - b. Ali želimo kaj narediti oziroma spremeniti?
 - c. Kakšna je filozofija vzgoje in izobraževanja na naši šoli?
 - d. Kakšen je naš dolgoročni cilj glede zgodnjega opuščanja šolanja?
- 2. Analiza stanja
 - a. Obseg težave – kako velika je?
 - b. Ali poznamo vzroke? Ali obstaja vzorec vzrokov za zgodnje opuščanje šolanja?
 - c. Kaj smo do sedaj naredili? Kaj je bilo učinkovito in kaj ne?

- d. Analiza virov
 - i. Človeški viri – Katere kompetence imamo na razpolago?
 - ii. Razvoj organizacije – Katere kompetence imamo na razpolago?
 - iii. Koliko delovnih ur imamo na razpolago?
 - iv. Ali imamo oblikovano metodologijo prepoznave dijakov v stiski?
 - v. Ali imamo potrebno opremo oziroma prostor?
 - vi. Ali imamo vzpostavljeno mrežo zunanjih strokovnjakov?
- 3. Akcijski načrt
 - a. Kakšni so naši kratkoročni cilji glede na dolgoročni cilj (točka 1d)?
 - b. Kakšni so potrebni ukrepi?
 - c. Katere vire potrebujemo? Kaj imamo in kaj je treba razviti oziroma pridobiti?
 - d. Ali si ukrepi logično sledijo (vrstni red, medsebojne povezave)?
 - e. Kakšen časovni okvir bi nam ustrezal?
 - f. Kdo so odgovorni in kdo sodeluje pri posameznih dejavnostih?
- 4. Ukrepanje
 - a. Na ravni šole.
 - b. Na ravni zaposlenih.
 - c. Na ravni delovne skupine.
 - d. Na ravni učitelja.
 - e. Na ravni dijaka.
- 5. Vrednotenje izvedenih ukrepov oziroma evalvacija
 - a. Ali smo pravočasno dosegli cilje akcijskega načrta?
 - b. Kaj je bilo učinkovito in kaj ne?
 - c. Ali so potrebne spremembe (cilji, dejavnosti, procesi, osebje, časovni načrt)?
 - d. Ali so potrebne spremembe ciljev (korak 1)?
- 6. Izboljšave oziroma ukrepanje
 - a. Ali so potrebne spremembe filozofije vzgoje in izobraževanja ali strategije razvoja šole?
 - b. Ali še sledimo istim ciljem ali jih je treba dopolniti oziroma spremeniti?
 - c. Ali se je stanje na področju zgodnjega opuščanja šolanja spremenilo?
 - d. Ali imamo načrt za krepitev močnih točk in zmanjševanje šibkih točk sistema zgodnjega opozarjanja?
 - e. Ali izvajamo izboljšave? Ali so poročila pripravljena?
 - f. Ali smo pripravljene na ponovitev koraka ukrepanje?

Priporoča se, da se na vzpostavitev sistema gleda kot na projekt, ki je časovno zamejen z začetkom in koncem ter je zato linearen. Vendar pa je v nadaljevanju trajnostno vzdrževanje vzpostavljenega sistema dolgoročen proces. To pomeni, da je treba potek dejavnosti nadzorovati in spremljati, rezultate analizirati (kaj deluje in kaj ne), po potrebi kaj spremeniti in znova preveriti, ko so na voljo podatki o učinkih uvedenih izboljšav. Priporoča se slediti krogu kakovosti, ki vključuje načrtovanje, izvajanje, vrednotenje in ukrepanje.

Na ravni projekta CroCooS smo šolam med razvojem sistema zgodnjega opuščanja šolanja sugerirali, da med znake, ki kažejo na to, da je dijak v stiski, skušajo zajeti vsaj šest znakov stiske, naštetih spodaj. V praksi se je izkazalo, da so šole dodajale k temu naboru še vrsto drugih informacij, ki so jih same štele za znak stiske. Predvsem so ti izhajali iz tega, kako učitelji opisujejo posamezne situacije, za katere tudi menijo, da so lahko pokazatelj, da se pri dijaku razvija stiska, ki bi jo bilo smiselno nasloviti. V projektu je bilo tudi svetovano, da se individualna pomoč dijaku organizira najkasneje takrat, ko so prepoznani trije znaki stiske.

1. Znaki, povezani z izobraževanjem
 - a. Izostajanja od pouka
 - b. Zniževanje uspeha
 - c. Ponavljanje letnika
2. Znaki, povezani z vedanjem
 - a. Dolgočasenje pri pouku (nizka motivacija)
 - b. Drastične vedénjske spremembe (agresivnost, introvertiranost, ekstatičnost)
 - c. Ustrahovanje (obe strani)

Podporo pri izgradnji sistema zgodnjega opozarjanja, poleg smernic, sestavlja tudi spletna zbirka praktičnih pripomočkov, orodij oziroma rešitev, ki so namenjeni ukrepanju na različnih ravneh (na ravni šole, na ravni zaposlenih, na ravni delovne skupine, na ravni učitelja, na ravni dijaka). Vse omenjeno je dosegljivo na spletni strani projekta: <http://oktataskepzes.tka.hu/sl/crocoos>

6 Literatura in viri

Vse navedene spletne strani so bile dostopne v decembru 2017.

1. Anketa o delovni sili, 2015.
http://www.stat.si/StatWeb/File/DocSysFile/8635/Vprasadnik_ADS_2015_sl.pdf
2. Babič, M. idr. (2018). Preprečevanje odklanjanja šole. Delovno gradivo z izobraževanja v izvedbi Svetovalnega centra za otroke, mladostnike in starše Ljubljana, Svetovalnega centra za otroke, mladostnike in starše Maribor, Svetovalnega centra za otroke, mladostnike in starše Koper in Posvetovalnice za učence in starše Novo mesto.
3. Bachlay, J. B. in Rigby, E. T. (1997). Welcome to our School Community: A Career Development Intervention for Newcomer, V: Professional School Counseling, Vol. 1., šte. 2/97, str. 13.
4. Bečaj, J. (1999). Šola in duševno zdravje otrok in mladostnikov, V: Kraševac Ravnik, E. (ur.) Varovanje duševnega zdravja otrok in mladostnikov. Ljubljana: Kolaborativni center Svetovne zdravstvene organizacije za duševno zdravje otrok pri Svetovalnem centru za otroke, mladostnike in starše : Inštitut za varovanje zdravja Republike Slovenije.
5. Beg, J. idr. (2016). Podatki z analizo za srednje šole in dijaške domove. Kranj: Šola za ravnatelje.
http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/podrocje/ss/Publikacija/2017/Po_p_PORTOROZ_CIP.pdf
6. Bezić, T. (2001). Šolski neuspeh – pomemben vzrok socialnega izključevanja. Šolsko svetovalno delo. Letnik 6, št. 1–2, str. 5–22.
7. Bezić, T. (2008). Razvoj in spremljanje delovanja mreže svetovalnih služb. V: Sodobna pedagogika, 2/2008, str. 60–80. http://www.sodobna-pedagogika.net/wp-content/uploads/2013/03/2008_2_slo_04_tanja_bezic_razvoj_in_spremljanje.pdf
8. Boekaert, M. (2010). Motivacija in čustva imajo ključno vlogo pri učenju. V: Dumont, H. (ur.) (2010). O naravi učenja: uporaba raziskav za uvide prakse. OECD. Sentočnik, S. (ur. prev.). Ljubljana, Zavod RS za šolstvo. Str. 83–101.
9. Božič, B. (ur.) (2007). OSTANI v šoli!: priročnik dobrih praks za preprečevanje osipa. Ljubljana: CPI, Center RS za poklicno izobraževanje.
http://www.cpi.si/files/cpi/userfiles/Publikacije/CPI_evropski_prostor_ostani_V_SOLI.pdf
10. Changing Perceptions About Changes in the Teen Brain: An Overview. Pridobljeno 20. 5. 2018
11. Country specific report – Slovenia, Cedefop. <http://www.cedefop.europa.eu/en/publications-and-resources/country-reports/early-leaving-vet-slovenia>

12. Crahay, M. (1994). Summary and Prospects. V: Measures to Combat failure at School; Eurydice, Luxemburg, str. 89–99.
13. Crahay, M. (1994). Summary and Prospects. V: Measures to Combat failure at School. Luxemburg: Eurydice.
14. CroCooS projekt: <http://oktataskepzes.tka.hu/si/crocoos>
15. Čop, J. (ur.) (2008–2012). Mapa učnih dosežkov. Ljubljana: Center Republike Slovenije za poklicno izobraževanje. <http://www.cpi.si/strokovna-podrocja/mapa-ucnih-dosezkov.aspx>
16. Deleži ELET evropskih držav in kazalniki držav za leto 2020. Eurostat: http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/graph.do?tab=graph&plugin=1&pcode=sdg_04_10&language=en&toolbox=sort
17. Delors, J. (1996). Učenje: Skriti zaklad: poročilo Mednarodne komisije o izobraževanju za enaindvajseto stoletje, pripravljeno za UNESCO. Ljubljana: Ministrstvo RS za šolstvo in šport.
18. Dokument »ISCED mapping 2013«, na SURS-ovi spletni strani. <http://stat.si/Klasius/Default.aspx?id=12>
19. Dolgotrajno brezposelne osebe, Zavod RS za zaposlovanje, Ljubljana, maj 2015. https://www.ess.gov.si/files/7100/Analiza_DBO.pdf
20. Domiter Protner, K. (2016). Šola kot preventivni dejavnik nasilja v družini. V: Educa: strokovna revija za področje varstva, vzgoje in izobraževanja predšolskih otrok in otrok na razredni stopnji osnovne šole. Letnik 25, [št.] 5/6 (nov./dec. 2016), str. 16–24. <http://www.educa-izobrazevanje.si/wp-content/uploads/2013/09/Ksenija-Domiter-Protner.pdf>
21. Drobnič Radobuljac, M. in Pintar Babič, M. (2017). Samomorilno vedenje in samopoškodovalno vedenje brez samomorilnega namena v otroštvu in mladostništvu. Šolsko svetovalno delo, letnik XXI, št. 2/3, str. 54–61.
22. EU labour force survey – methodology. http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/EU_labour_force_survey_-_methodology
23. European commission. (2001). Joint Employment Report. <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/091e234d-d2c1-4afa-9dd5-71baf3080ce4/language-en>
24. Eurostat, Statistics explained: Glossary: Young people neither in employment nor in education and training (NEET). <http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:NEET&redirect=no>
25. Eurostat, Statistics explained: Statistics on young people neither in employment nor in education or training, 2017. <http://ec.europa.eu/eurostat/statistics->

[explained/index.php/Statistics on young people neither in employment nor in education or training#NEETs: analysis by activity status](http://explained/index.php/Statistics_on_young_people_neither_in_employment_nor_in_education_or_training#NEETs:_analysis_by_activity_status)

26. Evropska strategija 2020.

<http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPLET%20EN%20BARROSO%20%20%20007%20-%20Europe%202020%20-%20EN%20version.pdf>

27. Fischer, K. W. in Hinton, C. (2013). Učenje iz razvojne in biološke perspektive. V: Dumont, H., Istance, D. in Benavides, F. (ur.). O naravi učenja: uporaba raziskav za navdih prakse. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo. <https://www.zrss.si/pdf/o-naravi-ucenja.pdf>

28. Flere, S. (ur.) (2010). Kdo je uspešen v slovenskih šolah?

http://www.pei.si/UserFilesUpload/file/digitalna_knjiznica/Dissertationes_9/files/dissertationes_9.pdf;

29. Goldfus, C. and Karny – Tagger, A. (2017). Changing Perceptions About Changes in the Teen Brain: An Overview. V: Learning Landscapes, [S.l.], v. 10, n. 2, str. 173–187. <http://www.learninglandscapes.ca/index.php/learnland/article/view/Changing-Perceptions-About-Changes-in-the-Teen-Brain-An-Overview/810>

30. Grah, J. idr. (2017). Vključujoča šola: priročnik za učitelje in strokovne delavce. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

31. Holcar Brunauer, A. idr. (2016). Formativno spremljanje v podporo učenju: priročnik za učitelje in strokovne delavce. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

32. Ignjatović, M. (2007). Osip iz rednega izobraževanja – individualni in družbeni problem. V: Zaposljivost v Sloveniji – analiza prehoda iz šol v zaposlitve: stanje, napovedi, primerjave. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede. Str. 105–127.

33. Iskalnik programov na portalu MIZŠ.

<https://krka1.mss.edus.si/registriweb/ProgramiPodrobno.aspx>

34. Istance, D. in Dumont, H. (2013). Analiziranje in oblikovanje učnih okolij za 21. stoletje. V: Dumont, H. idr. (ur.) (2013). O naravi učenja: uporaba raziskav za navdih prakse. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo. <https://www.zrss.si/pdf/o-naravi-ucenja.pdf>

35. Jongsma, A. E. idr. (2003). The Child Psychotherapy Treatment Planner. Hoboken, New Jersey: Wiley and Sons Inc.

36. Justinek, A. (2010). Osebni izobraževalni načrt. Ljubljana: Center Republike Slovenije za poklicno izobraževanje.

http://www.cpi.si/files/cpi/userfiles/Datoteke/Publikacije/brosura_OIN_za_objavo.pdf

37. Kazalnik kakovosti 4 na spletni strani EQAVET. http://www.eqavet.eu/qa/tns/monitoring-your-system/evaluation/indicator_4.aspx
38. Kearney, C. A. (2004). The Funcional Assesment of School Refusal Behavior. *The Behavioral Analyst Today*, 3, 275–283.
39. Kearney, C. A. (2008). An interdisciplinary model of school absenteeism in youth to inform professional practice and public policy. *Educational Psychology Review*, 20, 257–282.
40. Kearney, C. A., & Silverman, W. K. (1993). Measuring the function of school refusal behavior: The School Refusal Assessment Scale. *Journal of Clinical Child Psychology*, 22, 85–96.
41. Klanjšek, R. idr. (2007). Kognitivni in družbenoekonomski dejavniki šolskega uspeha v Sloveniji. V: *Družboslovne razprave*, XXIII (2007), 55: 49–69.
file:///C:/Users/knavs/AppData/Local/Packages/Microsoft.MicrosoftEdge_8wekyb3d8bbwe/TempState/Downloads/55-klanjsek.pdf
42. Kmet Zupančič, R. (2017). Poročilo o razvoju 2017. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj.
http://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/razvoj_slovenije/2017/PoR_2017_prava.pdf
43. Kobolt, A. (2011). Razumevanje in odzivanje na čustvene in vedenjske težave. V: *Socialna pedagogika*, letnik 15, št. 2, str. 153–173. http://pefprints.pef.uni-lj.si/627/1/SocPed_2011-02_Alenka_Kobolt.pdf
44. Konvenciji o otrokovih pravicah. <http://www.varuh-rs.si/pravni-okvir-in-pristojnosti/mednarodni-pravni-akti-s-podrocja-clovekovih-pravic/organizacija-zdruzenih-narodov/konvencija-o-otrokovih-pravicah-ozn/#c69>
45. Kos Mikuš, A. (2017). Šola, vrtec in duševno zdravje. *Šolsko svetovalno delo*, letnik XXI, št. 2/3, str. 4–12.
46. Krajnc, T. (1996–1999). *Popravni izpiti v srednjih šolah*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
47. Kranjc, T. (1999). *Analiza popravnih izpitov*. V: *Poklicna orientacija na razpotju*. Bled: IAVEG.
48. Kranjc, T. (2007). *Vzroki za izstop srednješolcev*. Poročilo o študiji. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
49. Magajna, L. idr. (2008). *Koncept Učne težave v OŠ*.
http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/ministrstvo/Publikacije/Ucne_te_zave_v_OS_monografija.pdf

50. Magajna, L. idr. (2008). Učne težave v osnovni šoli. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo
http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/ministrstvo/Publikacije/Koncept_dela_Ucne_tezave_v_OS.pdf
51. Makovec, D. (2014). Early leaving from vocational education and training – Slovenia.
<http://www.cedefop.europa.eu/en/publications-and-resources/country-reports/early-leaving-vet-slovenia>
52. Marentič Požarnik, B. (2013). Kaj res deluje? Moč različnih vplivov na učenje učencev in učiteljev. Prispevek predstavljen na posvetu v okviru projekta ZRSŠ »Opolnomočenje učencev z izboljšanjem bralne pismenosti in dostopa do znanja« Brdo, 6. 6. 2013.
53. Mednarodni pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah. <http://www.varuh-rs.si/pravni-okvir-in-pristojnosti/mednarodni-pravni-akti-s-podrocja-clovekovih-pravic/organizacija-zdruzenih-narodov/mednarodni-pakt-o-ekonomskih-socialnih-in-kulturnih-pravicah/#c67>
54. MKB-10. Mednarodna klasifikacija bolezni in sorodnih zdravstvenih problemov za statistične namene. Deseta revizija. 2005. Ljubljana: Inštitut za varovanje zdravja.
55. Mladi in trg dela. (2015). Zavod RS za zaposlovanje.
https://www.ess.gov.si/files/7755/Analiza_Mladi_in_trg_dela_2015.pdf
56. Modrin Švab, A. (2017). Ko hrana ni več »hrana« – kako preprečujemo in zdravimo motnje hranjenja pri otrocih in mladostnikih. Šolsko svetovalno delo, letnik XXI, št. 2/3, str. 70–83.
57. Nairz-Wirth, E. idr. (2012). Recommendations for teachers, headmasters and parents for the successful prevention of school absenteeism and school drop-out for the formation of a new school culture. (Povzetki).
https://www.schooleducationgateway.eu/files/esl/downloads/84_Checklist_and_Recommendations_EN.pdf
58. Nevala, A. in Hawley, J. (2011). Study on reducing early school leaving in the EU. Brusel: Evropski parlament.
http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/cult/dv/esstudyearlyschoolleaving/esstudyearlyschoolleavingen.pdf
59. Nolimaj, F. (2000). Funkcionalna pismenost: Družbeni pojav v razvitih državah in v državah v razvoju. V: Andragoška spoznanja, 3/2000, str. 6–18.
<https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-HPAICP85/7cd93ed6-b5bf-4309-aeb4-1711fdaf5900/PDF>

60. Obrazec Prijava za vpis v začetni letnik srednje šole.
http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/podrocje/ss/pdf/obrazci/Prijava_vpis_srednje.pdf
61. OECD Data, 2017, Youth not in employment, education or training (NEET).
<https://data.oecd.org/youthinac/youth-not-in-employment-education-or-training-neet.htm>
62. Okvir EQAVET za ugotavljanje in zagotavljanje kakovosti. Ljubljana, Center Republike Slovenije za poklicno izobraževanje, 2017.
http://www.cpi.si/files/cpi/userfiles/Publikacije/Prirocnik_EQAVET_2017.pdf
63. Osvald, T. (2017). Metodološko pojasnilo – aktivno in neaktivno prebivalstvo. Ljubljana, Statistični urad RS. <http://www.stat.si/StatWeb/File/DocSysFile/7788>
64. Overcoming failure at school, OECD, 1998, str. 43–58.
65. Podatkovni portal SI-STAT, Demografsko in socialno področje, Prebivalstvo, Izobrazba.
http://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/varval.asp?ma=05G2002S&ti=&path=../Database/Dem_soc/05_prebivalstvo/20_soc_ekon_preb/01_05G20_izobrazba/&lang=2
66. Polak, M. (2008). Informiranje in svetovanje za mlade na vzporedni poti. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
67. Poštuvan, V. (2017). Samomorilno vedenje otrok in mladostnikov – prepoznavna in možnosti intervencij v šolskem okolju. Šolsko svetovalno delo, letnik XXI, št. 2/3, str. 62–68.
68. Predlog posodobitve Programskih smernic za delo svetovalne službe v vrtcih, osnovni šoli, gimnazijah, nižjem in srednjem poklicnem in strokovnem izobraževanju, ZRSS, 2016 (interno delovno gradivo)
http://www.mizs.gov.si/delovna_podrocja/direktorat_za_srednje_in_visje_solstvo_ter_izobrazevanje_odraslih/srednjesolsko_izobrazevanje/vpis_v_srednje_sole/
69. Priporočila Sveta Evropske unije z dne 28. junija 2011 o politikah za zmanjševanje osipa.
[http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32011H0701\(01\)&from=EN](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32011H0701(01)&from=EN)
70. Reasoner, R. W., Dusa, G. (1999). Razvijanje pozitivnega samovrednotenja mladostnikov. Gradivo za pridobitev licence za izvajanje programa. Inštitut za razvijanje osebne kakovosti, Ljubljana.
71. Resolution of The Council and the Ministers of Education meeting within The Council of 14. December 1989, on Measures to combat failure at school (90c/27/01). V: Measures to combat failure at school: A challenge for the construction of Europe, Eurydice, Luxemburg 1994.

72. Reš, Š. in Janežič, Z. (2017). Prekomerna uporaba in zasvojenost s spletom ter digitalnimi tehnologijami pri otrocih in mladostnikih. Šolsko svetovalno delo, letnik XXI, št. 2/3, str. 84–91.
73. Rutar Ilc, Z. idr. (2014). Kolegialni coaching: priročnik za strokovni in osebnostni razvoj. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
74. Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2000). Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. *American Psychologist*, 55, 68–78. <http://selfdeterminationtheory.org/>
75. Slovar na spletni strani Eurostat. [http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Glossary:Early leaver from education and training](http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Glossary:Early_leaver_from_education_and_training)
76. Slovenija – prvi rezultati: Spretnosti štejejo – nadaljnji rezultati Raziskave spretnosti odraslih PIAAC v Sloveniji. ACS, OECD 2016. <http://www.oecd.org/skills/piaac/Skills-Matter-Slovenia-Slovenian-Version.pdf>
77. Smarter, greener, more inclusive? Indicators to support the Europe 2020 strategy, 2016 edition. <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/7566774/KS-EZ-16-001-EN-N.pdf/ac04885c-cfff-4f9c-9f30-c9337ba929aa>
78. Spletna stran Evropske komisije. Izobraževanje in usposabljanje. http://ec.europa.eu/education/policy/school/early-school-leavers_sl
79. Standardno poročilo o kakovosti za raziskovanje, Anкета o delovni sili (ADS) za leto 2015. http://www.stat.si/StatWeb/File/DocSysFile/8635/Vprasanik_ADS_2015_sl.pdf.
80. Strategija razvoja Slovenije 2030. [http://www.svrk.gov.si/fileadmin/svrk.gov.si/pageuploads/Osnutek_SRS2030 -
_javno_posvetovanje.pdf](http://www.svrk.gov.si/fileadmin/svrk.gov.si/pageuploads/Osnutek_SRS2030_-_javno_posvetovanje.pdf)
81. SURS novica, dne 21. 6. 2017: Stopnja tveganja revščine v 2016 nekoliko nižja (13,9 %), prag tveganja revščine skoraj enak kot v 2015. <http://www.stat.si/StatWeb/News/Index/6757>
82. SURS novica, dne 31. 3. 2017: Delovne izkušnje med šolanjem pridobivala več kot polovica mladih. <http://www.stat.si/StatWeb/News/Index/6565>
83. Szegedi, E. (ed.) (2017). Cross-sectoral cooperation focused solution for preventing early school leaving (CroCooS). Final report of the CroCooS project. Poročilo v pripravi: <http://oktataskepzes.tka.hu/en/reports-outcomes>
84. Šterman Ivančič, K. (2017). PISA 2015: Blagostanje učen in učencev. http://novice.pei.si/wp-content/uploads/sites/2/2017/04/PPT_PISA2015_blagostanje.pdf

85. Šterman Ivančič, K. in Puklek Levpušček, M. (2016). Motivational Goals and Academic Performance from the Perspective of Students' Perceived Quality of Relationship with Their Class Teachers at the start of the Upper Secondary Education Level. V: Šolsko polje, Letnik XXVII, številka 1–2, 2016, str. 113–137. Ljubljana: Slovensko društvo raziskovalcev šolskega polja in Pedagoški inštitut Ljubljana.
http://www.pei.si/UserFilesUpload/file/digitalna_knjiznica/SP/2016/SP_XXVII_2016_1-2/files/basic-html/page5.html
86. Štraus, M. (2016). Trendi v socialno-ekonomskem in kulturnem gradientu iz raziskave PISA med letoma 2009 in 2012 po slovenskih regijah. V: Šolsko polje, Letnik XXVII, številka 5–6, 2016, str. 143. http://www.pei.si/UserFilesUpload/file/digitalna_knjiznica/SP/2016/SP_XXVII_2016_5-6/Solsko%20polje,%20XXVII,%20vol%205-6,%202016.pdf
87. Štraus, M. idr. (ur.) (2013). OECD Pisa 2012.
http://www.pei.si/UserFilesUpload/file/raziskovalna_dejavnost/PISA/PISA2012/PISA%202012%20Povzetek%20rezultatov%20SLO.pdf
88. Tackling Early Leaving from Education and Training in Europe: Strategies, Policies and Measures. Eurydice and Cedefop Report, 2014.
http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/175en.pdf in <https://www.slideshare.net/liberdadeeducacao/tackling-early-leaving-from-education-and-training-in-europe-strategies-policies-and-measures>
89. Ule, M. idr. (2003). Kakovost življenja otrok in mladostnikov v Sloveniji: Projektna naloga: študija problema osipništva v Sloveniji: zaključno poročilo Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
90. Vidmar, M. in Štremfel, U. (ur.) (2017). Selected ESL factors: basis for prevention activities, projekt TITA, Pedagoški inštitut. <http://titaproject.eu/spip.php?rubrique86>
91. Žagar, T. in Grašič, S. (2016). Poročilo o kakovosti poklicnega in strokovnega izobraževanja za šolsko leto 2014/2015.
http://www.cpi.si/files/cpi/userfiles/Datoteke/evalvacija/Kakovost/Porocilo_o_kakovosti_za_2014_15_junij_2016.pdf

7 Priloga 1 Spremembe Z-Gim in ZPSI

Spremembe Zakona o gimnaziji in Zakona o poklicnem in strokovnem izobraževanju

Navajamo spremembe glede statusa dijaka (ponavljanje, prepis). Spremembe so tudi na drugih področjih (npr. dijaki s posebnimi potrebami morajo doseči vsaj 90 % točk), ki bodo vplivale na ZOIU, a za to bi bila potrebna natančnejša analiza. Zakon o gimnazijah (ZGim-UPB1) v Ur. l. št. 1/2007 <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2007-01-0002?sop=2007-01-0002>

Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o gimnazijah (ZGim-C) v Ur. l. št. 68/2017 (1. 12. 2017) <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2017-01-3193?sop=2017-01-3193>

17. člen (status dijaka)

ZGim-UPB1: »Kdor se vpiše v gimnazijo oziroma v maturitetni tečaj, je dijak.«

ZGim-C: »Kdor se vpiše v šolo, da bi se redno izobraževal po izobraževalnem programu gimnazije, pridobi status dijaka.

Trajanje statusa dijaka lahko presega trajanje izobraževanja iz 5. člena tega zakona za največ eno šolsko leto, in sicer zaradi ponavljanja letnika ali prestopa v isti letnik drugega izobraževalnega programa. Izjemoma se trajanje statusa lahko podaljša še za eno šolsko leto, če dijak, ki je v gimnazijskem programu že ponavljal, prestopi v izobraževalni program, ki se zaključi s poklicno maturo ali zaključnim izpitom.

Dijaku s posebnimi potrebami, dijaku, ki se vzporedno izobražuje, perspektivnemu in vrhunskemu športniku, dijaku zaradi starševstva, bolezni ali izjemnih družinskih oziroma socialnih okoliščin (v nadaljnjem besedilu: dijak s posebnimi pravicami) se trajanje statusa poleg enega šolskega leta iz prejšnjega odstavka lahko podaljša še za največ dve šolski leti.

V skupni obseg trajanja izobraževanja iz drugega odstavka tega člena se poleg rednega izobraževanja po tem zakonu upošteva tudi redno izobraževanje po zakonu, ki ureja poklicno in strokovno izobraževanje.

V programu maturitetni tečaj se dijak lahko redno izobražuje eno leto. Dijak se lahko redno izobražuje v tem programu, če pred tem še ni ponavljal ali prestopil v isti letnik drugega izobraževalnega programa po tem zakonu ali po zakonu, ki ureja poklicno in strokovno izobraževanje.

Kdor je že zaključil izobraževanje po izobraževalnem programu za pridobitev srednje izobrazbe, se ne more redno izobraževati po drugem izobraževalnem programu z istim vpisnim pogojem, določenim s tem zakonom ali zakonom, ki ureja poklicno in strokovno izobraževanje.«

20. člen (ponavljanje)

ZGim-UPB1: »Dijak, ki do konca šolskega leta ni opravil obveznosti iz izobraževalnega programa, lahko enkrat ponavlja letnik v istem izobraževalnem programu.

Dijak zaključnega letnika, ki do konca šolskega leta ni opravil obveznosti iz tega letnika, lahko manjkajoče obveznosti opravi tudi z opravljanjem izpitov.

Ne glede na določbo prvega odstavka tega člena ima dijak s posebnimi potrebami in dijak iz 18. člena tega zakona ter dijak, ki zaradi starševstva, izjemnih socialnih in družinskih okoliščin ali zaradi bolezni in drugih utemeljenih razlogov ni izpolnil obveznosti iz izobraževalnega programa, pravico večkrat obiskovati isti letnik.« (op. A. 18. člen se nanaša na vzporedno izobraževanje)

ZGim-C: »Dijak, ki do konca šolskega leta ni opravil obveznosti iz izobraževalnega programa za šolsko leto, lahko enkrat ponavlja, če pred tem še ni ponavljal v programu gimnazijskega izobraževanja ali nižjega poklicnega ali srednjega poklicnega ali srednjega strokovnega izobraževanja ali če pred tem še ni prestopil v isti letnik drugega izobraževalnega programa.

Ne glede na prejšnji odstavek lahko dijak s posebnimi pravicami večkrat ponavlja v skladu s 17. členom tega zakona.

Ne glede na prvi odstavek tega člena dijak, ki do konca šolskega leta ne opravi obveznosti iz maturitetnega tečaja, tega ne more ponavljati.

Dijak, ki ni opravil vseh obveznosti zaključnega letnika iz izobraževalnega programa, in dijak s posebnimi pravicami lahko opravi manjkajoče obveznosti z izpiti.

Dijak lahko ponavlja letnik na drugi šoli, če je šola, na kateri se je izobraževal, prenehala izvajati izobraževalni program, po katerem se je izobraževal.

Dijak, ki ni opravil obveznosti iz izobraževalnega programa, ki se je prenehal izvajati, lahko ponavlja v izobraževalnem programu, ki ga je nadomestil.«

Zakon o poklicnem in strokovnem izobraževanju (ZPSI-1), Ur. l., št. 79/2006 <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2006-01-3449?sop=2006-01-3449>

Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o poklicnem in strokovnem izobraževanju (ZPSI-1A), Ur. l., št. 68/2017 <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2017-01-3194?sop=2017-01-3194>

46. člen (status dijaka)

ZPSI-1: Člen se imenuje »dijak srednje šole«: »Kdor se vpiše v šolo, da bi se izobraževal po izobraževalnih programih za pridobitev poklicne oziroma srednje strokovne izobrazbe, je dijak.«

ZPSI-1A: Člen se imenuje: status dijaka: »Kdor se vpiše v šolo, da bi se redno izobraževal po izobraževalnem programu za pridobitev poklicne ali srednje strokovne izobrazbe, pridobi status dijaka.

V celotnem obdobju rednega izobraževanja z istim vpisnim pogojem ima lahko dijak status še dve dodatni šolski leti, in sicer eno leto za ponavljanje in eno leto za prestop v isti letnik drugega izobraževalnega programa.

V skupni obseg trajanja izobraževanja iz prejšnjega odstavka se poleg rednega izobraževanja po tem zakonu upošteva tudi redno izobraževanje po zakonu, ki ureja gimnazijsko izobraževanje.

V programu poklicni tečaj se dijak lahko redno izobražuje eno leto.

Kdor je že zaključil izobraževanje po izobraževalnem programu za pridobitev poklicne ali srednje strokovne izobrazbe ali srednje izobrazbe, se ne more redno izobraževati po drugem izobraževalnem programu z istim vpisnim pogojem, določenem v tem zakonu ali zakonu, ki ureja gimnazijsko izobraževanje.

Trajanje statusa dijaka v poklicno-tehniškem izobraževalnem programu lahko presega trajanje izobraževanja po tem programu za največ eno šolsko leto zaradi ponavljanja, če pred tem v rednem izobraževanju še ni presegel trajanja statusa za dve leti skladno z drugim odstavkom tega člena.«

51. člen (prestop)

ZPSI-1: »Dijak ima med izobraževanjem pravico prestopiti v drugo šolo. Ravnatelj šole, v katero želi dijak prestopiti, določi, katere obveznosti mora opraviti, da bi lahko nadaljeval izobraževanje, in roke,

v katerih mora te obveznosti izpolniti. Pri tem se upoštevajo kreditne točke, ki si jih je dijak pridobil v predhodnem izobraževanju.«

ZPSI-1A: »Dijak ima pravico enkrat prestopiti v drug izobraževalni program, večkrat pa le, če ob prestopu napreduje v višji letnik.

Šola, ki izvaja izobraževalni program, v katerega dijak prestopi, določi obveznosti za nadaljevanje izobraževanja po tem izobraževalnem programu in roke za izpolnitev obveznosti. Pri določanju obveznosti se upošteva predhodno pridobljeno znanje, ki se dokazuje z javno listino, izpitom oziroma na drug način, in kreditne točke, če si jih je dijak pridobil v predhodnem izobraževanju.«

52. člen (ponavljanje)

ZPSI-1: »Dijak, ki do konca šolskega leta ni opravil obveznosti iz izobraževalnega programa, lahko enkrat ponavlja letnik v istem izobraževalnem programu, nato pa lahko nadaljuje v izrednem izobraževanju.

V primeru iz prejšnjega odstavka lahko dijak v zaključnem letniku izpolni manjkajoče obveznosti tudi z opravljanjem izpitov.«

ZPSI-1A: »Dijak, ki do konca šolskega leta ni opravil obveznosti iz izobraževalnega programa za šolsko leto, lahko enkrat ponavlja v istem izobraževalnem programu.

Ne glede na prejšnji odstavek lahko dijak iz 49. člena tega zakona večkrat ponavlja.

Ne glede na prvi odstavek tega člena dijak, ki do konca šolskega leta ne opravi obveznosti iz poklicnega tečaja, tega ne more ponavljati.

Dijak, ki ni opravil vseh obveznosti zaključnega letnika izobraževalnega programa, dijak, ki se izobražuje po zakonu, ki ureja vajeništvo, dijak poklicno-tehniškega izobraževanja in dijak iz 49. člena tega zakona lahko opravi manjkajoče obveznosti tudi z izpiti ali z vrednotenjem in ocenjevanjem pridobljenega znanja in spretnosti.

Dijak lahko ponavlja letnik na drugi šoli, če je šola, na kateri se je izobraževal, prenehala izvajati izobraževalni program, po katerem se je izobraževal.

Dijak, ki ni opravil obveznosti iz izobraževalnega programa, ki se je prenehal izvajati, lahko ponavlja v izobraževalnem programu, ki ga je nadomestil.

Dijaku, ki ponavlja, opravljenega praktičnega usposabljanja z delom ni treba ponavljati.«

8 Priloga 2 Podatki zbrani med CroCooS projektom

Kratek pregled rezultatov spletne ankete za strokovne delavce v poklicnem in strokovnem izobraževanju v Sloveniji v okviru projekta CroCooS

INTERNO DELOVNO GRADIVO

Priprava: Simona Knavs, Center RS za poklicno izobraževanje, november 2017

Uvodno pojasnilo

Elektronski vprašalnik (Priloga 2) je vsebinsko in tehnično oblikoval koordinator projekta CroCooS, Madžarska organizacija s področja izobraževanja Tempus Foundation. Povezava na spletno stran projekta: <http://oktataskepzes.tka.hu/sl/crocoos>. Povezava na predstavitev projekta na CPI-jevi spletni strani: <http://www.cpi.si/mednarodno-sodelovanje/erasmus-/crocoos.aspx>

Sodelavke Centra RS za poklicno izobraževanje, ki je v projektu sodeloval kot partnerska organizacija, smo vprašalnik prevedle, nismo pa sodelovale pri njegovem oblikovanju niti pri prilagoditvi nacionalni situaciji, z izjemo manjših prilagoditev, ki so bile mogoče v procesu prevajanja, za katerega pa smo imele na voljo zelo kratek čas.

Rezultati vprašalnika torej niso niti reprezentativni niti zanesljivi. Kljub vsem tem oviram za metodološko ustrezno analizo zbranih odgovorov menimo, da odgovori sodelujočih ponujajo nekaj dovolj kakovostnih informacij, ki jih je smiselno predstaviti. Zato tudi ne predstavljamo vseh odgovorov. Se pravi seštevki ne dajo vedno 100%!

Bralce torej posebej opozarjamo, naj informacije, podane v tej analizi, pred uporabo še dodatno preverijo!

DODATEK: Dodajamo tudi tabelo, ki prikazuje Kazalnik kakovosti 4 okvirja EQAVET šol, ki so se prijavile na razpis za sodelovanje v projektu.

Potek zbiranja podatkov

Vprašalnik (Priloga 2) smo poslali na elektronske naslove strokovnih delavcev v poklicnem in strokovnem izobraževanju, če so bili objavljeni na spletnih straneh šol, sicer pa na spletne naslove vodstev šol s prošnjo, da vprašalnik posredujejo svojim sodelavcem. Vprašalnik je bil poslan v drugi polovici junija 2015.

Na vprašalnik je odgovorilo 192 strokovnih delavcev iz 42 različnih poklicnih in strokovnih šol iz 21 različnih krajev. Regionalna pokritost ni enakomerna. Predvsem skoraj ni odgovorov strokovnih delavcev, zaposlenih v šolah iz gorenjske, goriške, primorsko-notranjske in obalno-kraške statistične regije. Odgovorilo je 159 žensk in 33 moških, povprečne starosti 47 let in s povprečno 18 leti delovanja v šolstvu.

Odgovarjalo je 16 vodstvenih delavcev, 141 učiteljev (84 jih poučuje splošnoizobraževalne predmete, 41 strokovne module, preostali niso podali tega podatka) in 35 svetovalnih delavcev (nekaj med njimi je vzgojiteljev v dijaških domovih).

Predstavitev nekaterih odgovorov

VPRAŠANJA št. 7–12: Sodelujoči v anketi so bili naprošeni, da ocenijo delež dijakov z določenimi značilnostmi.

Numerus = 177	f	f%
Na naši šoli je manj kot 10 % dijakov z manj priložnostmi.	85	48 %
Na naši šoli je med 11–40 % dijakov z manj priložnostmi.	66	37 %

Numerus = 175	f	f%
Na naši šoli je manj kot 10 % dijakov, ki so prikrajšani iz več razlogov hkrati.	100	57 %
Na naši šoli je med 11–40 % dijakov, ki so prikrajšani iz več razlogov hkrati.	57	33 %
Na naši šoli ni romskih dijakov.	86	49 %
Na naši šoli je manj kot 10 % romskih dijakov.	87	49 %
Na naši šoli je manj kot 10 % dijakov migrantov.	122	70 %
Na naši šoli je med 11–40 % dijakov migrantov.	21	12 %
Na naši šoli je manj kot 10 % dijakov z učnimi težavami.	43	25 %
Na naši šoli je med 11–40 % dijakov z učnimi težavami.	114	65 %

Numerus = 173	f	f%
Na naši šoli je manj kot 10 % dijakov z odločbo o usmeritvi.	94	54 %
Na naši šoli je med 11–40 % dijakov z odločbo o usmeritvi.	76	43 %

VPRAŠANJI št. 13 in 16: Bili sta dve vprašanji (posamezni stolpec) in ne drugo za drugim.

	V Sloveniji v poklicnem in strokovnem izobraževanju Numerus = 173		Na naši šoli Numerus = 165		
	f	f%	f	f%	
Osip ni problem	9	5 %	22	8 %	Ni – 57 %
Osip niti ni problem.	61	35 %		82	
Osip je problem.	78	45 %	54	33 %	Je – 37 %
Osip je velik problem.	17	9 %		7	

Teh sedem ne prihaja iz iste šole!

VPRAŠANJA št. 14, 15, 17: Iz seznama 26 situacij na ravni dijaka so jih izbrali 10, za katere menijo, da so najpomembnejši opozorilni znaki, ki napovedujejo osip. Za izbranih 10 znakov je bilo v nadaljevanju vprašanje, ali beležijo/spremljajo pojav teh znakov in ali imajo na šoli razvite aktivnosti, s katerimi želijo zmanjšati težave, povezane z izbranim znakom. Vprašanje je bilo tudi, ali je na šoli zaposlena oseba, ki je posebej odgovorna za beleženje/spremljanje teh znakov, a teh odgovorov ne prikazujemo, ker gre v bistvu za vprašanje, kaj vedo, da svetovalna služba in vodstvo beležijo. To pa že pokrije vprašanje beleženja na šoli.

Numerus = 172	Izbran znak		Ta znak na šoli beležimo		Na šoli imamo razvite preventivne aktivnosti, s katerimi želimo zmanjšati težave, povezane s tem znakom	
	f	f%	f	f%	f	f%
Dijak, ki izostaja od pouka.	160	93 %	148	86 %	127	74 %
Agresivno vedenje dijaka.	131	76 %	114	66 %	91	53 %
Zdolgočasen dijak.	122	71 %	60	35 %	35	20 %
Dijak, čigar starši/skrbniki se ne zanimajo za njegove šolske dosežke in izobrazbo na sploh, na primer se ne udeležujejo roditeljskih sestankov in govornih ur.	121	70 %	99	58 %	75	44 %
Dijak, ki se težko vključi v socialno skupino razreda/oddelka.	115	67 %	83	48 %	76	44 %
Dijak, ki mora poleg obiskovanja šole tudi delati za preživetje.	107	62 %	45	26 %	22	13 %
Dijak, čigar učni uspeh je padel.	97	56 %	84	49 %	76	44 %
Dijak, ki slabo bere.	85	49 %	47	27 %	42	24 %
Dijak, ki je žrtev medvrstniškega nasilja.	79	46 %	56	33 %	52	30 %
Dijak brez staršev, ki živi v vzgojnem zavodu in podobno.	78	45 %	61	35 %	36	21 %
Dijak migrant.	71	41 %	53	31 %	49	28 %
Dijakovo matematično znanje je šibko.	59	34 %	49	28 %	48	28 %
Dijak s posebnimi potrebami.	55	32 %	50	29 %	53	31 %
Dijak, ki je že sam starš.	53	31 %	41	24 %	27	16 %
Dijak iz manjšinske etnične skupine.	49	28 %	31	18 %	22	13 %
Dijak, ki je starejši od večine sošolcev.	49	28 %	32	19 %	11	6 %
Dijak s kronično boleznijo.	47	27 %	40	23 %	35	20 %
Dijak, čigar starši so brezposelni.	39	23 %	14	8 %	5	3 %
ZELO NIZKE VREDNOSTI: Dijak iz enostarševske družine; Sramežljivo, zadržano vedenje dijaka; Dijak, čigar starši ali skrbniki imajo največ osnovnošolsko izobrazbo; Dijak, ki živi s starimi starši; Dijak, ki prihaja iz revne družine; Invaliden dijak; Dijak, ki prihaja iz zelo bogate družine; Dijak iz družine z 2 ali več sorojenci.	29–2	17–1 %	16–2	9–1 %	12–1	7–1 %

8 jih še dopiše zlorabo substanc; 7 neustrezno vzgojo staršev; po enkrat omenijo še status dijaka, športna kariera in ni v šoli po svoji izbiri.

VPRAŠANJE št. 17a: Odgovornost naštetih akterjev so ocenjevali na 10-stopenjski lestvici, pri čemer je 0 pomenilo, da akter ni odgovoren za osip, in 10, da je akterjeva odgovornost za osip velika. Izračunali smo povprečne vrednosti in akterje razvrstili po vrsti od največje do najmanjše povprečne vrednosti oz. od največje do najmanjše pripisane odgovornosti. **Numerus = 163**

Dijak sam	8,56	Mediji	4,80
Starši	7,66	Učitelj	4,63
Družba na splošno	6,28	Poklicna oziroma strokovna šola	4,48
Šolski sistem	6,05	Delodajalci	4,05
Vrstniki	5,53	Vodstvo šole	3,94
Osnovna šola	5,33	Lokalna skupnost	3,33
Država	5,28	Vrtec	1,99

VPRAŠANJE št. 18: Ali na šoli ob začetku dijakovega izobraževanja sistematično izvajate preverjanje njegovih predhodno pridobljenih veščin, znanj ali kompetenc?

Numerus = 152	f	f%
Ne.	80	53%
Da, pri matematiki.	28	18%
Da, pri maternem jeziku.	17	11%
Da, pri tujem jeziku.	22	14%
Da, pri praktičnem pouku.	15	10%
Ne vem.	35	23%

VPRAŠANJE št. 19: Ali vi osebno ob začetku dela s posameznim dijakom izvajate preverjanje njegovih predhodno pridobljenih veščin, znanj ali kompetenc?

Numerus = 152	f	f%
Ne.	69	44 %
Da, to izvedem pri svoji učni vsebini ali za svoje področje dela.	76	48 %
Za moje delo to ni relevantno.	13	8%

VPRAŠANJE št. 20: Ali ima vaša šola vpliv na preprečevanje osipa?

Numerus = 158	f	f%
Da, zagotovo ima vpliv.	57	36 %
Da, ima nekaj vpliva.	85	54 %
Ne, niti nima vpliva.	16	10 %
Ne, nima nikakršnega vpliva.	0	0 %

VPRAŠANJA št. 21–29: V naslednjih vprašanih anketiranci sporočajo, da jih je 39 % (od 143) uradno obveščenih o nevarnosti osipa dijaka, s katerim delajo, 71 % (od 149) pa jih tako informacijo dobi ne glede na način (ni nujno uradna). Informacije prejemajo v veliki večini od sodelavcev na šoli (95 %), v

približno tretjini primerov pa od staršev. Poleg obvezne administracije jih 40 % (od 150) beleži dosežke, okoliščine, položaj, vedenje, osebne in socialne veščine ali splošno stanje posameznega dijaka. Tretjina jih med vprašanju ponujenimi oblikami beleženja izbere kot obliko, ki jo sami uporabljajo: diskusija o primeru med strokovnimi delavci šole; individualni načrt; osebno svetovanje staršem/skrbnikom. Ponujene so bile še: sociogram, diskusija s strokovnjaki drugih institucij, diagnostične meritve, analiza družinske situacije, kar so anketiranci izbrali v redkih primerih. Sami pa zapišejo še: analiza situacije in svetovanje dijaku, anketiranje dijakov (razrednik), beleženje napredka dijaka, eAsistent, osebne ročne beležke, zapisi pogovorov z dijaki, starši in učitelji.

Od 157 anketirancev jih 44 % pravi, da nimajo informacije o tem, ali in kje je dijak, ki se je izpisal iz njihove šole, nadaljeval šolanje. Enak odstotek jih pravi, da včasih tako informacijo imajo. 14 jih pravi, da imajo na šoli vpeljan sistem za pridobivanje teh informacij, nima pa ga po njihovem vedenju nobena od lokalnih skupnosti, 6 jih kot vir omeni socialno ali podobno institucijo, 33 pa, da te informacije pridobijo neformalno od sosednjih šol. Tudi v odgovorih pod »drugo« prevladuje »neformalni način«.

VPRAŠANJE št. 30: Strinjanje s trditvami na 5-stopenjski lestvici (1 – sploh se ne strinjam; 5 – popolnoma se strinjam).

Numerus = 154	Vsota se strinjam (4) in popolnoma se strinjam (5)	
	f	f%
Delo z družino dijaka pri preprečevanju osipa je zelo pomembno.	148	96 %
Pri preprečevanju osipa so mi v največjo pomoč drugi strokovni delavci šole (vodstvo, svetovalna služba ipd.).	130	84 %
Pri preprečevanju osipa so mi v največjo pomoč učitelji.	102	66 %
Preprečevanje osipa je pomemben del mojega dela.	98	64 %
Pri preprečevanju osipa so mi v največjo pomoč zunanji strokovni delavci (socialni delavci, karierni svetovalci ipd.).	30	19 %

VPRAŠANJA št. 32–34: Opisan je kratek primer:

Andrej letos obiskuje 2. letnik programa poklicnega in strokovnega izobraževanja. V 1. letniku je imel precej slabih ocen, toda na koncu je le opravil vse obveznosti. Sedaj je sredina oktobra, vendar je že dosegel 2/3 neopravičenih izostankov od pouka pred disciplinskim ukrepom. Poleg tega se je njegovo vedenje spremenilo: včasih je bil miren, sedaj je vzkipljiv, mnogokrat se zdi izčrpan. Andrej že moti pouk, pa tudi nekaj sošolcev je začelo o njem slabo govoriti. Prepoznali ste problem. Kaj boste storili?

	V takem primeru je njihova vloga še posebej pomembna.		V takem primeru z njimi redno vzpostavim stik.		Njihova vloga bi morala biti ključna – 10 na lestvici od 0 do 10.		Kakšno vlogo ti akterji dejansko imajo – 10 na lestvici od 0 do 10?	
Numerus	155		155		153		151	
	f	f%	f	f%	f	f%	f	f%
Starši	155	100 %	147	95 %	131	86 %	71	47 %
Razrednik	155	100 %	154	99 %	88	58 %	74	49 %
Šolska svetovalna služba	154	99 %	152	98 %	98	64 %	80	53 %
Skrbniki/rejniki	146	94 %	128	83 %	106	69 %	45	30 %
Drugi učitelji	145	94 %	139	90 %	43	28 %	29	19 %
Ravnatelj	124	80 %	112	72 %	42	27 %	46	30 %
Pomočnik ravnatelja	91	59 %	89	57 %	29	19 %	28	19 %
CSD	78	50 %	42	27 %	24	16 %	12	8 %
Pedagoški/svetovalni centri	69	45 %	38	25 %	13	8 %	8	5 %
Šolski zdravnik	43	28 %	22	14 %	9	6 %	5	3 %
Šolski varnostnik	43	28 %	38	25 %	8	5 %	5	3 %
Bolnišnica/zdravstvena ustanova; Delodajalec; Nevladne, humanitarne in podobne organizacije; Policija; Zavod za zaposlovanje; Lokalne skupnostne organizacije; Religijske organizacije; Občinska institucija.	29–3	19–2 %	23–5	15–3 %	4–0	3–0 %	3–0	2–0 %

VPRAŠANJE št. 35: Ali ste vi osebno kdaj povabljeni k sodelovanju pri pomoči dijaku v stiski?

Numerus = 148	f	f %
Pogosto sem povabljen k sodelovanju v takih primerih.	58	39 %
Včasih se zgodi, da sem povabljen k sodelovanju v takih primerih.	43	29 %
Na šoli nimamo posebej opredeljenih vlog v takih primerih, težave rešujemo sproti, ko se pojavijo.	43	29 %
S sodelavci razpravljamo o vsem, čeprav prav posebej o takem primeru še nisem bil informiran.	33	22 %
Za učitelje: K takemu sodelovanju sem povabljen le, če sem razrednik temu dijaku.	31	21 %
Nikoli še nisem bil povabljen k sodelovanju v takem primeru.	3	2 %

1 obliko sodelovanja je izbral 101 anketiraneec (68 %); 2 obliki – 30 anketirancev (20 %); 3 oblike – 11 anketirancev; 4 oblike – 3 anketiranci.

VPRAŠANJE št. 36: Kdo vas običajno povabi k takemu sodelovanju (pomagati dijaku, za katerega obstaja nevarnost, da ne bo dokončal programa)?

Numerus = 145	f	f %
Razrednik	125	86 %
Šolska svetovalna služba	114	79 %
Ravnatelj	66	46 %
Starši	57	39 %
Drugi učitelj	56	39 %
Dijak	34	23 %
Zunanji strokovnjak	17	12 %
Pomočnik ravnatelja	16	11 %

VPRAŠANJE št. 37–38: Kaj od naštetega bi se morali po vašem mnenju dijaki naučiti doma in kaj v šoli? Za obe okolji so izbrali po 5 najpomembnejših odgovorov.

	Doma		V šoli	
Numerus = 148	f	f %	f	f %
Odgovornosti	142	96 %	65	44 %
Samostojnosti	124	84 %	43	29 %
Spoštovanja drugih	87	59 %	67	45 %
Strpnosti	84	57 %	49	33 %
Vztrajnosti	83	56 %	66	45 %
Marljivosti	45	30 %	35	24 %
Samospoštovanja	44	30 %	21	14 %
Spoštovanja avtoritete	41	28 %	43	29 %
Sodelovanja	35	24 %	99	67 %
Samozavesti	21	14 %	35	24 %
Ustvarjalnosti	14	9 %	95	64 %
Varčnosti	8	5 %	4	3 %
Vere (religiozne)	8	5 %	0	0 %
Radovednosti	6	4 %	49	33 %
Samoizražanja	6	4 %	55	37 %
Domišljije	2	1 %	21	14 %
Samozadostnosti	0	0 %	3	2 %

VPRAŠANJE št. 39: Kaj bi bila po vašem mnenju najboljša podpora pri preprečevanju osipa?

Na ravni vašega dela, kaj bi pomagalo vam?

28 – komunikacija, sodelovanje in podpora akterjev (starši in sodelavci) za enotnejše delovanje

24 – izobraževanje, supervizija, strokovna usposobljenost

16 – več časa za (individualno) delo z dijaki v stiski

9 – sistematičnost informiranja (zgodnje opozarjanje na šoli, tudi zunanjih organizacij)

7 – informiranost; 6 – manjši razredi/oddelki/skupine; 5 – drugačni dijaki; 3 – ne rabijo, nimajo težav

Na ravni institucije, kaj bi pomagalo vaši šoli?

15 – usposobljenost kadra

14 – sodelovanje in pomoč drugih institucij

11 – sodelovanje in komuniciranje

10 – sistematičen pristop na šoli (zbiranje informacij, poenoteno ukrepanje)

8 – zaposlitev strokovnega delavca (psihologa)

6 – individualen pristop pomoči dijaku v stiski

6 – dober vpis je čas in denar

6 – programska struktura, mreža šol in zaposlitvene možnosti

6 – spremembe normativov (enako kot v OŠ)

1 – »delavnice za starše in dijake, ki smo jih že imeli in so jih pohvalili«

Konservativni (8): »Informacije o delovni naravnosti posameznega dijaka iz predhodnega izobraževanja, da se ne pošilja k nam otrok z odločbami in nikakršnimi sposobnostmi za določen poklic!; dijaki s starši vred naj ne precenjujejo svojih učnih sposobnosti in naj se vpišejo na sebi primerno šolo; strožji kriteriji za vpis dijaka; poudarek na znanju in ne na številu dijakov; diagnostični testi pred vpisom v naš program in usmeritev v ustrezen program; da se v šolo vpišejo dijaki, ki jih program tudi v resnici zanima, ne zgolj zato, da nekje so; delavnost dijakov; nadzor in izpolnjevanje obveznosti dijakov, ki so podvrženi temu.«

Edini daljši odgovor: »Opažam, da so na splošno učitelji veseli, kadar odide "problematicni dijak" – njihovo delo v razredu bo malo enostavnejše. Ne prepoznajo pa vrednosti tega dijaka, premalo je empatije. Pomagala bi sprememba v miselnosti in osebni angažiranosti učiteljev, za to pa bi bila potrebna res dolgoletna prizadevanja v smislu ozaveščanja o problematiki. Zagotovo pa zelo pomaga angažiranost šolske svetovalne službe in ravnatelja, da učitelji o določenem dijaku spremenimo mnenje in mu damo ponovno priložnost.«

Na ravni izobraževalnega sistema

23 – sistematična ureditev sistema, ki preprečuje osip in podpira vračanje v šolo (več sodelovanja z obstoječimi institucijami – OŠ in CSD – izmenjava informacij; posebna institucija, ki skrbi za ta del populacije; večja mreža PUM-O in produkcijske šole ter njuna funkcija; strokovnjaki mladinske psihologije; širjenje dobrih praks – stalen program; zunanja pomoč šolam)

11 – sprememba normativov za več strokovnega dela (manjši oddelki, dodatni svetovalci)

8 – izobraževanje in smernice za delo

8 – sprememba zakonodaje (brez navedbe, kakšna sprememba je mišljena)

6 – več praktičnega in manj teoretičnega dela v šoli

5 – ustrezno financiranje

3 – reševanje na ravni družbe

Progresivni (7): »Sistem, v katerem je dijak raziskovalec, ne pa odprta glava, v katero vlivamo znanje; sprotno spremljanje dijaka in ne samo ocenjevanje – ukinitvev "številčnega etiketiranja"; drugačna, času primerna šola; alternativne možnosti izobraževanja; sprememba šolskega sistema, ki omogoča izražanje kvalitete in kreativnosti posameznika na vseh področjih; celovita obravnava dijaka; zakonodaja, ki omogoča individualno pot dijaku.«

Konservativni (6): »Prenehati izdajati odločbe s prilagoditvami s strani 'psihologov', ki o določeni šoli nič ne vedo!; ne usmerjanje dijakov s posebnimi potrebami v programe, ki jih ne zmorejo; posebni oddelki za takšne dijake; posebni oddelki, namenjeni ponavljavcem, krepitev osebnostnih lastnosti, motivacije in učna pomoč; obvezna vključitev vseh staršev v nek vzgojno-izobraževalni tečaj, kjer bi strokovnjaki z različnih področij ozaveščali o vzgoji, odnosih ...; možnost samoodločitve dijaka za delo ali šolanje; nekateri pač ne sodijo v šolo, sistem pa jih tja sili, da niso državi breme.«

Nasprotni mnenji: »Prepis naj bi bil omogočen le enkrat.« »Da ostane tudi v prihodnje možnost preusmerjanja dijakov v druge programe. V kolikor se dijaki ne bodo mogli preusmerjati v ustrežnejše programe, bo verjetno dejanski osip večji. Zdaj se naši dijaki, ki niso uspešni in se izpišejo, večinoma prepišejo v druge programe. Če te možnosti ne bo, pa je možno, da sploh ne bodo nadaljevali s šolanjem.«

Posamična mnenja: »Lažji prehod med programi; dodatni programi; prednost strokovnih šol pri vpisu na fakulteto; ureditev realnega vpisa; več odgovornosti pripisati tudi dijaku; več poudarka poklicnim šolam, ne pa da se vsi vpišejo na gimnazije ali strokovne šole.«

VPRAŠANJE št. 40: Glede na izkušnje pri preprečevanju osipa, kaj vi osebno najbolj pogrešate?

Numerus = 146	f	f %
Več stika s starši.	66	45 %
Posebno usposabljanje za učitelje.	64	44 %
Karierna orientacija za dijake.	60	41 %
Spremembe šolske zakonodaje.	56	38 %
Več finančnih sredstev za to področje.	53	36 %
Strožja pravila za dijake.	52	36 %
Več časa, namenjenega temu področju.	49	34 %
Metode specialne didaktike, ki jih še ne poznam.	46	32 %

Strožja merila za vpis dijakov.	38	26 %
Znanje iz mentoriranja dijakov s strani učiteljev.	32	22 %
Spremembe izobraževalnih programov.	31	21 %
Več podpore drugih zunanjih strokovnih delavcev.	27	18 %
Spremembe šolskih pravil.	26	18 %
Spremembe rednih didaktičnih metod.	25	17 %
Več nadzora dijakov s strani učiteljev.	23	16 %
Več sodelovanja drugih učiteljev.	23	16 %
Več podpore drugih strokovnih delavcev na šoli.	20	14 %
Osebno svetovanje zame.	18	12 %
Spremembe metod ocenjevanja.	15	10 %
Več podpore vodstva šole.	8	5 %

Dopisali so še: šola je del življenja in ne pripravljavnica na življenje; več odgovornega ravnanja s strani države; učenje za življenje, praktično, ne da so dijaki s posebnimi potrebami v gimnazijah; izoblikovanje delovnih navad v osnovni šoli; manj varčevanja pri izobraževanju mladih; delovanje družbe, ki bo pripomoglo k osmišljanju prihodnosti mladih; tečajji slovenščine za migrante in posebna skrb za migrante glede asimilacije; sprememba financiranja.

VPRAŠANJE št. 41: Kako pomembne so po vašem mnenju naštet kompetence učiteljev za uspešno preprečevanje osipa? 4-stopenjska lestvica, 1 – ni pomembna; 4 – zelo pomembna. **Numerus = 147.** V tabeli so povprečne vrednosti.

Komuniciranje s starši	3,81
Obvladovanje konfliktov	3,67
Krepitev motivacije dijakov	3,59
Boljše razumevanje mladih	3,57
Poznavanje samega sebe	3,43
Psihološka znanja	3,43
Boljše poznavanje podpornih dejavnosti za rizične dijake	3,41
Sposobnost timskega dela z drugimi strokovnjaki	3,31
Sodelovalne metode poučevanja	3,30
Administrativna znanja	2,05

Anketiranci dopišejo: 2x empatija, po enkrat: človečnost, strpnost, zmožnost empatije vseh pedagoških delavcev, predvsem biti "človek", strokovnost, profesionalen in hkrati zelo sočuten odnos do dijaka; razumevanje, zakaj je to sploh pomembno; osebna in iskrena zavzetost za dijaka, kar je bolj osebna lastnost kot pa kompetenca ...

Posamična mnenja:

– Ali se učitelj lahko nauči človečnosti? Se mi zdi, da je ta v današnjem času še posebej pomembna. Kako ločiti dijaka v stiski od lenuha in manipulanta?

- Učitelj mora biti sposoben pri vsaki vsebini, ki jo posreduje, pokazati dijaku uporabno vrednost, jo povezati s poklicno vsebino.
- Večja angažiranost vseh akterjev, metodično ukvarjanje s problemom osipa.
- Strokovni pristop do obravnave dijakovega vedenja (poznavanje mehanizmov človekovega in mladostniškega vedenja) – osebno sprejemanje dijaka (skrb zanj in naklonjenost), istočasno pa dosledna zahtevnost in zahteva po odgovornem ravnanju dijaka – sodelovalen in ne pokroviteljski odnos do staršev – kritični odnos do lastnih napak.
- Dijaki si izberejo prezahtevne šole, ker imajo praktično možnost vpisa v večino 4-letnih šol, nimajo pa delovnih navad niti ustreznega predznanja. Kako jih pravilno usmeriti na šolo, ki jih zanima in ki jim omogoča uspeh – na to nimam predloga.
- Izobraževalni sistem na podlagi "glavarine" – osip je v bistvu neenakomeren.
- Ne, ključna je vloga staršev, vsak otrok bi moral v vrtec – že tu bi moral biti večji poudarek na gibanju in zdravem načinu življenja in igri!!!, v šolo s 7–8 leti, več praktičnega dela v šoli, več športne vzgoje in povezave z naravo in učenjem za osnove preživetja, branje, pisanje ... in potem nadaljnje izobraževanje.
- Odpiranje novih delovnih mest na področjih, ki jih trenutna situacija zahteva, kajti ja ne pričakujete, da bo učitelj vedel vse in v vsem deloval enako dobro!
- Odpovedati komisije za izdajanje odločb ali pa vsaj, da te komisije poznajo šolo, na katero na vsak način hočejo poriniti učenca. Npr. za program je potrebnih 100 točk, učenec jih ima 69, komisija mu da pa zeleno luč za tak program in z mirno vestjo vrže ven drugega otroka, ki bi program zmožel!

VPRAŠANJE št. 42: Bi želeli še kaj dodati?

- Glede preprečevanja osipa na poklicnih in strokovnih šolah je potrebno opraviti analizo tudi med osipniki (vzroki) ter poiskati sistemske rešitve (zgodnje zaznavanje problematike ter iskanje najprimernejših rešitev za posameznika).
- Ne pričakujte, da vse reši učitelj sam; kje so specialni pedagogi, kje so usposobljeni psihologi, kje so usposobljeni mediatorji ...
- Pohvalno, da se premakne tudi kaj na boljše tudi pri mladih, ki spadajo v to "skupino". Srečno!

- Mislim, da je nevarnost, da bi preprečevali osip na ta način, da bi močno znižali kriterije. Tako bi prišlo v okolje veliko neprimerno usposobljenih ljudi, ki bi lahko naredili na svojih položajih ogromno škode za celotno družbo.
- Podpiram projekte na to temo in mislim, da bi lahko na sistemski ravni našli rešitve za to problematiko.
- Življenje je kakor kroglica – bolj je gladka, dalj pride.
- Srečno.
- K osipu prispevajo neugodne ekonomske razmere, brez možnosti za zaposlitev v strokah, za katere se izobražuješ.
- Vsi dijaki niso primerni za šolski sistem, kot ga imamo. Mogoče so prvokakovostni delavci, šola pa jim ni po godu. Težko je sedeti celo dopoldne in nekoga poslušati, če ti po glavi rojijo bolj zanimive dejavnosti.
- Otroci so fizično v šoli, z mislimi pa v svetu nasilja, iskanja pripadnosti, ljubezni in sprejemanja. Njihovi mobilni telefoni pa so "dude za najstnike". Njihov um je vzdražen s strani e-medija, ki ponuja neprimerno večjo zadovoljitev, kot občutek uspešnosti v šoli, v konkretnih socialnih in fizičnih stikih – naši otroci niso tu ...
- Prevetritev celotnega šolskega sistema in poudarek na praktičnem delu ter resen pristop k podpori poštenega dela vseh delov družbe.
- Strožja pravila dela in vedenja v šoli ter večja avtonomija in ugled učiteljskega poklica.
- Več izobraževanj o pomenu dobrih medsebojnih odnosov za starše, učitelje in dijake.
- Sedenje dijaka v klopi 6 ali 7 x 45 minut na dan sodi v zgodovino.
- Poklicna šola naj izobražuje za poklic in ne daje toliko poudarka na teoretičnih področjih. Potrebno bi bilo preveriti, koliko dijakov ne opravi izobraževanja iz teoretičnih vsebin.
- To je svetovni problem; če sem prav informirana, je v Sloveniji osip med manjšimi. Pogrešam to informacijo in primerjavo vsaj z EU. Ali res dobro poznate srednješolske programe in zakonodajo?

– Problem osipa postaja vse večji (kot snežna kepa, ki se vali po bregu). Glede na družbeno dogajanje v naši državi bo osipa vse več (vse večje socialne razlike, visoka brezposelnost v nekaterih okoljih, še več migracij). Skrajni čas je, da se začnemo resno ukvarjati s tem problemom.

– Zmanjšanje razrednih normativov, ki bo omogočalo sodobnejše sodelovalno učenje in večjo učiteljevo pozornost in vodenje rizičnega dijaka – opolnomočenje staršev in učiteljev v svojih vzgojnih vlogah – objektivnejše usmerjanje dijakov v ustrezno zahtevne šole (po lastnih izkušnjah – praviloma dijaki, ki so že v osnovni šoli imeli težave z več predmeti, ne morejo dokončati srednje strokovne šole. Sedanji sistem vpisa jim omogoča tak vpis, potem pa po 2- ali celo 3-letnem mučenju dijaka ta ne more nadaljevati šolanja), – zmanjšanje zahteve po formalno podatkovnem znanju v programih – ali ojačati in ustrezno posodobiti šolsko svetovalno službo ali ustvariti ustrezen sistem svetovalnih centrov, ki bodo pomagali dijakom, staršem in učiteljem, – v osnovni šoli zagotoviti, da učenci razvijejo delovne navade in odgovornost do učenja – v osnovni šoli zagotoviti, da se učenci naučijo načinov, postopkov in procesa učenja (učenje učenja).

– Praksa kaže, da so ključni razlog za osip v šolah družinske razmere.

– Primer, ki ste ga ponudili, je zelo splošen, zato so tudi odgovori v moji anketi temu primerni. Tak dijak ima lahko pisano mavrico življenja, po kateri bi vključila povsem drugačne sodelavce (npr. po prometni, ki jo je povzročil brez izpita z ukradenim avtomobilom ...). Veliko je takih in drugačnih zgodb in niti dve si nista približno podobni. Zato tudi individualno z vsakim.

– Družba ja tako naravnana, da ima mladostnik občutek, da je ne briga nič, kar je v zvezi z njim, edino morebitni profit, ki bi ga lahko dobila od njega. Šole se trudijo in veliko naredijo na tem področju, učitelji, starši in dijak pa so nemočni in se nimajo kam obrniti (razen v primeru droge, drugih odvisnosti in nasilja). Mislim na dijaka z zelo šibkimi sposobnostmi, ki nima realne možnosti doseči predpisanih kompetenc, sicer pa ni problematičen. Kaj naredimo? Dijaka "spravimo" skozi proces šolanja, mu damo spričevalo, čeprav vemo, da tega poklica nikoli ne bo zmožel ali znal opravljati. Kaj bo s takim dijakom naredila družba? Morda bo celo nadaljeval šolanje, ker za delo pač ni ...

– Možnost razvijanja drugih talentov, ki jih premorejo, ne samo učnih uspehov.

– Učencem iz OŠ in njihovim staršem bi bilo potrebno dopovedati, da samo veselje do stroke ni dovolj za uspešno šolanje, kaj šele, da se sama izbira šole dobro sliši. Dijak brez delovnih navad, predznanja in brez interesa zagotovo propade.

Kazalnik kakovosti EQAVET – kazalnik 4 šol, ki so sodelovale na razpisu CroCooS

Za izbor pilotnih šol so v okviru projekta CroCooS oblikovalci (FSZK) ter evalvatorji pilota (Expanzio) oblikovali okvirno metodologijo. Eden od kriterijev je bil tudi osip na ravni šole. Ker definicije osipa na ravni šole nimamo formalno opredeljene, imamo pa opredeljen kazalnik 4, smo se odločili slediti slednjemu. Za lažje razumevanje je smiselno povedati še, da smo v skladu z usmeritvami s strani koordinacije projekta k razpisu povabili šole, ki so imele v šolskem letu 2013/14 v prvih letnikih vseh izobraževalnih programov (NPI, SPI in SSI) skupaj vpisanih vsaj 90 dijakov. Podatke smo pridobili na spletnem portalu MIZŠ.

Spodnja tabela je nastala tako, da smo šole prosili za podatke, ki so jih nato vnesli v prijavitni obrazec. Predlagali smo sledeč postopek izračuna. Skupno število dijakov (A), ki so bili septembra posameznega šolskega leta na šoli vpisani v prvi letnik enega od vseh izobraževalnih programov iz treh vrst programov (NPI, SPI in SSI). Skupno število dijakov (B) od dijakov, vključenih v število A, ki so uspešno zaključili izobraževanje v predvidenem času. Vpisali so delež pri deljenju števila B s številom A krat 100. Pri tem so upoštevali dijake, ki so zaključili poklicno maturo ali zaključni izpit najkasneje v drugem, jesenskem roku, ne pa tudi dijake, ki so ju zaključili v tretjem, zimskem roku ali kasneje. Predlagali smo jim ali datum objave rezultatov po zaključenem jesenskem roku ali pa enoten datum 30. september, kar bi jim bilo lažje. (Primer: Dijak, ki je bil vpisan v prvi letnik 4-letnega SSI programa septembra 2009 in je prejel spričevalo o uspešnem zaključku programa do vključno 30. septembra 2013, je dijak, ki je v predvidenem času uspešno zaključil izobraževanje.)

Zaporedna številka šole	Šolsko leto vpisa dijakov v 1. letnik NPI, SPI in SSI programov			Povprečje vsa tri leta
	2008/2009	2009/2010	2010/2011	
1	31,11	47,75	58,71	45,86
2	44,55	52,99	51,00	49,51
3	58,51	55,05	45,83	53,13
4	61,00	58,00	55,00	58,00
5	65,94	75,37	73,68	71,66
6	66,20	78,90	85,58	76,89
7	66,32	63,00	64,49	64,60
8	69,74	69,95	71,60	70,43
9	70,89	79,60	78,47	76,32
10	71,89	72,26	59,76	67,97
11	74,00	70,00	69,00	71,00
12	75,00	69,00	68,00	70,67
13	75,83	71,03	75,43	74,10
14	87,35	75,21	82,81	81,79
15	91,50	84,00	78,00	84,50
16	94,00	93,00	90,00	92,33

17	94,00	92,00	90,00	92,00
Skupaj povprečje				70,63

Ti podatki kažejo, da nekatere šole vpišejo v 1. letnike programov več kot polovico dijakov, ki tega programa ne dokončajo, imamo pa tudi šole, kjer je ta pojav minimalen, a vseeno vidijo perspektivo sodelovati v razvojnem projektu na področju preprečevanja osipa. Z malce drugačno metodologijo tega kazalnika Poročilo o kakovosti (2014/2015) skupno povprečje izračuna na 69,84 (http://www.cpi.si/files/cpi/userfiles/Datoteke/evalvacija/Kakovost/Porocilo_o_kakovosti_za_2014_15_junij_2016.pdf).

Vprašalnik spletne ankete za strokovne delavce v poklicnem in strokovnem izobraževanju v Sloveniji v okviru projekta CroCooS.

D. Demografski podatki

DN Demografski podatki bodo uporabljeni le v agregatni obliki, tako ne bo mogoče identificirati odgovorov na individualni ravni.

D1 [] 1. Spol *

D1N Prosimo, izberite ustrezen odgovor:

D11 Ženski

D12 Moški

D3 [] 2. Leto rojstva *

D3N Prosimo, izberite ustrezen odgovor:

D31 1950 ali prej

D32 1951

D33 1952

... vsa vmesna leta so bila na voljo

D339 1988

D340 1989

D341 1990 ali kasneje

Y [] 3. Koliko let ste že zaposleni kot strokovni delavec v šolstvu? Prosimo, upoštevajte le aktivna leta dela.*

DYN Prosimo, izberite ustrezen odgovor:

DY1 1 ali manj

Y2 2

Y3 3

... vsa vmesna števila so bila na voljo

Y38 38

Y39 39

Y40 40 ali več

SC [] 4. Prosimo, izberite naziv šole, na kateri ste zaposleni. Če ste zaposleni na več kot eni šoli, izberite šolo, kjer opravite največ ur dela. V odgovorih na nadaljnja vprašanja se, prosimo, nanašajte na šolo, ki jo boste izbrali pri tem vprašanju. *

SCN Prosimo, izberite EN ustrezen odgovor:

Vpisane so bile čisto vse šole, ki izvajajo poklicne in strokovne programe (ni bilo vključeno izobraževanje odraslih).

P [] 5. Kakšna je vaša vloga na šoli? *

PN Prosimo, izberite VSE ustrezne odgovore.

- P1 Sem vodstveni delavec (direktor, ravnatelj, pomočnik ravnatelja ipd.).
P2 Sem učitelj.
P3 Sem šolski svetovalni delavec.
P4 Drugo, prosimo, zapišite kaj? _____

T [] 6. Prosimo vas, da natančneje opredelite področje vašega poklicnega dela na šoli. *

TN Prosimo, izberite VSE ustrezne odgovore.

- T1 Poučujem splošnoizobraževalne predmete.
T2 Poučujem praktični del strokovnih modulov.
T3 Poučujem teoretični del strokovnih modulov.
T4 Sem razrednik.
T6 Sem mentor obšolskih dejavnosti na šoli.
T7 Sem specialni pedagog.
T9 Sem socialni pedagog.
T10 Sem socialni delavec.
T11 Sem pedagog.
T12 Sem psiholog.
T13 Sem knjižničar.
T14 Sem vodstveni delavec.
T15 Sem tutor (individualno delo).
T16 Sem šolski svetovalni delavec.
T17 Drugo, kaj?: _____

B Dijaki z manj priložnostmi

BD [] 7. Prosimo, ocenite, kolikšen je delež dijakov na vaši šoli, za katere menite, da imajo manj priložnosti oz. so prikrajšani (ang. disadvantage). Torej, dijakov, katerih siceršnja situacija negativno vpliva na njihovo šolsko delo in uspešnost. *

BDN Prosimo, izberite EN ustrezen odgovor.

- B1 Na naši šoli ni dijakov z manj priložnostmi.
B2 Na naši šoli je manj kot 10 % dijakov z manj priložnostmi.
B3 Na naši šoli je med 11–40 % dijakov z manj priložnostmi.
B4 Na naši šoli je med 41–60 % dijakov z manj priložnostmi.
B5 Na naši šoli je med 61–90 % dijakov z manj priložnostmi.

B6 Na naši šoli je več kot 90 % dijakov z manj priložnostmi.

BM [] 8. Prosimo, ocenite, kolikšen je delež dijakov na vaši šoli, za katere menite, da so njihove manjše priložnosti mnogotere oz. so prikrajšani (ang. disadvantage) iz več razlogov hkrati. Torej dijakov, pri katerih obstaja več kot en razlog za njihovo situacijo, ki negativno vpliva na njihovo šolsko delo in uspešnost. *

BMN Prosimo, izberite EN ustrezen odgovor.

B7 Na naši šoli ni dijakov, ki bi bili prikrajšani iz več razlogov hkrati.

B8 Na naši šoli je manj kot 10 % dijakov, ki so prikrajšani iz več razlogov hkrati.

B9 Na naši šoli je med 11–40 % dijakov, ki so prikrajšani iz več razlogov hkrati.

B10 Na naši šoli je med 41–60 % dijakov, ki so prikrajšani iz več razlogov hkrati.

B11 Na naši šoli je med 61–90 % dijakov, ki so prikrajšani iz več razlogov hkrati.

B12 Na naši šoli je več kot 90 % dijakov, ki so prikrajšani iz več razlogov hkrati.

BR [] 9. Prosimo, ocenite, kolikšen je delež romskih dijakov na vaši šoli. *

BRN Prosimo, izberite EN ustrezen odgovor.

B13 Na naši šoli ni romskih dijakov.

B14 Na naši šoli je manj kot 10 % romskih dijakov.

B15 Na naši šoli je med 11–40 % romskih dijakov.

B16 Na naši šoli je med 41–60 % romskih dijakov.

B17 Na naši šoli je med 61–90 % romskih dijakov.

B18 Na naši šoli je več kot 90 % romskih dijakov.

BMI [] 10. Prosimo, ocenite, kolikšen je delež dijakov migrantov na vaši šoli. *

BMIN Prosimo, izberite EN ustrezen odgovor.

BMI1 Na naši šoli ni dijakov migrantov.

BMI2 Na naši šoli je manj kot 10 % dijakov migrantov.

BMI3 Na naši šoli je med 11–40 % dijakov migrantov.

BMI4 Na naši šoli je med 41–60 % dijakov migrantov.

BMI5 Na naši šoli je med 61–90 % dijakov migrantov.

BMI6 Na naši šoli je več kot 90 % dijakov migrantov.

BL [] 11. Prosimo, ocenite, kolikšen je delež dijakov z učnimi težavami (ne glede na izvor težav ali odločbo o usmeritvi) na vaši šoli. *

BLN Prosimo, izberite EN ustrezen odgovor.

- B19 Na naši šoli ni dijakov z učnimi težavami.
- B20 Na naši šoli je manj kot 10 % dijakov z učnimi težavami.
- B21 Na naši šoli je med 11–40 % dijakov z učnimi težavami.
- B22 Na naši šoli je med 41–60 % dijakov z učnimi težavami.
- B23 Na naši šoli je med 61–90 % dijakov z učnimi težavami.
- B24 Na naši šoli je več kot 90 % dijakov z učnimi težavami.

BS [] 12. Prosimo, ocenite, kolikšen je delež dijakov z odločbo o usmeritvi (dijaki s posebnimi potrebami) na vaši šoli. *

BSN Prosimo, izberite EN ustrezen odgovor.

- BS1 Na naši šoli ni dijakov z odločbo o usmeritvi.
- BS2 Na naši šoli je manj kot 10 % dijakov z odločbo o usmeritvi.
- BS3 Na naši šoli je med 11–40 % dijakov z odločbo o usmeritvi.
- BS4 Na naši šoli je med 41–60 % dijakov z odločbo o usmeritvi.
- BS5 Na naši šoli je med 61–90 % dijakov z odločbo o usmeritvi.
- BS6 Na naši šoli je več kot 90 % dijakov z odločbo o usmeritvi.

Šolski osip

OC [] 13. Kako ocenjujete problematiko osipa v poklicnem in strokovnem izobraževanju v Sloveniji? Pri tem osip opredeljujemo kot: ko se dijak izpiše iz izobraževalnega programa, preden pridobi zaključno kvalifikacijo. *

ON2 Prosimo, izberite EN ustrezen odgovor.

- O5 Osip v slovenskem poklicnem in strokovnem izobraževanju ni problem.
- O6 Osip v slovenskem poklicnem in strokovnem izobraževanju ni problem.
- O7 Osip v slovenskem poklicnem in strokovnem izobraževanju je problem.
- O8 Osip v slovenskem poklicnem in strokovnem izobraževanju je velik problem.
- O9 Ne vem.

DS [] 14. V spodnjem seznamu, prosimo, izberite 10 od navedenih situacij na ravni dijaka, za katere menite, da so najpomembnejši opozorilni znaki, ki po vašem mnenju lahko napovedujejo dijakov kasnejši osip oz. ne dokončanje programa, v katerega se je vpisal. *

DSN Prosimo, izberite 10 najpomembnejših odgovorov.

- DS1 Dijak, ki izostaja od pouka.
- DS2 Dijak, čigar učni uspeh je padel.
- DS3 Dijak slabo bere.
- DS4 Dijakovo matematično znanje je šibko.

- DS5 Agresivno vedenje dijaka.
- DS6 Sramežljivo, zadržano vedenje dijaka.
- DS7 Dijak, ki je žrtev medvrstniškega nasilja.
- DS8 Zdolgočasen dijak.
- DS9 Dijak s posebnimi potrebami.
- DS10 Dijak, ki se težko vključi v socialno skupino razreda/oddelka.
- DS11 Invaliden dijak.
- DS12 Dijak s kronično boleznijo.
- DS13 Dijak migrant.
- DS14 Dijak iz manjšinske etnične skupine.
- DS15 Dijak iz družine z 2 ali več sorojenci.
- DS16 Dijak, čigar starši ali skrbniki imajo največ osnovnošolsko izobrazbo.
- DS17 Dijak iz enostarševske družine.
- DS18 Dijak brez staršev, ki živi v vzgojnem zavodu ali podobno.
- DS19 Dijak, ki živi s starimi starši.
- DS20 Dijak, ki je sam že starš.
- DS21 Dijak, ki mora poleg obiskovanja šole tudi delati za preživetje.
- DS22 Dijak, ki je starejši od večine sošolcev.
- DS23 Dijak, čigar starši so brezposelni.
- DS24 Dijak, ki prihaja iz revne družine.
- DS25 Dijak, ki prihaja iz zelo bogate družine.
- DS26 Dijak, čigar starši/skrbniki se ne zanimajo za njegove šolske dosežke in izobrazbo na sploh, na primer se ne udeležujejo roditeljskih sestankov ali govorilnih ur.

„Bi želeli dodati še kak drug opozorilni znak?“ (neobvezno vprašanje)

SK18 [] 15. V spodnji tabeli, prosimo, na lestvici od 0 do 10 označite, kakšna je po vašem mnenju odgovornost navedenih akterjev za pojav osipa. Pri tem upoštevajte, da 0 pomeni »ni odgovoren za osip« in 10 pomeni »njegova odgovornost za osip je zelo velika«. *

SKN Prosimo, opredelite se do vloge VSEH navedenih akterjev.

	Anketiranci so izbirali stopnjo strinjanja od 0 »ni odgovoren za osip« do 10 »njegova odgovornost za osip je zelo velika«.
SKA1 Učitelji	
SKA2 Dijak sam	
SKA3 Vodstvo šole	
SKA4 Vrtec	
SKA5 Osnovna šola	

SKA7 Poklicna oz. strokovna šola	
SKA8 Starši/skrbniki	
SKA9 Družba na splošno	
SKA13 Lokalna skupnost	
SKA14 Delodajalci	
SKA10 Mediji	
SKA11 Država	
SKA15 Šolski sistem	
SKA12 Dijaki – vrstniki	

Osip na vaši šoli

O [] 16. Kako ocenjujete problematiko osipa na vaši šoli? Pri tem osip opredeljujemo kot: ko se dijak izpiše iz izobraževalnega programa, preden pridobi zaključno kvalifikacijo. *

ON Prosimo, izberite EN ustrezen odgovor.

- O1 Osip na naši šoli ni problem.
O2 Osip na naši šoli ni ni problem.
O3 Osip na naši šoli je problem.
O4 Osip na naši šoli je velik problem.

F [] 17. Za 10 opozorilnih znakov za potencialni kasnejši osip dijaka, ki ste jih izbrali v 14. vprašanju, vas prosimo, da odgovorite na spodnji dve vprašanji. In sicer ali na vaši šoli beležite/spremljate pojav teh znakov in ali imate na vaši šoli zaposleno osebo, ki je posebej odgovorna za njihovo beleženje/spremljanje. *

FN Prosimo, odgovorite na obe vprašanji za vse opozorilne znake.

F1 Izbrani opozorilni znaki (10)	F2 Ali na vaši šoli beležite/spremljate pojav teh znakov?	F4 Ali imate na vaši šoli zaposleno osebo, ki je posebej odgovorna za beleženje/spremljanje teh znakov?
	da//ne//ne vem	da//ne//ne vem

F [] 17.a Za 10 opozorilnih znakov za potencialni kasnejši osip dijaka, ki ste jih izbrali v 14. vprašanju, vas prosimo, da odgovorite na vprašanje, ali imate na vaši šoli razvite aktivnosti, s katerimi želite zmanjšati težave, povezane s posameznim znakom. *

FN Prosimo, odgovorite na vprašanje za vse opozorilne znake.

F1 Izbrani opozorilni znaki (10)	F3 Ali imate na šoli razvite aktivnosti, s katerimi želite zmanjšati težave, povezane s posameznim znakom?
	da//ne//ne vem

A1 [] 18. Ali na vaši šoli ob začetku dijakovega izobraževanja sistematično izvajate preverjanje njegovih predhodno pridobljenih veščin, znanj ali kompetenc? *

AN Prosimo, izberite VSE ustrezne odgovore.

- A1 Ne.
A2 Da, pri matematiki.
A3 Da, pri maternem jeziku.
A4 Da, pri tujem jeziku.
A5 Da, pri praktičnem pouku.
A6 Da, drugo, kaj? _____
A7 Ne vem.

A1A [] 19. Ali vi osebno ob začetku dela s posameznim dijakom izvajate preverjanje njegovih predhodno pridobljenih veščin, znanj ali kompetenc? *

AN Prosimo, izberite EN ustrezen odgovor.

- A1A Ne.
A2A Da, to izvedem pri svoji učni vsebini.
A3A Da, to izvedem za moje področje dela.
A4A Za moje delo to ni relevantno.

SI [] 20. Ali ima po vašem mnenju vaša šola vpliv na preprečevanje osipa? *

SIN Prosimo, izberite EN ustrezen odgovor.

- S1 Da, zagotovo ima vpliv.
S2 Da, ima nekaj vpliva.
S3 Ne, niti nima vpliva.
S4 Ne, nima nikakršnega vpliva.

Osebna vpletenost strokovnega delavca

I1 [] 21. Ali ste o nevarnosti za osip dijaka, s katerim delate, o tem uradno obveščeni s strani katere koli strokovne osebe ali institucije? *

IN Prosimo, izberite EN ustrezen odgovor.

- I11 Da.
I12 Ne.
I13 Ni relevantno.

I2 [] 22. Kdo vam posreduje tovrstne uradne informacije? (in case of yes q. 21) *

IN Prosimo, izberite VSE ustrezne odgovore.

- I21 Informacijo prejmem od sodelavcev na šoli.
I22 Informacijo prejmem od zunanjih strokovnih delavcev.

I23 Informacijo prejmem od staršev ali skrbnikov.

I24 Drugo, kaj? _____

I1S [] 23. Ali ste vi osebno na kakršen koli način obveščeni, ko obstaja nevarnost osipa za posameznega dijaka, s katerim delate? *

IN Prosimo, izberite EN ustrezen odgovor.

I11 Da.

I12 Ne.

I13 Ni relevantno.

I2 [] 24. Kdo vam najpogosteje posreduje tovrstno neformalno informacijo? (in case of yes q. 23) *

IN Prosimo, izberite EN ustrezen odgovor.

I21 Informacijo prejmem od sodelavcev na šoli.

I22 Informacijo prejmem od zunanjih strokovnih delavcev.

I23 Informacijo prejmem od staršev ali skrbnikov.

I24 Drugo, kaj? _____

E [] 25. Ali vi osebno uporabljate kakršno koli obliko elektronskega beleženja informacij o dosežkih, okoliščinah, položaju, vedenju, osebnih in socialnih veščinah ali splošnem stanju posameznega dijaka in če da, kako pogosto? *

EN Prosimo, izberite EN ustrezen odgovor.

E1 Da, dnevno.

E2 Da, tedensko.

E3 Da, na štirinajst dni.

E4 Da, mesečno.

E5 Da, vsake pol leta.

E6 Da, drugo, kaj? _____

E7 Ne uporabljam elektronskega beleženja tovrstnih informacij.

M [] 26. Ali vi osebno uporabljate poleg obvezne administracije kakršno koli drugo metodo beleženja informacij o dosežkih, okoliščinah, položaju, vedenju, osebnih in socialnih veščinah ali splošnem stanju posameznega dijaka? *

MN Prosimo, izberite EN ustrezen odgovor.

M1 Da.

M2 Ne.

M3 Ni relevantno.

M3 [] 27. Prosimo, v spodnjem seznamu označite, katere metode beleženja informacij o posameznem dijaku vi osebno uporabljate. (In case of yes q. 26?) *

MN2 Prosimo, izberite VSE ustrezne odgovore.

M31 Sociogram.

M32 Diskusija o primeru med strokovnimi delavci šole.

M33 Diskusija o primeru s strokovnjaki drugih institucij.

M34 Individualni načrt.

M35 Diagnostične meritve.

M36 Analiza družinske situacije.

M37 Osebno svetovanje staršem/skrbnikom.

M38 Drugo, kaj? _____

X [] 28. Ali prejmete/imate vi osebno informacijo o dijakovem nadaljevanju izobraževanja po tem, ko se je izpisal iz vaše šole, ne da bi dokončal izobraževalni program? Ali veste, če je dijak na primer nadaljeval izobraževanje na drugi šoli? *

XN Prosimo, izberite EN ustrezen odgovor.

X1 Ne, nikakršnih informacij v takih primerih nimam/ne prejmem.

X2 Včasih tako informacijo imam/prejmem.

X3 Približno za polovico primerov imam/prejmem tako informacijo.

X4 Običajno imam/prejmem tako informacijo.

X5 Redno imam/prejemam take informacije.

X6 [] 29. Prosimo, pojasnite, kako pridobite informacijo o dijakovem nadaljnjem izobraževanju. (in case of yes q. 24) *

X6N Prosimo, izberite VSE ustrezne odgovore.

X7 Na šoli imamo vzpostavljen formalen proces.

X8 Formalen proces je vzpostavljen na ravni lokalne skupnosti, ki obvešča šole.

X9 Formalen proces je vzpostavljen pri socialni instituciji ali podobni instituciji, ki obvešča šole.

X10 Formalen proces ni vzpostavljen, a informacije pridobimo od sosednjih šol, kamor se večina dijakov vpisuje.

X11 Formalen proces ni vzpostavljen, a naša šola redno vzdržuje stik z dijaki in njihovimi družinami tudi potem, ko se izpišejo ali končajo šolanje.

X12 Drugo, kaj? _____

AG [] 30. V spodnji tabeli, prosimo, označite, v kolikšni meri se strinjate z navedenimi trditvami. *

AGN Prosimo, opredelite se do VSEH trditev.

	AG 1 1 – Sploh se ne strinjam	AG2 2 – Se ne strinja m	AG3 3 – Niti niti	AG4 4 – Se strinjam	AG5 5 – Popolnom a se strinjam
AG6 Preprečevanje osipa je pomemben del mojega dela.					
AG7 Pri preprečevanju osipa so mi v največjo pomoč učitelji.					
AG8 Pri preprečevanju osipa so mi v največjo pomoč drugi strokovni delavci šole (vodstvo, svetovalna služba ipd.).					
AG9 Pri preprečevanju osipa so mi v največjo pomoč zunanji strokovni delavci (socialni delavci, karierni svetovalci ipd.).					
AG10 Delo z družino dijaka pri preprečevanju osipa je zelo pomembno.					

PI [] 31. Ali menite, da imate vi osebno vpliv na delež osipa na vaši šoli? *

PIN Prosimo, izberite EN ustrezen odgovor.

- PI1 Da, zagotovo imam vpliv.
 PI2 Da, imam nekaj vpliva.
 PI3 Ne, nimam kaj veliko vpliva.
 PI4 Ne, nimam nobenega vpliva.

CA Analiza primera

Prosimo, preberite opis primera, preden odgovorite na naslednja tri vprašanja.

Andrej letos obiskuje 2. letnik programa poklicnega in strokovnega izobraževanja. V 1. letniku je imel precej slabih ocen, toda na koncu je le opravil vse obveznosti. Sedaj je sredina oktobra, vendar je že dosegel 2/3 neopravičenih izostankov od pouka pred disciplinskimi ukrepi. Poleg tega se je njegovo vedenje spremenilo: včasih je bil miren, sedaj je vzkipljiv, mnogokrat se zdi izčrpan. Andrej že moti pouk, pa tudi nekaj sošolcev je začelo o njem slabo govoriti. Prepoznali ste problem. Kaj boste storili?

[] 32. V tabeli so navedene osebe in institucije, s katerimi je vaša šola mogoče že v rednem stiku. Prosimo vas, da glede na zgornji primer v tabeli označite, kateri akterji so po vašem mnenju v takem primeru posebej pomembni in ali z njimi v takem primeru redno vzpostavljate stik. *

CAN Prosimo, opredelite se do VSEH akterjev pri obeh vprašanjih.

	CA1 V takem primeru je njihova vloga še posebej pomembna.		CA2 V takem primeru z njimi redno vzpostavim stik.	
	CA3 Da	CA4 Ne	CA5 Da	CA6 Ne
CA7 Starši				
CA8 Drugi učitelji				
CA9 Razrednik				
CA16 Šolska svetovalna služba				
CA17 Šolski zdravnik				
CA18 Ravnatelj				
CA32 Pomočnik ravnatelja				
CA1920 Center za socialno delo				
CA21 Zavod za zaposlovanje				
CA 33 Delodajalec				
CA24 Nevladne, humanitarne in podobne organizacije				
CA25 Policija				
CA 34 Šolski varnostnik				
CA26 Pedagoški/svetovalni centri				
CA27 Bolnišnica ali zdravstvena ustanova				
CA29 Občinska institucija				
CA35 Lokalne skupnostne organizacije				
CA30 Skrbniki/rejniki				
CA 31 Religijske organizacije				
CA 36 Drugi, kdo? ____				

Prosimo, preberite opis primera, preden odgovorite na naslednje vprašanje.

Andrej letos obiskuje 2. letnik programa poklicnega in strokovnega izobraževanja. V 1. letniku je imel precej slabih ocen, toda na koncu je le opravil vse obveznosti. Sedaj je sredina oktobra, vendar je že dosegel 2/3 neopravičenih izostankov od pouka pred disciplinskim ukrepom. Poleg tega se je njegovo vedenje spremenilo: včasih je bil miren, sedaj je vzkipljiv, mnogokrat se zdi izčrpan. Andrej že moti pouk, pa tudi nekaj sošolcev je začelo o njem slabo govoriti. Prepoznali ste problem. Kaj boste storili?

R [] 33. V spodnji tabeli, prosimo, označite, kako pomembna bi po vašem mnenju morala biti vloga navedenih akterjev pri podpori dijaku v situaciji, opisani pri prejšnjem vprašanju. Pomembnost označite na lestvici od 0 do 10, pri čemer 0 pomeni »njihovo sodelovanje ni potrebno« in 10 »njihova vloga je ključna«. *

RN Prosimo, opredelite se do VSEH akterjev.

	Anketiranci so izbirali stopnjo strinjanja od 0 »njihovo sodelovanje ni potrebno« do 10 »njihova vloga je ključna«.
CA7 Starši	
CA8 Drugi učitelji	
CA9 Razrednik	
CA16 Šolska svetovalna služba	
CA17 Šolski zdravnik	

CA18 Ravnatelj	
CA32 Pomočnik ravnatelja	
CA1920 Center za socialno delo	
CA21 Zavod za zaposlovanje	
CA 33 Delodajalec	
CA24 Nevladne, humanitarne in podobne organizacije	
CA25 Policija	
CA 34 Šolski varnostnik	
CA26 Pedagoški/svetovalni centri	
CA27 Bolnišnica ali zdravstvena ustanova	
CA29 Občinska institucija	
CA35 Lokalne skupnostne organizacije	
CA30 Skrbniki/rejniki	
CA 31 Religijske organizacije	
CA 36 Drugi, kdo? ____	

Prosimo, preberite opis primera, preden odgovorite na naslednje vprašanje.

Andrej letos obiskuje 2. letnik programa poklicnega in strokovnega izobraževanja. V 1. letniku je imel precej slabih ocen, toda na koncu je le opravil vse obveznosti. Sedaj je sredina oktobra, vendar je že dosegel 2/3 neopravičenih izostankov od pouka pred disciplinskim ukrepom. Poleg tega se je njegovo vedenje spremenilo: včasih je bil miren, sedaj je vzkipljiv, mnogokrat se zdi izčrpan. Andrej že moti pouk, pa tudi nekaj sošolcev je začelo o njem slabo govoriti. Prepoznali ste problem. Kaj boste storili?

R3 [] 34. V spodnji tabeli, prosimo, označite v skladu z vašimi izkušnjami, kakšno vlogo navedeni akterji dejansko imajo pri podpori dijaku v situaciji, opisani pri 32. vprašanju. Pomembnost označite na lestvici od 0 do 10, pri čemer 0 pomeni »ne sodelujejo« in 10 »njihova vloga je ključna«. *

R3N Prosimo, opredelite se do VSEH navedenih akterjev.

	Anketiranci so izbirali stopnjo strinjanja od 0 »ne sodelujejo« do 10 »njihova vloga je ključna«.
CA7 Starši	
CA8 Drugi učitelji	
CA9 Razrednik	
CA16 Šolska svetovalna služba	
CA17 Šolski zdravnik	
CA18 Ravnatelj	
CA32 Pomočnik ravnatelja	
CA1920 Center za socialno delo	
CA21 Zavod za zaposlovanje	
CA 33 Delodajalec	
CA24 Nevladne, humanitarne in podobne organizacije	
CA25 Policija	
CA 34 Šolski varnostnik	
CA26 Pedagoški/svetovalni centri	

CA27 Bolnišnica ali zdravstvena ustanova	
CA29 Občinska institucija	
CA35 Lokalne skupnostne organizacije	
CA30 Skrbniki/rejniki	
CA 31 Religijske organizacije	
CA 36 Drugi, kdo? ____	

AR [] 35. Ali ste vi osebno kakorkoli povabljeni k sodelovanju pri pomoči dijaku, pri katerem obstaja nevarnost, da ne bo dokončal izobraževalnega programa? *

ARN Prosimo, izberite VSE ustrezne odgovore.

AR1 S sodelavci razpravljamo o vsem, čeprav prav posebej o takem primeru še nisem bil obveščen.

AR2 Včasih se zgodi, da sem povabljen k sodelovanju v takih primerih.

AR3 Pogosto sem povabljen k sodelovanju v takih primerih.

AR4 Na šoli nimamo posebej opredeljenih vlog v takih primerih, težave rešujemo sproti, ko se pojavijo.

AR5 Nikoli še nisem bil povabljen k sodelovanju v takem primeru.

AR6 **Za učitelje:** K takemu sodelovanju sem povabljen le, če sem razrednik temu dijaku.

AR 7[] 36. Kdo vas običajno povabi k takemu sodelovanju (pomagati dijaku, za katerega obstaja nevarnost, da ne bo dokončal programa)? (if chosen AR5 in q. 25, this question is skipped)*

ARN2 Prosimo, izberite VSE ustrezne odgovore.

AR8 Drugi učitelj

AR9 Razrednik

AR12 Šolska svetovalna služba

AR13 Ravnatelj

AR14 Pomočnik ravnatelja

AR15 Starši

AR16 Dijak

AR18 Zunanji strokovnjak (na primer policist, socialna delavka centra za socialno delo ...)

AR19 Drugi, kdo? _____

LF [] 37. Kaj od naštetega bi se po vašem mnenju dijaki morali naučiti doma? *

LFN Prosimo, izberite 5 po vašem mnenju najpomembnejših odgovorov.

LF1 Samostojnosti

LF2 Marljivosti

LF3 Odgovornosti

- LF4 Domišljije
- LF5 Strpnosti
- LF6 Varčnosti
- LF7 Vztrajnosti
- LF8 Vere (religiozne)
- LF9 Spoštovanja avtoritete
- LF10 Samoizražanja
- LF11 Sodelovanja
- LF12 Samozadostnosti
- LF13 Samospoštovanja
- LF14 Samozavesti
- LF15 Spoštovanja drugih
- LF16 Radovednosti
- LF17 Ustvarjalnosti

LS [] 38. Kaj od naštetega bi se po vašem mnenju dijaki morali naučiti v šoli? *

LSN Prosimo, izberite 5 po vašem mnenju najpomembnejših odgovorov.

- LS1 Samostojnosti
- LS2 Marljivosti
- LS3 Odgovornosti
- LS4 Domišljije
- LS5 Strpnosti
- LS6 Varčnosti
- LS7 Vztrajnosti
- LS8 Vere (religiozne)
- LS9 Spoštovanja avtoritete
- LS10 Samoizražanja
- LS11 Sodelovanja
- LS12 Samozadostnosti
- LS13 Samospoštovanja
- LS14 Samozavesti
- LS15 Spoštovanja drugih
- LS16 Radovednosti
- LS17 Ustvarjalnosti

OP Razvoj

OPN [] 39. Kaj bi bila po vašem mnenju najboljša podpora pri preprečevanju osipa? Prosimo, razmislite o podpori na treh ravneh. *

OP1 I. Na ravni vašega dela, kaj bi pomagalo vam?

OP2 II. Na ravni vaše institucije, kaj bi pomagalo vaši šoli?

OP3 III. Na ravni izobraževalnega sistema:

MM 40. Glede na vaše izkušnje pri preprečevanju osipa, kaj vi osebno najbolj pogrešate? *

MMN Prosimo, izberite 5 odgovorov, ki so po vašem mnenju najpomembnejši.

- mm1 Več finančnih sredstev za to področje.
- mm2 Več časa, namenjenega temu področju.
- mm3 Metode specialne didaktike, ki jih še ne poznam.
- mm4 Posebno usposabljanje za učitelje.
- mm5 Več stika s starši.
- mm6 Več podpore drugih strokovnih delavcev na šoli.
- mm7 Več podpore drugih zunanjih strokovnih delavcev.
- mm8 Nadzor učiteljev.
- mm9 Strožja pravila za dijake.
- mm10 Več podpore vodstva šole.
- mm11 Strožja merila za vpis dijakov.
- mm12 Več sodelovanja drugih učiteljev.
- mm13 Karierna orientacija za dijake.
- mm14 Osebno svetovanje zame.
- mm15 Znanje iz mentoriranja dijakov s strani učiteljev.
- mm16 Spremembe šolske zakonodaje.
- mm17 Spremembe šolskih pravil.
- mm18 Spremembe izobraževalnih programov.
- mm19 Spremembe rednih didaktičnih metod.
- mm20 Spremembe metod ocenjevanja.
- mm21 Drugo, kaj? _____

SK [] 41. V spodnji tabeli, prosimo, označite, kako pomembne so po vašem mnenju našete kompetence učitelja za uspešno preprečevanje osipa. Prosimo, označite, katere po vašem mnenju (1) niso pomembne, (2) so manj pomembne, (3) so pomembne ali (4) so zelo pomembne. *

SKN Prosimo, opredelite se do VSEH predlaganih kompetenc.

	1	2	3	4
SK4 Obvladovanje konfliktov				
SK5 Sodelovalne metode poučevanja				
SK6 Poznavanje samega sebe				
SK7 Psihološka znanja				
SK8 Administrativna znanja				
SK9 Sposobnost timskega dela z drugimi strokovnjaki				
SK10 Komuniciranje s starši				
SK11 Boljše razumevanje mladih				
SK12 Krepitev motivacije dijakov				
SK13 Boljše poznavanje podpornih dejavnosti za rizične dijake				

„Bi želeli dopisati še kakšno drugo kompetenco učitelja, pomembno za preprečevanje osipa?“
(neobvezno vprašanje)

ADD Dodatek

ADDR [] 42. Želite še kaj dodati na temo preprečevanja osipa v poklicnih in strokovnih šolah v Sloveniji?

FIN Najlepše se vam zahvaljujemo za vaš čas in sodelovanje! Vaše mnenje o tej pomembni temi nam bo v veliko pomoč pri nadaljnjem delu.

9 Priloga 3 Povzetek

METODOLOGIJA SPREMLJANJA IN PREPREČEVANJA ZGODNJEGA OPUŠČANJA IZOBRAŽEVANJA IN USPOSABLJANJA

Povzetek ugotovitev in predlogov za nadaljnje delo

1. Zgodnje opuščanje izobraževanja in usposabljanja (ZOIU)²⁴ je kazalnik, spremljan na ravni EU (ang.: ELET, early leaving from education and training), ki ga pod nazivom *zgodnje opuščanje izobraževanja* z Anketo o delovni sili za Slovenijo spremlja SURS. Nacionalni cilj na 5 % ZOIU načeloma dosegamo, od leta 2001 je bil delež na letni ravni namreč le 5-krat višji. Ker delež ZOIU upošteva tudi neformalno učenje, je kot edino izhodišče za preprečevanje zgodnjega opuščanja izobraževanja in usposabljanja neustrezen. Predlagamo, da se ta kazalnik razlikuje od spodaj predlaganega kot **anketni ZOIU**.

2. Baza CEUVIZ²⁵ zapolnjuje manko na področju spremljanja podatkov o izobraževanju na srednješolski ravni. Ugotavljamo, da je baza zastavljena ustrezno za spremljanje sledečih osrednjih kazalnikov področja:

- **dejanskega ZOIU**, torej deleža vseh prebivalcev, starih 18–24 let, z najvišjo doseženo ravno izobrazbe ISCED 2;
- **kazalnika kakovosti**²⁶ izobraževanja, torej deleža dijakov, ki izobraževalne programe zaključijo v predvidenem času (do 31. avgusta zaključnega letnika);
- **šolskega osipa**, se pravi deleža dijakov, vpisanih v vzgojno-izobraževalni zavod²⁷, ki izobraževanja ne zaključijo v predvidenem času (do 31. avgusta zaključnega letnika).

3. Baza CEUVIZ omogoča **nadaljnje analize** na ravni sistema, podsistemov (vrst programov, poklicnih področij, regij ipd.) ter individualnih poti. Spremljali bi lahko deleže udeležencev, ki:

1. izobraževalni program zaključijo v času trajanja programa in opravijo maturo/zaključni izpit v spomladanskem roku oziroma do 31. avgusta zaključnega letnika (zgoraj omenjen kazalnik kakovosti);
2. izobraževalni program zaključijo v času trajanja programa in opravijo maturo/zaključni izpit v prvem jesenskem roku po zaključnem letniku;
3. izobraževalni program zaključijo v času trajanja programa in opravijo maturo/zaključni izpit v prvem zimskem roku šolskega leta zaključnega letnika;
4. izobraževalni program zaključijo do 24. leta starosti;
5. izobraževalni program zaključijo kadarkoli po 24. letu starosti;
6. so stari 24 ali več let, so bili vključeni v srednješolski izobraževalni program, a ga niso zaključili.

Baza CEUVIZ omogoča tudi spremljanje natančnejših podatkov o prepisih, ponavljanju²⁸, kasnejšem opravljanju mature (Zakon o maturi, 24. člen) ter individualnih izobraževalnih poteh udeležencev, ki

²⁴ Kazalnik ZOIU predstavlja delež vseh prebivalcev, starih 18–24 let, z najvišjo doseženo ravno izobrazbe ISCED 2 (končana ali nedokončana osnovna šola ali brez šolske izobrazbe), ki v štirih tednih pred anketiranjem niso bili vključeni v nobeno obliko (formalno ali neformalno) učenja.

²⁵ Pregledali smo anonimizirano izvožene podatke udeležencev za leta 2012, 2013, 2014, 2015 in 2016, in sicer za vse udeležence 7., 8. in 9. r. OŠ, vseh letnikov vseh srednješolskih programov za dijake in odrasle.

²⁶ Sicer kazalnik kakovosti 4 v poklicnem in strokovnem izobraževanju.

²⁷ Seveda pri tem mislimo na spremljanje v agregatni obliki, ki onemogoča primerjave med posameznimi VI zavodi!

²⁸ Ponavljanje na sistemski ravni že spremljamo (MIZŠ: Podatki z analizo za srednje šole in dijaške domove).

izobraževanja ne zaključijo v predvidenem času. Spremljanje bi lahko razširili tudi na podporne programe (PUM-O, produkcijska šola, pridobitev nacionalne poklicne kvalifikacije (NPK) ipd.) ter višje strokovno izobraževanje. S povezovanjem baze CEUVIZ z bazama RIC-a in ZRSZ bi lahko spremljali korelacije med posameznimi dogodki v času izobraževanja in zaposlovanja.

4. V bazi CEUVIZ je pomanjkljivo vnesen **podatek o zaključku izobraževanja**, zato bi bilo smiselno vpeljati dosledno vnašanje tega podatka ter pred prvim spremljanjem manjkajoče podatke dopolniti. Pomemben je tudi podatek **letnica rojstva udeleženca**, ki bi ga bilo treba izpeljati iz EMŠO pred anonimizacijo in izvozom.

5. Namen izobraževanja v smislu **socialne vključenosti državljanov** se pokaže šele ob širšem pregledu, zato bi bilo smiselno že omenjene kazalnike spremljati vzporedno:

- z deležem NEET (niti zaposleni niti v izobraževanju);
- s stopnjo izobrazbe prebivalcev;
- s stopnjo delovne aktivnosti prebivalcev ter
- z deležem dolgotrajno brezposelnih glede na pridobljeno izobrazbo.

6. Predlagamo, da se ustanovi **nacionalna delovna skupina**, v kateri bi sodelovali predstavniki institucij, s področij **zdravstva, socialnega skrbstva, izobraževanja in zaposlovanja**, ki jih zgodnje opuščanje izobraževanja in usposabljanja najbolj zadeva. Glede posameznih vidikov pa tudi druge, kot na primer SURS (zbiranje in obdelava podatkov). Predlagana področja dela nacionalne delovne skupine so:

- postavljanje celovitih in področno prečnih konceptualnih in metodoloških okvirov,
- zagotavljanje in spremljanje podatkov kot podlage za predloge rešitev,
- medsebojna podpora pri načrtovanju področnih priporočil za preprečevanje ZOIU na ravni sistema in institucij,
- sodelovanje pri razvoju strokovne podpore strokovnim delavcem.

7. V petem poglavju razmišljamo tudi o **aktivnostih preprečevanja**, ki jih delimo na dve ravni: sistemsko in institucionalno ter na tri nivoje preventive (primarna, sekundarna in terciarna) ter nivo pomoči na ravni institucije. Poudarjamo pa, da so aktivnosti preprečevanja pravzaprav aktivnosti dviga kakovosti vzgojno-izobraževalnega dela.